UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI, ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE ECCLESIA|| TRIVMPHANTE,|| TRIBVS LIBRIS|| EXPLICATA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1599]

VD16 B 1607

Liber Primvs, De beatitudine & canonizatione Sanctorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-53909

Visual Library

LIBER PRIMVS
DE BEATITVDINE, ET CANONIZATIONE SANCTORVM.

CAPVT PRIMVM.

Argumenta hæreticorum, quibus illi probare nituntur, Sanctos nondum esse beatos, &c.

EST IGITVR QVAESTIO PRIMA; *Sintne piorum hominum spiritus, qui & corpore soluti sunt, & nulla purgatione egent, iam ad fruendam beatitudinem, quæ in clara Dei visione sita est, admissi?* Et quidem antiquorum, & recentium hæreticorum opinio fuit, animas omnes, quantumuis sanctorum hominum, vsque ad vltimi iudicij diem seruari in quibusdam abditis receptaculis, vbi nec Deum videant, nec beatæ dici possint, nisi in spe.

PRIMVS ex hæreticis, qui hoc asseruit, quantum ex auctoribus ego colligere potui, TERTVLLIANVS fuit libr. 4. in Marcionem; sic enim ait: *Eam regionem, sinum dico Abrahæ, & si non cælestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus iustorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expugnat: tunc apparitura cælesti promissione, quam Marcion suo vendicat quasi non à creatore promulgatam.* Idem etiam habet lib. de anima duobus postremis capitibus.

Eum

Eum sequutus est VIGILANTIVS, de quo sic Hieronymus in lib. contra eundem: *Ais*, inquit, *vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei animas Apostolorum & Martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, esse præsentes. senatoria videlicet dignitatis sunt vt non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera, honestaq; custodia, in fortunatorum insulis, & in campis elysijs recludantur.*

Eundem errorē tribuit Guido in summa de hæreticis, Armenis. In eodem versabātur Græci, vt patet ex Concilio Florentino, sess. 1. & ex B. Thoma in opusculo 6. cap. 9. Eundem errorem habet Lutherus in prælect. in Genesin, vt Fridericus Staphylus citat in Epitome trimembri Lutheranæ Theologiæ, parte secunda. Eundem habet Cornelius Agrippa in lib. 3. de occulta Philosophia.

Eundem habet etiam Ioannes Caluinus; nam libro 3. institut. cap. 20. §. 20. dicit, solum Christum ingressum esse Sanctuarium cœli, reliquos verò omnes residere in atrio, ibique exspectare vsque ad mundi consummationem. Et §. 24. dicit animas Sanctorum adhuc eadem fide, & caritate nobiscum esse coniunctas. vbi autem fides est, ibi certè non est visio. Et cap. 25. §. 6. *Stultum*, inquit, *& temerarium est inquirere, quo in loco sint animæ iustorum, & an gloria fruantur, nec ne. Interea cùm Scriptura vbique iubeat pendere ab exspectatione aduentus Christi, & gloriam, ac coronam eo vsq; differat: contenti simus his finibus diuinitus præscriptis, animas piorum militiæ labore perfunctas in beatam quietem concedere, vbi cum felici lætitia fruitionem promissæ gloriæ exspectant, &c.* NOTA miram stultitiam hominis, qui dicit, stultum & temerarium esse quærere, vtrum animæ iustorum gloria fruantur, nec ne: & ipse tamen audacter definit eas nondum frui gloria, sed eam exspectare. Argumenta pro hac sententia Caluinus nulla profert, sed multa sunt, & difficilia, quæ partim Græci proferre solent, partim etiam pro illis proferri solent.

PRIMVM argumentum sumitur ex decreto Ioānis XXII. qui fertur hoc declarasse, & mandasse Parisiensibus, vt non aliter docerēt vel in scholis, vel in templis, & nullos promouerent ad gradus in Theologia, nisi prius illi iurarēt, se hanc senten-

sententiam defensuros. Testes sunt huius rei Gulielmus Ockam in opere nonaginta trium dierum; Ioannes Gerson in serm. de Pascha; Marsilius in 4. sent. quæst. 13. art. 3. & Adrianus in 4. vbi disputat de Sacramento Confirmationis.

SECVNDVM argumentum ex Scripturis sumitur; & quidem PRIMVS locus est Matth. cap. 20. vbi ad vesperã paterfamilias omnibus operariis simul reddit mercedem: constat autem per vesperam intelligi resurrectionem, & per denariũ vitam æternam. SECVNDVS Hebr. 11. *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur.* TERTIVS 1. Ioan. 3. *Scimus quia cùm apparuerit* (Christus in secundo aduentu) *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* QVARTVS Apocal. 6. *Vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei.* Quid significat illa absconsio sub altari, nisi reconditum aliquod receptaculum, vbi quietæ quidem, sed in tenebris versentur animæ?

TERTIVM argumentum sumitur ex testimoniis Patrum Græcorũ. IVSTINVS quæst. 60. ex iis, quas Gentes Christianis ponunt, dicit narrationem de diuite, & Lazaro non esse veram historiam, & causam reddens: *Neq; enim*, inquit, *ante resurrectionẽ vnicuiq; ex iis, quæ in vita gessit, præmium redditur.* Et quæst. 76. *Si ante resurrectionem nulla sunt operum præmia, quis fructus fuit latroni, cùm in paradisum eius animus introductus est? Respondet, id consequutum latronem, vt sit in cœtu iustorum, & videat seipsum, & quæ infra se sunt, & præterea Angelos & Dæmones.*

IRENAEVS lib. 5. extremo: *Cùm enim Dominus*, inquit, *in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant: pòst deinde corporaliter resurrexerit, & post resurrectionẽ assumptus sit; manifestũ est, quia & discipulorum eius, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in inuisibilem locum definitum eis à Deo, & ibi vsq; ad resurrectionem commorabuntur sustinentes resurrectionem, pòst recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est, corporaliter, & sic venient ad conspectum Dei.*

ORIGENES homilia 7. in Leuit. *Nondum*, inquit, *Sancti receperunt lætitiam suam, nec Apostoli quidem; sed & ipsi exspectant,*

spectant, vt ego lætitiæ eorum particeps fiam. Et lib. 2. periarchon prope finem dicit, Sanctos post mortem deferri in paradisum terrestrem, & inde eos, qui puriores sunt, ad æthereas loca conscendere.

CHRYSOSTOMVS homilia 39. in priorem ad Corinth. in illud; Si in hac vita tantùm sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus: *Quid ais Paule? an non animus superstes erit? erit, & immortalis quidem: quanquam verò vel sexcenties sit immortalis, tamen sine carne ipsa admirandis illis bonis non fruetur, quemadmodum neque pœnis punietur. omnia enim coram tribunali Christi manifestabuntur, inquit Paulus, vt vnusquisque ferat, quæ per corpus siue bona, siue mala gessit; nam si corpus non resurgat, anima nostra incoronata manebit, & extra cœlestem beatitudinem erit.* Idem homilia 28. in epist. ad Hebræos: *Ne aliquid præ nobis habere viderentur, si primi ante nos coronarentur, vnum definiuit tempus omnium coronarum; & qui ante tam multos annos vicit, tecum accipit coronam.*

THEODORETVS in cap. 11. ad Hebr. *Sanctorum ergo,* inquit, *tot, & tanta fuerunt certamina, sed hi tamen nondum coronas acceperunt, &c.* THEOPHYLACTVS in eundem locum: *Sancti nihil adhuc cœlestium promissionum sunt assequuti.* Et in cap. 16 Lucæ docet, narrationem de Lazaro esse parabolam, non historiam, quia nondum sunt distributa bona & mala iustis & iniustis. OECVMENIVS in eundem locum: *Omnes,* inquit, *Sancti testimonium promeriti, quod per fidem placuerunt Deo, nondum consequuti sunt bona iustis promissa.*

ARETHAS Cæsariensis Episcopus in ca. 6. Apocalypsis: *Horum,* inquit, *spe, quæ per intellectum veluti in speculo contemplantur, omni crassitie liberati meritò lætantur quiescentes in sinibus Abrahæ; nam id multis Sanctis dictū est, vnumquemq; virtutis cultorem sortitum esse dignum locum, vnde etiam de futura sua gloria certam quandam assequatur coniecturam.*

EVTHYMIVS in cap. 16. Lucæ dicit, narrationem illam de Lazaro, & diuite esse parabolam, qua designatur quid erit post diem iudicij. & in cap. 23. *Et tunc quidem dedit ei conuersa-*

uersationem in paradiso, tanquam arrabonem regni sui, quod est fruitio ineffabilium, ac æternorum bonorum, quæ nec oculus vidit, &c.

Confirmatur hoc argumentũ, quia Græci Patres simpliciter negãt Deum videri posse à creatura; ergo multò magis negare debent videri ante diem iudicij. vide Chrysostomum homil. 23. in Genes. vbi dicit, ne Angelis quidem Deum esse visibilem. Item homil. 14. in Ioannem, vbi dicit, Angelos nunquam vidisse Filium Dei, nisi post incarnationem. Similia habent Theodoretus in Dialogo Immutabilis, Theophylactus in illud Ioannis 1. *Deum nemo vidit vnquam.* & Euthymius in eundem locum: quibus accedit ex Latinis Hieronymus, teste Augustino, epist. 111. ad Fortunatianum.

Qvartvm argumentum est ex testimoniis Patrum Latinorum. Lactantivs lib. 7. cap. 21. *Nec quisquam putet, animas post mortem protinus iudicari; nam omnes in vna communiq; custodia detinentur, donec tempus adueniat, quo maximus iudex meritorum faciat examen.*

Victorinvs Martyr in cap. 6. Apocalypsis: *Animas autem occisorum dicit se vidisse sub ara, id est, sub terra.* Et infra: *In nouissimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura est damnatio.*

Hilarivs in Psal. 138. in illud; Si descendero in infernum, ades: *Hæc*, inquit, *humana lex necessitatis est, vt sepultis corporibus anima ad inferos descendant.* Et ne putemus eum loqui de animabus impiorũ, subdit: *Quam legem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit, &c.* Vult ergo dicere, adeò esse necessarium, vt animæ sint in inferno, dum caro est in sepulcro, vt etiam Dominus hanc legem subire voluerit.

Prvdentivs in Hymno de exequiis defunctorum, docet, animas sanctas discedere ex hac vita in paradisum terrestrẽ, siue in sinum Abrahæ, quem diues ille ardens longè conspexit.

Quánam regione iubebis
Animam requiescere puram?
Gremio senis abdita sancti
Recubabit, vt est Eleazar,
Quem floribus vndique septum

Dives

Diues procul aſpicit ardens.
Patet ecce fidelibus ampli
Via lucida iam paradiſi,
Licet & nemus illud adire
Homini, quod ademerat anguis.

AMBROSIVS lib. 2. de Cain, cap. 2. *Soluitur à corpore anima, & poſt finem vitæ huius adhuc futuri iudicij ambigua ſuſpẽditur.* Et libro de bono mortis, cap. 10. *Satis*, inquit, *fuerat illis dixiſſe animas ἅιδου petere, id eſt, locum, qui non videtur, quem Latinè infernum dicimus.* Et ibidem: *Scriptura Eſdræ habitacula animarum promptuaria nuncupat.* Et occurrens querelæ humanæ, eo quod iuſti, qui præceſſerunt, videntur vſq; ad diem iudicij per plurimum ſcilicet temporis debita ſibi remuneratione fraudati; mirabiliter, ait, coronæ eſſe ſimilem diem iudicij; coronæ enim dies exſpectatur ab omnibus, vt intra eum diem & victi erubeſcant, & victores palmam adipiſcantur victoriæ: ergo dum exſpectatur plenitudo temporis, exſpectant animæ remunerationem debitam: aliàs manet pœna, aliàs gloria.

AVGVSTINVS lib. 1. retract. cap. 14. *De ſanctis hominibus*, inquit, *iam defunctis, vtrum ipſi ſaltem dicendi ſint iam in illa poſſeſſione conſiſtere, meritò quæritur.* Et epiſt. 111. ad Fortunatianum, exponens quædam verba D. Hieronymi: *In his verbis*, inquit, *hominis Dei multa conſideranda ſunt; primum, quia ſecundum apertiſſimam Domini ſententiã etiam ipſe ſentit, tunc vîſuros faciem Dei, cùm in Angelos profecerimus, id eſt, æquales Angelis facti fuerimus, quod erit vtique in reſurrectione mortuorum.* Item in Enchiridio, cap. 108. *Tempus*, inquit, *quod inter hominis mortem, & vltimam reſurrectionem interpoſitum eſt, animas abditis receptaculis continet.* Libro 12. de Geneſ. cap. 35. quærit, quid opus ſit animabus reſumptione corporis, ſi poſſunt ſine carne videre Deum? Reſpondet autem: *Minimè dubitandum eſt, & raptam hominis carnis ſenſibus mentem, & poſt mortem ipſam carne depoſita non ſic videre poſſe incommutabilem ſubſtantiam, vt ſancti Angeli vident.* Et lib. 12. ciuit. Dei, cap. 9. *Pars*, inquit, *ciuitatis Dei, quæ coniungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, nunc mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis, qui mortem obierunt,*

obierunt, secretis animarum receptaculis, sedibusque requiescit. In Psalm.36. *Post vitam*, inquit, *istam nondum eris, vbi erunt Sancti, quibus dicetur; Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. nondum ibi eris, quis nescit? sed iam poteris ibi esse, vbi illum quõdam vlcerosum pauperem diues ille superbus in mediis tormentis vidit longè requiescentem. in illa requie certè securus exspectabis iudicij diem.*

BERNARDVS serm.3. de omnibus Sanctis: *Aduertistis*, inquit, *ni fallor, tres esse sanctarum status animarum; primum videlicet in corpore corruptibili, secundum sine corpore, tertium in beatitudine consummata: primum in tabernaculis, secundum in atriis, tertium in domo Dei.* Et infrà: *In illam beatissimam Dei domum anima nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis, id est, nec sancti sine plebe, nec spiritus sine carne.* Et serm.4. exponens illud: *Vidi sub altare animas interfectorum*, intelligit per altare, Christi humanitatem, ac dicit interim animas Martyrum esse sub altari, quia solùm vident Christi humanitatem, post diem iudicij exaltandas esse super altare ad videndum Dei essentiam. *Interim*, inquit, *sub Christi humanitate feliciter Sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam sancti Angeli prospicere, donec veniat tempus, quando iam non sub altare collocẽtur, sed exaltentur super altare. Sed quid dixi? Nunquid humanitatis Christi gloriam, non dicam hominum, sed vel Angelorum assequi quis poterit, nedum superare? Quonám igitur modo super altare dixerim exaltandos eos, qui nunc sub altari quiescunt? Visione vtique, & contemplatione, non prælatione. Ostendet enim tunc nobis Filius, vt pollicitus est, semetipsum, non in forma serui, sed in forma Dei: ostendet etiam nobis Patrem, & Spiritum sanctum, sine qua nimirum visione nihil sufficeret nobis.*

QVINTVM argumentum sumitur ratione; nam iudicium, & examen bonorum, & malorum, futurum est in nouissimo die, ergo præmia & pœnæ vsq; ad eum diem differẽtur. præterea Christi anima post separationem à corpore non statim ascendit in cœlum, sed prius descendit ad inferos, & post resurrectionem carnis tandem in cœlum ascẽdit; igitur & Sancti omnes post mortem in inferno erunt vsq; ad resurrectio-

nem;nam Christi requies, resurrectio, & ascensio, exemplar fuit nostræ quietis, resurrectionis, & ascensionis; alioquin essent discipuli, & serui supra magistrum, & Dominum. Ad hæc, anima, & caro simul operantur, tam bona, quam mala, igitur simul & non vna sine alia puniri, aut remunerari debet. Denique Dæmones nondum puniuntur, sed puniendi reseruantur post diem iudicij; nam idcirco dicebant Christo: *Venisti huc ante tempus torquere nos*, Matth. 8. *Et deprecabantur eum, ne imperaret illis, vt in abyssum irent*, Luc. 8. igitur idem de hominibus fiet: si autem impij non puniuntur, certè nec pij remunerantur. Hæc igitur sunt argumenta, quæ aduersus veritatem afferri solent. quæ quidem in sequentibus capitibus per partes diluentur.

CAPVT II.

Animas Sanctorum iam nunc frui Dei visione, demonstratur testimonio Ecclesiæ.

SED facile erit totidem argumentorum generibus veritatem propugnare. PRIMVM igitur accedat Ecclesiæ testimonium, quę in oratione de S. Gregorio dicit: *Deus, qui animæ famuli tui Gregorij æternæ beatitudinis præmia contulisti, &c.* Præter quam orationem habemus etiam duo Concilia Oecumenica, & duorum summorum Pontificum decreta. siquidem hoc ipsum definitum est in Concilio Florentino, sess. vlt. in decreto vnionis Latinorum cum Græcis. & in Concilio Tridentino, sess. 25. Idem quoque disertis verbis docet Innocentius III. cap. Apostolicam, extra de Presbytero non baptizato. Idem denique post longas disputationes Benedictus XII. definiuit in extraganti, quæ incipit, Benedictus Deus; quam totam refert Alphonsus à Castro lib. 3. contra hæreses, verbo, Beatitudo.

Atq; hinc soluitur primum argumentum aduersariorum; nam iste Benedictus XII. qui successor fuit immediatus Ioannis XXII. apertè testatur, Ioannem morte præuentum, non definiuisse istam quæstionem. Neq; verò solùm eam non definiuit, sed etiam paulò ante mortem partim retractauit sententiam suam, partim etiam declarauit; nam asseruit, PRIMO, se in

se in omnibus suis sermonibus de hac re nunquam intendisse rem definire, sed solùm quærere veritatem. SECVNDO, asseruit sibi displicere priorem sententiam, ac sentire se, animas Sanctorum videre Deum, etiam ante diem iudicij: nisi aliter Ecclesia, & sui successores definirent: quorum definitioni se submittere dicebat omnes suas opiniones. Habetur hæc retractatio ipsis verbis, quibus facta est, apud Ioannem Villanum lib. 11 cap. 19 historiæ, de rebus Florentinorum, quam ille dicit se habuisse à fratre suo, qui in aula eiusdem Ioannis Papæ degebat.

Sed notanda sunt quinque mendacia Caluini, lib. 4. Instit. cap. 7. §. 28. PRIMVM est, Gersonem vixisse tempore huius Ioannis; nam Ioannes obiit anno M. CCC. XXXIV. vt testantur omnes historici, & nominatim Onuphrius, & ille Ioannes Villanus lib. 11. cap. 19. Gerson autem natus est anno M. CCC. LXIII. vt ex Trithemio patet de scriptoribus Ecclesiasticis.

SECVNDVM est, Ioannem Papam negauisse animæ immortalitatem. at si hoc esset verum, multò magis eam negasset Caluinus, qui pertinaciter defendit, animas non videre Deum. nec enim Ioannes Papa vllius erroris accusatur à Gersone, & aliis, præterquam istius de visione Dei.

TERTIVM est, nullum Cardinalium se opposuisse Ioanni Papæ. nam Ioannes Villanus lib. 10. cap. vlt. hist. scribit, maiorem partem Cardinalium repugnasse Ioanni, & idem colligitur ex decretali Benedicti XII.

QVARTVM est, Regem Galliæ Philippum interdixisse suis communionem Ioannis Papæ, nisi resipisceret. At Ioannes ille Villanus loco citato scribit, Regem solùm scripsisse ad Pontificem amicè, & reuerenter, eumque monuisse, vt caueret ab illis opinionibus, quæ videntur suspicionem erroris ingenerare posse.

QVINTVM est, Pontificem coactum à Rege ad palinodiam. At Ioannes prædictus scribit, Ioannem Pontificem solùm retractasse opinionem suam pridie ante mortem suasu affinium, qui metuebant, ne, si Ecclesia postea contrarium definiret, vt etiam fecit, memoriæ Ioannis Papæ aliqua nota suspicionis erroris inureretur. Vide quæ scripsimus de hac re lib. 4. de Pontifice, cap. 14.

CAPVT III.

Idem Scripturarum testimoniis demonstratur.

IAM secundo loco Scripturarum testimonia proferemus. AC PRIMVM sit id, quod legimus in Ecclesiastico, cap.11. *Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuique secundum vias suas.*

DICES, non ait Scriptura in die obitus reddi vnicuique secundum opera, sed posse reddi, si Deus vellet. AT certè illud, facile est, non significat, posset Deus, si vellet; sed reddit Deus, & facilè reddit vnicuique secundum opera sua in die obitus, alioqui enim, si Deus posset reddere secundum opera, sed non redderet, frustrà hos hoc argumento hortaretur Sapiens ad benefaciendum. Præterea cùm dicat ibidem Spiritus sanctus: *In fine hominis denudatio operum eius*; indicat etiam in fine hominis, reddi vnicuique secundum opera. nam ad hoc fit iudicium illud, & denudatio operum, vt sequatur remuneratio.

DICES rursum, quando hæc scripta sunt, non dabatur remuneratio essentialis in die obitus, sed tantùm requies in sinu Abrahæ; igitur per ista verba, Facile est coram Deo in die obitus reddere, &c. solùm deducitur, reddi in die obitus iustis certam spem beatitudinis futuræ, & requiem in sinu Abrahæ.

RESPONDEO, Ecclesiasticum, cùm dicit, in die obitus reddi remunerationem, intellexisse, reddi remunerationem, quæ pro temporum diuersitate haberi poterat: & quia tunc nondum cœlum erat reseratum, nunc autem à Christo reseratum est; ex illius sententia sequitur, in die obitus, & tunc requiem dari solitam iustis, & nunc veram felicitatem. hinc nimirum Num.35. Dominus iubet, vt post mortem Sacerdotis magni omnes exules reuertantur ad patriam: hæc enim est figura rerum nostrarum; nam nos exules sumus; patria paradisus; Sacerdos magnus Christus, post cuius mortem iam patet aditus Adæ filiis in cœlum.

ALTERVM testimonium, & quidem longè clarius, est Apostoli Pauli 2. Cor. 5. *Scimus quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ædificationem ex Deo habemus,*

mus, domum non manufactam, æternam in cœlis. nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes, si tamen vestiti, & non nudi inueniamur; nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, eo quod nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est à vita.

Nota PRIMO, illud; *Si terrestris domus nostra*; intelligi à quibusdam (vt Chrysostomus citat) de mundo hoc sensibili, quasi Apostolus dicat, si hic mundus peribit, non deerit nobis alius melior post resurrectionem. Sed hoc falsum est; nam communis Græcorum & Latinorum opinio pro domo hac terrestri accipit corpus hoc mortale, seu vitam præsentem corporalem: Et ratio est, quia in fine capitis superioris dixit Apostolus: *Si exterior homo noster corrumpitur, interior renouatur de die in diem.* Itaque, quod hîc dixit terrestrem domum, ibi dixit hominem exteriorem. Præterea infrà clarius dicit: *Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino.* vbi apertè vocat corpus, quod antea vocauerat exteriorem hominem, domum terrestrem, tabernaculum, &c.

Nota SECVNDO, per domum æternam, & cœlestem, quam opponit Apostolus domui terrestri, intelligi à Patribus vel corpus immortale, vt à Chrysostomo, Theophylacto, Theodoreto, Ambrosio, vel vitam æternam, id est, visionem Dei. Et sine dubio verior est posterior expositio, quæ est Photij apud Oecumenium, Anselmi, & S. Thomæ in hunc locum; nam inprimis Apostolus ait de præsenti, si domus hæc terrena dissoluitur, habemus aliam æternam in cœlo; debuisset enim dicere, si de corpore glorioso loqueretur, habebimus, non habemus; nam corpus immortale non habemus nunc in cœlo.

PRAETEREA Apostolus, cùm dicit, si hæc domus dissoluitur, habemus aliam, vult dicere, nõ est quod timeamus nobis domum defuturam vnquam; nam si hinc pellimur, habemus aliam: at si per domũ cœlestem intelligit corpus immortale, non est verum nobis nunquam defuturam domum: deerit enim à die mortis vsq; ad diem resurrectionis. Præterea id ipsum vocat hanc domum cœlestem, quod paulò antè in fine capitis 4. vocauerat: *Aeternum gloriæ pondus*; nam postquam dixerat: *Id enim, quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum*

gloriæ pondus operatur in nobis; subiungit explicans: *Si enim terrestris domus, &c.* At per illud: *Æternæ gloriæ pondus*, omnes intelligunt ipsam essentialem beatitudinem.

DENIQVE, nisi Apostolus hîc per domum cœlestem, intelligeret beatitudinem, non bene concluderet paulò inferiùs? *Audentes igitur, & scientes quia dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Nec enim sequitur; si hoc mortale corpus corrumpitur, habebimus aliud immortale post resurrectionem, ergo bonum est nunc mori, & peregrinari à corpore; immò contrarium sequitur, nimirum non esse bonum mori vsque ad diem resurrectionis, quia, etsi melius sit corpus immortale, quàm mortale, tamen melius est corpus mortale, quàm nullum. At, si per domum cœlestem, intelligamus beatitudinem, Apostoli argumentatio optima est, nimirum ista; si vita hæc mortalis perit, habemus statim aliam longè meliorem in cœlo, ergo bonum est citò mori in hoc mundo; vt citò viuamus in cœlo.

DICES, non videtur beatitudo posse vocari domus, non enim habet similitudinem cum domo, corpus autem habet, corpus enim reuera est domus animæ.

RESPONDEO, beatitudinem optimè dici domum, quia est tam magna, vt eam anima non capiat, & potiùs anima in illam intret, quàm illa in animam: hinc 1. Ioan. 3. dicitur: *Maior est Deus corde nostro.* Et quod dicitur Ioan. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*; omnes intelligunt de variis gradibus beatitudinis. de hac domo dicitur etiam Matth. 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Et hanc domum eleganter Apostolus opponit vitę corporali, siue ipsi corpori propter tria. PRIMVM enim corpus ipsum vocat domum terrestrem, quia ex terra constat; vitam beatam vocat domum cœlestem, quia in cœlo inuenitur. ibi enim est sedes Dei, & ibi semper videtur tanquam Rex in decore suo. SECVNDO, corpus dicit esse domum, quæ dissoluitur, quia quotidie deficit magis & magis, illam autem vocat æternam, quia semper in eodem statu permanet: denique illam vocat non manufactam, insinuans, istam esse manufactam, quia nimirum corpus habemus opera hominum, qui illud generarunt, & cibo, ac potu

alunt,

alunt, & sustentant: at illa domus cœlestis ab hominum opere non pendet, sed à solo Deo manifestante seipsum nobis.

TERTIVM testimonium est paulò infrà: *Qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati eo, quod nolumus expoliari, sed superuestiri. audentes igitur, & scientes, quia dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino; per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* NOTA Apostolum hîc docere duo desideria esse in nobis, vnum naturæ ad viuendum corporaliter, alterum gratię ad videndum Deum; & quidem homines pios velle quidem vtrumque, si possint, implere simul; sed cùm non possint, anteponere desiderium gratiæ desiderio naturæ, & proinde appetere mortem corporis, vt possint cum Deo viuere: homines impios è contrario omnia referre ad vitam corporis, & desiderium naturæ.

Ex quibus deducitur euidens argumentum pro sententia nostra; nam si non possemus videre Deum, nisi post resurrectionem, non diceret Paulus, se optare peregrinari à corpore, vt non peregrinetur à Domino. his enim verbis ostendit esse aliquem statum animę, in qua peregrinetur à corpore, & non à Domino: at talis status non esset vnquam, nisi ante resurrectionem videretur Deus. nam in hac vita peregrinamur à Domino, sed non à corpore: in alia vita post resurrectionem non peregrinabimur nec à Domino, nec à corpore; ante resurrectionem autem oporteret necessariò peregrinari à Domino, & à corpore: quare vt detur status, in quo peregrinemur à corpore, sed non à Domino, de quo Paulus loquitur, necesse est vt ante resurrectionem, spiritus iustorum corpore soluti, Deum videant. NEQVE etiam dici potest, Paulum loqui de quadam beatitudine imperfecta, quæ consistit in visione humanitatis Christi, & quòd peregrinari à Domino, sit peregrinari à præsentia humanitatis Christi. Siquidem sanctus Apostolus ait: *Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino; per fidem enim ambulamus, & non per speciem.* Ex quo sequitur, vt è contrario non peregrinari à Domino, sit non ambulare per fidem, sed facie ad faciem videre speciem diuinæ pulchritudinis. Idem enim Apostolus quod hîc dicit: *Ambulamus per fidem non per speciem*, dicit 1. ad Corinth 13. *Videmus nunc per*

speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. At quiſo-lam videt Chriſti humanitatem, adhuc habet fidem, & eſt peregrinus & viator, vt omnes fatentur.

QVARTVM teſtimonium eſt Luc.23. *Hodie mecum eris in paradiſo.* Vbi nota, paradiſum dupliciter accipi in Scripturis; vno modo pro horto quodã deliciarum corporalium, in quo primus homo conſtitutus fuit antequam peccaret, de quo loquitur Moſes Gen.2. & 3. altero modo pro gloria beatorum, cuius prior paradiſus figura fuit; & de hoc loquitur Paulus 2. Cor.12. vbi ſe dicit raptum fuiſſe in paradiſum. explicans enim quid paradiſus ſit, dicit ſe raptum ſupra tertium cœlum.

EVTHYMIVS in hunc locum exiſtimat (nimirum vt confirmet errorem ſuum) hîc Dominum loqui de paradiſo terreſtri; & ideò etiam ſcribit, Dominum latroni non reſpondiſſe, hodie mecum eris in regno meo, ſed in paradiſo; vt oſtenderet aliud eſſe regnum, aliud paradiſum. Et quia poterat aliquis obiicere, Chriſtum dixiſſe: *Mecum eris in paradiſo*; & tamen Chriſtus non eſt in paradiſo terreſtri, ſed cœleſti; reſpondet Euthymius, Chriſtum eſſe vbique vt Deus eſt, & proinde eſſe cum latrone, aliisq; Sanctis in paradiſo terreſtri, & ſimul cum Angelis in paradiſo cœleſti.

Hæc expoſitio ſine dubio poteſt, ac debet reiici. PRIMVM, paradiſus terreſtris eſt locus deliciarum corporibus, non animabus; quid enim prodeſt animabus abundare pomis, herbis, aquis, ceteriſque rebus terreni illius paradiſi? Chriſtus autem promittens latroni paradiſum, promiſit hortum deliciarum ipſi conuenientem, id eſt, ſpiritualem.

SECVNDO, voces Teſtamenti noui cùm ambiguæ ſunt, potius accipi debent, vt ſumuntur in aliis locis Teſtamenti noui, quàm vt ſumuntur in Teſtamento veteri, ſed vox iſta *paradiſus* in Teſtamento nouo accipitur pro paradiſo ſpirituali, vt patet 2. Cor.12. igitur & Luc.23. pro ſpirituali paradiſo accipienda eſt.

TERTIO, Chriſtus promiſit latroni conſortium ſuum, cùm ait: *Mecum eris in paradiſo.* Chriſtus autem non terreſtrem, ſed cœleſtem paradiſum introiuit. nec valet reſponſio Euthymij; nam eo modo, quo Chriſtus eſt vbique, erat cum latrone etiam in hoc mundo, cùm adhuc latrocinia exerceret, & nihil ei Chriſtus noui promiſiſſet.

Iam

Iam verò THEOPHYLACTVS nomine aliorum refert, & refellit duas alias expositiones ad hunc locum. PRIMA est quorundam, qui dicebant, latroni promissum fuisse paradisum cœlestem, sed dandum post resurrectionem: dixisse autem Christum, *hodie eris*, propter certitudinem rei futuræ, quomodo Prophetæ sæpe exprimunt res futuras per tempus præsens, aut præteritum: vt, cùm Dominus dicit: *Qui non credit, iam iudicatus est.* SECVNDA est, illud, *hodie*, coniungendum cum, *dico*, non cum, *eris*, hoc modo: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.*

Sed neutra est solida; non PRIMA, tum quia non oportet recurrere ad figuras, & relinquere propriam verborum significationem, nisi quãdo alioqui absurditas aliqua sequeretur; tum etiam, quia ista non sunt verba Prophetica, vt oportuerit ea velari obscuritate, sed continẽt simplicem promissionem, & proinde simpliciter intelligenda sunt. neque eo loco, *qui non credit iam iudicatus est*, accipitur præteritum pro futuro: non enim vult Dominus dicere, certò iudicabitur, sed verè iam iudicatus est, & condemnatus à seipso, cùm nolit eam idem amplecti, per quam saluus esse posset.

SECVNDA expositio est planè ridicula. Quorsum enim Dominus diceret; Amen dico tibi, hodie? nónne videbat latro, Dominum loqui illa die? Præterea, quis non videt per illud aduerbium, HODIE, responderi ad illud aduerbium QVANDO, quod latro posuerat? latro dixerat: *Memento mei, quando veneris in regnum tuum.* Dominus respondet, hodie erit illud quando, proinde, hodie mecum eris in regno, & paradiso meo. Vera ergo expositio est Theophylacti, Ambrosij, Bedæ, & aliorum, qui per paradisum intelligunt regnum cœlorum. ne fortè enim latro per regnum intelligeret aliquid humanum, Christus declarauit, regnũ suum esse paradisum, id est, summam & sempiternam felicitatem.

QVINTVM testimonium Ephes. 4. *Christus ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatẽ.* Quo in loco per vocem, *altum*, non potest intelligi nisi summũ cœlum. etsi enim quidam intelligunt crucem, tamẽ Paulus se exponit paulò infrà, cùm ait: *Qui descendit, ipse est, qui ascendit super omnes cœlos.* Porrò nomine captiuitatis, quam secum duxit in cœlum,

quid potest intelligi, nisi multitudo sanctarum animarum, quas ex limbo ad cœlum euexit, vt Ambrosius exponit?

DICES, non sequitur, Sancti sunt in cœlo, ergo vident Deum. RESPONDEO, rectè sequi; nam per cœlum intelligimus sedem, & quasi aulam regiam Dei, vbi Deus semper videtur; nam Isaiæ 66. dicitur: *Cœlum mihi sedes est.* Et Matth. 5. *Nolite iurare per cœlum, quia thronus Dei est.* Et Matth. 18. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.* Et in orat. Domin. dicimus: *Pater noster, qui es in cœlis.* Tametsi enim Deus vbique sit, tamen propriè in cœlo esse dicitur, quia per sui manifestationem illic se præsentem ostendit, & cernitur ab iis, qui digni sunt cœlesti illa sede. Vnde eleganter Cyrillus catech. 9. dicit, cœlum esse velum Deitatis, quo nobis videlicet, qui sumus extra velum, absconditur Deus. Immò beatus Paulus Hebr. 9. comparat ingressum Christi in sanctuarium cœleste, cum ingressu Sacerdotis intra velum in sancta Sanctorum, indicans idem esse cœlum respectu diuinæ essentiæ, quod erat velum respectu arcæ Testamenti. & certè animabus Sanctorum; si non videant Deum, parum videtur referre vtrum in cœlo isto materiali, an in terra, vel in alio loco sint.

SEXTVM testimonium Philip. 1. *Cupio dissolui, & esse cum Christo.* At si animæ seruantur in aliquo loco extra cœlum, frustrà hoc desiderabat Paulus, Christus enim in cœlis est.

SEPTIMVM testimoniũ Hebr. 9. *Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam esse Sanctorum viam adhuc priore tabernaculo habente statum.* Quod exponunt Primasius, Anselmus, Theophylactus, OEcumenius in hũc modum, quod in sancta Sanctorum non possent ingredi Sacerdotes, nec populus: significabat toto tempore Testamenti veteris non fuisse apertam viam ad cœlum, & ideò etiam iustissimos quosque ad inferos descendisse: quia non poterant simul vigere figura & figuratum. At posteaquam Christus perrupit velum tabernaculi, & figuræ cessauerunt, iam propalata est via Sanctorum ad sanctuarium cœleste.

OCTAVVM testimonium Hebr. 12. *Non accessistis ad mõtem Syon, &c. sed ad Syon montem & Hierusalem cœlestem, & multorum millium Angelorum frequẽtiam, & Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cœlis, & spiritus iustorũ perfecto-*

perfectorum, &c. Hîc (vt rectè Anselmus exponit) describitur Ecclesia triumphans, & in ea dicuntur esse tãquam ciues, primùm Angeli, deinde animæ primitiuorum, id est, eorum, qui primi crediderant, & iam mortui fuerant, vt Iacobi Apostoli, Stephani, & aliorum: qui dicuntur conscripti in cœlis, quia sunt adscripti & cooptati cum Angelis in ordinem ciuium cœlestium. quomodo dicebantur Romæ senatores Patres conscripti. Nisi fortè magis placeat per Ecclesiam primitiuorum in cœlis conscriptorũ, intelligi animas Patriarcharum, & Prophetarum cum Christo regnantium: per spiritus autem perfectorum, animas Apostolorum & Martyrũ. Semper tamen eadem est sententia, iam nunc spiritus sanctorum hominum beatos esse, ea beatitudine, qua sancti Angeli soli antea fruebantur.

NONVM testimonium est in lib Act. cap. 7. vbi Stephanus moriturus vidit cœlos apertos, & gloriam Dei, Christumque stantem à dextris Patris. Cur autem hoc vidit, nisi vt intelligeret, sibi cœlum patere, & se statim à Domino recipiendum in illam gloriam? Id enim ille intelligens exclamauit: *Domine Iesu, suscipe spiritum meum.*

DECIMVM testimonium est cap. 6. Apocalypsis, vbi dantur Martyribus singulæ stolæ albæ, quæ gloriam animæ significant; nam alteram stolam, id est, gloriam corporis post resurrectionem habebunt; vt exponunt Gregorius in 4. Psal. pœnitentialem, & Beda, Haymo, & Anselmus in hunc locũ: nec non B. Augustinus serm. 4. de festo innocentium.

VNDECIMVM est cap. 7. vbi de istis dicitur: *Hi, qui amicti sunt stolis albis, sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius.* Ex quo habemus illos verè esse in cœlo, & videre Deum. Quid enim significat esse ante thronum Dei, nisi habere Deum in conspectu, eumque cernere?

Atque hinc solui potest argumentum SECVNDVM; nam ad primum locum contra adductum respondeo dupliciter; ac PRIMVM, vt Chrysostomus in cap. 20. Matth. monet, parabolas non oportere ex omni parte quadrare, sed solùm considerandum esse scopum; multa enim dicuntur non ad significandum aliquid, sed solùm, vt narratio integra videatur, quemadmodum & culter ad scindendũ factus est, nec tamen ex omni parte scindit. alioqui, quomodo operarij accipientes

tes denarium murmurabant? nunquid erit murmur in cœlo? Et cur dominus dixit? *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Num erit in cœlo oculus nequam? quomodo etiam fieri potest, vt merces prius sit reddita vltimis, quàm primis, cùm constet omnes simul electos eadem sententia donandos regno cœlorum? Solùm ergo ex parabola illa de operariis habemus, minori tempore Patres noui Testamenti laborare, quàm fecerint Patres Testamenti veteris, & tamen ad eandem beatitudinem peruenire: vel certè eos, qui conuertuntur in senectute breuiorē laborem habere, quàm eos, qui in adolescentia, & tamen posse non minus præmium adipisci.

Possumus etiam SECVNDO respondere, si velimus illam partem esse significatiuam, qua dicitur, ad vesperam vocatos esse omnes operarios, & simul omnibus redditam esse mercedem; dicemus enim per vesperam significari futurum generale iudicium, quo publicè reddatur omnibus perfecta merces: quod tamen iudicium non excludit particularia Dei iudicia, quibus in obitu vniuscuiusque redditur singulis priuatim pars mercedis.

Ad SECVNDVM locum ex Paulo, qui ait, Patres non accepisse repromissiones, sed suo tēpore accepturos, dico tria. PRIMO, per repromissionem posse intelligi Christi incarnationem, vt exponit Primasius, id enim Deus promiserat sæpissimè Patribus Abrahæ, Isaac, Iacob, Dauidi; vnde Dominus ait: *Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt.*

SECVNDO dico, per repromissiones posse intelligi beatitudinem animæ; & tunc conferri homines Testamenti veteris, cum hominibus Testamenti noui, vt sensus sit; illi antiqui Sancti mortui sunt, non accepta repromissione vitæ æternæ, vt non præuenirent nos, sed exspectauerunt vsque ad Christi aduentum, vt eam repromissionem nobiscum, id est, cum Sanctis Testamenti noui acciperent. Et fauet huic expositioni textus Græcus: οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, non acceperant repromissionem, id est, nunc quidem acceperunt, sed ante hac nondum acceperant.

TERTIO dico, per repromissionem intelligi perfectam beatitudinem corporis & animæ, quam illi adhuc non habuerunt,

erunt, ne sine nobis habeant. quæ quidem est communis Patrum expositio in eum locum, & Augustini tract. 49. in Ioannem. Notanda sunt autem illa verba: *Ne sine nobis consummarentur.* Non enim ait, ne sine nobis remunerarentur, sed ne sine nobis consummatam mercedem non modò animæ, sed etiam corporis acciperent.

Ad TERTIVM locum ex epist. Ioannis respondeo, illud, *cùm apparuerit*, nō significare, cùm apparuerit Christus, sed cùm apparuerit, quid erimus, vt patet ex superioribus. Dixerat enim, *nondum apparuit, quid erimus*, ac deinde subiecit, *scimus enim, quia cùm apparuerit*, nimirum, quid erimus, *similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.* Itaque illud, *similes ei erimus*, significat, similes Christo erimus coram oculis totius mundi. videbunt enim nos in nubibus Christo assidentes, ac similes illi quoad externam gloriam corporis. quæ gloria ex eo nascetur, quod videbimus eum sicuti est; nā videre Deum, est beatitudo animæ, ex qua nascitur gloria corporis. Est autem similis hic locus, vt Beda etiam monet, illi loco Pauli: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria*, Colos. 3. Quare nō colligitur ex verbis Ioannis, sanctos homines non visuros Deum ante diem iudicij, sed solùm ante eum diem non esse eorum gloriam toti mundo manifestandam.

Ad QVARTVM ex Apocalypsi, dico, per altare, sub quo sunt animæ, non posse intelligi aliquem locum extra cœlum; nam in capite septimo habemus, istas animas amictas stolis albis esse ante thronum Dei, Deoque in templo eius, id est, in cœlo seruire, die ac nocte.

Tres ergo sunt Catholicæ expositiones. PRIMA Bedæ, illud, *Sub altari*, coniungi cum *interfectorum*, hoc modo: *Vidi animas interfectorum sub altari:* per altare autem intelligi Christum, vt sensus sit; Vidi animas interfectorum sub altari, id est, sub testificatione nominis Christiani: quomodo 2. Machab. 7. dicuntur Machabæi occisi sub Testamēto Dei, id est, pro Testamento Dei.

SECVNDA, eiusdem Bedæ, Primasij, & Haymonis, illud, *sub altari*, coniungi cum *vidi*, sed per altare intelligi secretum intellectuale, vnde procedit thimiama laudis diuinæ.

Sicut

Sicut enim in tabernaculo erat arca, & ante arcam altare aureum thimiamatis, ita in cœlo, tabernaculo non manu facto, est arca humanitatis Christi, in qua residet diuinitas: & ante eam est altare aureum, vnde procedit perpetuum thimiama laudis diuinæ, & precum. Et notat HAYMO, quod sicut in tabernaculo materiali, inter altare aureum, & arcam, erat velum, quod fractum est in morte Christi: ita quoque durante Testamento veteri, animæ Sanctorum erant sub altari, sacrificãtes Deo hostias laudis, sed velum erat inter eas, & Deum; at fracto velo per Christum, iam altare est coniunctum arcæ, & nihil est in medio. Dicuntur autem animæ esse sub altari isto, non autem ad altare, ad significãdum secretum illud cœleste, quò non solùm oculi, sed nec mentes nostræ penetrare possunt. quis enim capiat, quomodo animæ sint ante Deum, eique ministrent in cœlo?

TERTIA, est Anselmi, qui docet, per altare intelligi Christum. Sacrificia enim Sanctorum, siue laudis, siue orationum, non placent Deo, nisi super hoc altari ponantur, id est, per Christum offerantur. Dicuntur autem animæ sub Christo esse, non quia Christus sit illis quasi paries adumbrans, & impediens, quò minus Deum videant, vt B. Bernardus videtur exposuisse, sed sub Christo esse dicuntur, quia illo inferiores sunt loco, & dignitate; & quia sub Christi patrocinio, & protectione vicerunt, & illi referunt accepta sua præmia.

CAPVT IV.

Eadem veritas ex Græcis Patribus confirmatur.

SEQVITVR nunc, vt post Scripturas sacras, proferamus etiam testimonia Patrum, ac primùm Græcorum, ne recentiores Græci existiment, veterum testimonio errorem suum se posse defendere.

PRIMVS, IGNATIVS in epistola ad Romanos dicit, se per martyrium proficisci de mundo ad Deum. Et rursum ait: *Aqua viua manens in me, intrinsecus mihi dicit, Veni ad patrem*

trem. At secundum errorem Græcorum & Caluinistarum, non ad Deum ibat, sed ad inferos, aut ad alium locum extra cœlum, vbi non magis Deus est, quàm hîc nobiscum. Præterea ibidem ait: *Sinite me puram lucem aspicere, illuc perueniens, homo Dei ero.* Et rursum: *Miserabilis sum nunc, donec Deum merear adipisci.* An non clarissimè indicat, se statim à morte futurum cum Deo, & visurum puram lucem diuinitatis? Denique sæpius repetit, se per martyrium adepturum Christum. at quomodo adipiscetur, si Christus est in cœlo, & ipse erit apud inferos, in abditis receptaculis, nescio quibus?

Secvndvs sit Dionysivs Areopagita, qui libro de Ecclesiastica hierarchia, cap. 7. parte 1. loquens de Sanctis in morte constitutis: *Norunt*, inquit, *profectò se totos percepturos exactissimam ad Christi speciem, requiem, cùm ad præsentis vitæ finem peruenerint, viamq; ad immortalitatem suam è vicino iam clarius intuentes, diuinitatis laudant munera, diuinaq; latitia gestiunt. non iam ad deteriora conuersionem metuentes, sed parata bona se firmiter perpetuoq; habituros probè noscentes, &c.* Nota, dicere Dionysium, animas Sanctorum statim à morte hominis consequi immortalitatem: cumque hoc non possit intelligi de immortalitate naturali, nec de immortalitate carnis, necessariò esse intelligendum de beatitudine, quæ est vita æterna animæ. Eodem libro, & capite, parte 3. dicit, animas Sanctorum statui in regione viuorum, in sinu Abrahæ, Isaac, & Iacob: & subdit: *Ista, vt reor, sunt perspicuè beatissima Sanctorum præmia. quid enim immortalitati perfectæ omniq; tristitia vacuæ, ac plenæ perpetui luminis conferri possit? licet multũ sanæ promissiones illæ sublimiores nostra mente sint, quæ vocabulis nobis congruis designantur, longè tamen inferiores earum re & veritate appellationes habent. verum enim profectò illud existimandum eloquium est, quod oculus non vidit, auris non audiuit, in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se, &c.* At certè ista non conueniunt, nisi essentiali beatitudini, quæ sola superat nostra desideria.

Tertivs sit Ivstinvs, qui quæstione 75. à Gentibus posita (quanquam istæ quæstiones non videntur Iustini, sed alicuius recentioris) *At*, inquit, *post animi à corpore excessum,*

sum, statim fit bonorum, malorumq; distinctio. ducuntur enim ad loca, quæ eis digna sunt, ab Angelis, bonorum quidem animi in paradisum, vbi consuetudo est, & aspectus Angelorum, & Archangelorum; visio verò etiam conseruatoris Christi ex verbis his, peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum, improborum autẽ ad inferorum loca, &c. Vbi nota probari sententiam nostram tum ex eo, quod dicit, bonorum animos duci ad paradisum, vbi sunt Angeli, & Christus; tum ex loco Pauli, quem Iustinus allegat; nam (vt suprà diximus) præsentem esse ad Dominum, significat videre Deum, cùm opponatur peregrinationi à Domino, & ambulationi per fidem.

Atque ex his ad loca ex Iustino adducta in contrarium, facile est respondere; nam quæst. 60. vbi dicit, narrationem de Lazaro non esse historiam, quia nondum facta est retributio; loquitur de retributione perfecta, quando totus homo animo & corpore gaudebit, vel cruciabitur. Et quia in illa narratione fit mentio corporalis supplicij, cùm dicitur: *Et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma:* Ideò Iustinus dicit, illam narrationem non esse historiam, quia nondum habent damnati corporalia membra, &c. In quæst. 76. Gentiles quidem quærebant, si ante resurrectionẽ nulla sunt operum præmia, quorsum latro in paradisum introductus fuit? Sed Iustinus non admittit antecedens, immò ostendit magnam remunerationis partem esse, quod animus latronis sit in cœtu beatorum, & videat inferiora, & Angelos, ac Dæmones. non meminit autem Dei visionis, quia Græci non solent vocare visionem, nisi eius rei, quæ plenè comprehenditur, & ideò passim negant, Deum posse videri à creatura: sed quod aliquo modo latro Deum videat, indicat Iustinus, cùm dicit eum esse in cœtu beatorum.

QVARTVS, IRENAEVS lib. 1. cap. 2. *Iustis*, inquit, *& æquis, & præcepta eius seruantibus, & in dilectione eius perseuerantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia vitam donans, incorruptelam loco muneris confert, & claritatem æternam circumdat.* Nota, *quibusdam*, id est, iis, qui mox à Baptismo moriuntur, vel qui pro Christo vitam ponunt, vel denique perfectis statim donari vitam, & claritatem æternam; aliis non, nisi post pœnitentiam, id est, satis-

satisfactionem in futuro seculo actam. Est enim hæc sententia Irenæi simillima illi CYPRIANI lib. 4. epist. 2. ad Antonianum: *Aliud est*, inquit, *ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire; aliud missum in carcerem, non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem; aliud statim fidei & virtutis mercedem accipere; aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse.*

Quod ergo idem Irenęus lib. 5. extremo dicit, animas Sanctorum deduci in inuisibilem locum, & post resurrectionem cum corporibus ituras ad Dominum, non significat eas interim non esse in cœlo, vel non videre Deum, sed solùm significat eas non esse nunc in illa perfecta beatitudine, in qua est Christus, qui animo & corpore est beatus.

Et confirmatur hoc ex multis coniecturis. PRIMO, quia hoc ipso loco dicit, Christum descendisse ad inferorum loca, vt Sanctorum animas inde extraheret, & saluaret. Si eas ergo extraxit, non sunt amplius ibi: & si saluauit, certè vident Deum, nam hæc est salus animarum.

SECVNDO, cùm dixisset, Christum descendisse ad inferos, antequam resurgeret; & subiungeret, debere discipulos imitari magistrum suum, non tamen ausus est dicere, discipulorum animas descendere ad inferos, sed ait, eas duci ad inuisibilem locum, vt ibi exspectarent resurrectionem. per inuisibilem locum quid prohibet intelligere cœlum, vbi est lux inaccessibilis?

TERTIO, quia Irenæus contendit, discipulos debere in morte, & requie, & resurrectione Christū imitari: At Christus statim à morte, non fuit quidem beatus corpore, sed quieuit triduo in sepulcro, interim tamen animo erat beatus, & in paradiso. ipse enim dixit: *Hodie mecum eris in paradiso;* ergo etiam Sancti, dum quiescunt in sepulcris, quantum ad corpora, animo sunt in paradiso beati.

QVINTVS, ORIGENES, qui in illis ipsis locis, qui contra nos afferuntur, pro nobis est; nam homil. 7. in Leuiticum dicit, Sanctos habere nunc lætitiam, sed non perfectam, quia adhuc corpus eorum, id est, ciuitas illa beata non est plena, sed quando erimus nos etiam vbi ipsi sunt, tũc habebunt perfectam lætitiam. & addit, Christum etiam non habere perfe-

ctam lætitiam, quia nondum habet omnia sua membra. Itaque apertè loquitur de lætitia accidentali. Libro autem 2. periarchon, cap. vlt. dicit, plerosque Sanctorum primùm duci ad locum aliquem cerrestrem, vt ibi expoliantur, & doceantur multa, quæ nesciebant; deinde duci ad loca aërea, & ibi discere quædam sublimiora; tandē duci supra cœlos ad Christum, & ibi iam videre perfectè causlas omnium rerū ibidem asserit Paulum, & similes perfectos iam ibi esse, & videre in Deo omnia. Itaque errat quidem in eo, quod vult, Sanctos paulatim proficere in alia vita: sed apertè fatetur nunc multos eorum esse in cœlo, & videre Deum.

SEXTVS, ATHANASIVS in vita Antonij dicit, animam Ammonis Angelis stipatam visam ab Antonio deferri in cœlum.

SEPTIMVS, BASILIVS homilia in quadraginta Martyres: *Vos*, inquit, *non terra occuluit, sed cœlum suscepit, aperta sunt vobis paradisi porta.* Et oratione in Gordium Martyrem: *Erit enim affectus, non vt qui in lictoris manus deuenturus esset, sed velut Angelorum manibus seipsum commissurus, qui statim ipsum recens mactatum, assumptum ad beatam vitam translaturi essent.*

OCTAVVS, GREGORIVS Nazianzenus oratione in Basilium: *Tu*, inquit, *obiter è cœlo nos respice, & da tam mihi renum debilitatem, & articulorum dolorem, vel iube discedere, vel adiuua, & hortare, ita me aquo animo ferre, vt hinc demum discedētem me in æterna tabernacula recipias, & beatam Trinitatem eo, quo est modo, tecum pariter contemplari valeam.* Et oratione in Gorgoniam, dicit eam frui cum Angelis purissima illustratione Trinitatis, quæ toti menti totam se contemplandam, præbeat.

NONVS, Gregorius NYSSENVS oratione in S. Ephrem: *In cœlestibus tabernaculis*, inquit, *animus illius consedit, vbi sunt ordines Angelorum, vbi Patriarcharum populi, vbi chori Prophetarum, vbi sedes Apostolorum, vbi gaudium Martyrū, vbi piorum lætitia, vbi Doctorum splendor, vbi celebres primogenitorum cœtus, vbi pura lætantium voces.* Et infrà: *Tu verò diuino assistens altari, vitæq; principi, & sacrosanctæ vnà*

cum

cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrûm recordare, nobisq; peccatorum veniam impetra.

Decimvs, Ioannes Chrysostomvs homil. 10. in posteriorem epistolam ad Corinthios, loquens de beatitudine: *Si cogitatio*, inquit, *illorum, quamuis obscura sit, tantam suppeditat voluptatem, cogita quantam lætitiam nobis allatura sit manifesta ipsa comprehensio, beati & ter beati, qui illis bonis fruuntur, sicut & miserabiles, & miserrimi, qui hisce contraria sustinêt.* Homil. 3. in epistolam ad Philippenses: *Peccatores*, inquit, *ubiubi fuerint, procul à Rege sunt, atque ideò digni qui sleantur: Iusti verò, sive hic, sive in futuro sæculo fuerint, cum Rege sunt, illic tamen magis, & propius non per ingressum ac fidem, sed facie ad faciem, &c.* Nec in textu Græco hic insignis locus aliter se habet: οἱδὲ δίκαιοι ἄντε ἐνταῦθα, ἄντε ἐκεῖ, μετὰ τῦ βασιλέως εἰσὶ, καὶ κεῖ μάλλον, καὶ ἐγγύτερον, ὐ διὰ εἰσόδυ, ὐ διὰ πίστεως, ἀλλα προσωπον, πρὸς πρόσωπον. Eadem verba repetit homil. 69. ad pop. & homil. in illud Sap. 5. *Iustorum animæ in manu Dei sunt.*

Rursum idem Chrysostomus homil. 4. in epistolã ad Philippenses, exponens illud; Vtrum eligam ignoro, &c. *Quid*, inquit, *dices Paule, cùm hinc abiens in ipsum cœlum migraturus sis, atque cum Christo futurus, ignoras quid eligere debeas?* Et infrà: *Quis athleta cupiet amplius certare, cùm tam liceat coronari? &c.* Idem homil. 32. in epistol. ad Romanos dicit, nunc Pauli animũ versari in summo cœlo prope ipsum Regis solium, vbi Cherubin & Seraphin volitant. Lib. 6. de sacerdotio, dicit eos, qui purè communicant corpori Dominico, in extrema hora ab Angelis stipatos rectà in cœlum abduci. Ex his patet Chrysostomi sententia.

Quare ad id, quod obiiciebatur ex hom. 39. in priorem ad Corinthios, dico, Chrysostomum non velle dicere, animam non frui bonis æternis ante resurrectionem, sed simpliciter non fruituram vllis bonis cœlestibus, si caro non resurgat, quia nimirum, cùm tam anima, quàm caro laborauerint, par est, vt vtraque pars suam mercedem habeat. Quod si vna non habebit, inde colligitur, nec alteram habituram. Et è

contrario, si caro suo tempore resurget, & coronabitur, colligitur nunc animā coram Deo viuere & coronari. Vide Theophylactum, qui in eundem locum Pauli scribens, Chrysostomi sensum clariùs proponit.

Ad alterum Chrysostomi locum dico, eum loqui de corona, seu gloria corporis, de qua etiam Paulus loquitur. Et idē respondemus ad loca obiecta in contrarium Theodoreti, Theophylacti, OEcumenij in hunc locum; nam illi, vt Chrysostomi discipuli, ipsius commentarium imitati sunt.

Vndecimvs, Cyrillvs Hierosolymæ Episcopus, catech. 13. de latrone loquens: *Tu*, inquit, *de ligno introduceris in paradisum.* Et ne putemus eum loqui de loco refrigerij in sinu Abrahæ: *Nondum*, inquit, *Abraham fidelis ingressus est, & latro ingreditur, &c.* Et ne putemus eum loqui de paradiso terrestri: *Ne timeas*, inquit, *serpentem, cecidit enim de cœlo, non te eiiciet.* Itaque clarissimè Cyrillus asseruit, latronem primum omnium in paradisum ingressum.

Dvodecimvs, Cyrillus Alexandrinvs lib. 11. in Ioannem, cap. 36. dicit, animas Sanctorum non versari in terris post mortem corporis, ne deduci ad pœnas Gehennæ, sed euolare in manus Dei Patris; & ne putemus hoc intelligi de sinu Abrahæ, vel loco aliquo extra cœlum, dicit, hoc iterā Christo primum apertum, & paratum: non ergo descendunt animæ Sanctorum ad locum, quò ibant ante Christi mortem: & addit, animas Sanctorū vitam perpetuam cum Christo habere.

Decimvs tertivs, Epiphanivs hæresi 78. in fine: *Sancti*, inquit, *sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, in mansionibus sanctis, tripudium cum Angelis, diæta in cœlo, gloria in honore incomparabili, & perpetuo, brauia in Christo Iesu Domino nostro.*

Decimvs qvartvs, Theodoretvs lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus: *Si cœlum*, inquit, *sedes illorum est, qui piè vixerunt: hunc profectò finem sui cursus & Martyres iam consequuti sunt, his enim magis pium esse nihil potest.* Et infrà: *Ideoq;*, inquit, *maiori sorte meritò perfruuntur Martyres, qui nūc & à cunctis latè mortalibus honores ampliſsimos ferunt, & aternis sunt insigniti coronis.* Si ergo iam sunt in cœlo,

cœlo, & æternis coronis insigniti sunt, quomodo non sunt assequuti repromissionem (vt idem Theodoretus, nobis obiectus ab aduersariis, dicit) nisi de repromissione resurrectionis, & gloriæ corporalis sermo sit?

DECIMVS QVINTVS, EVSEBIVS lib. 4. hist. cap. 15. Polycarpum dicit, per mortem immortalitatis præmia iam adeptum. at quæ est ista immortalitas, quæ præmij loco datur animæ natura sua immortali, nisi beatitudo? Item lib. 6. cap. 5. de Potamiena: *Hoc modo*, inquit, *beata Virgo emigrauit è terris ad cœlum*. Similia passim leges.

DECIMVS SEXTVS, DAMASCENVS in historia de Barlaam & Iosaphat in fine: *Vultui Domini*, inquit, *nitidè & nudè præsentatur, illius q; gloriæ iam ante promissa sibi corona exornatur.*

DECIMVS SEPTIMVS, THEOPHILACTVS in cap. 23. Lucæ: *Dicendum est*, inquit, *idem esse paradisum, & regnum cœlorum; nam latro est in paradiso ac regno, alioqui non frueretur perfecta bonorum participatione, &c.* vbi prolixè confutat eorum sententiam, qui volunt latronem fuisse ductum ad paradisum, non autem ad regnum cœlorum. Quando ergo Theophylactus dicit in cap. 16. Lucæ, narrationem de diuite & Lazaro esse parabolam, quia nondum facta est diuisio præmiorum, & pœnarum; loquitur de præmiis & pœnis quæ ad corpus pertinent; & ideò rectè vocat parabolicum sermonem de oculis, & lingua diuitis in inferno. Quando etiam dicit in cap. 11. ad Hebræos, Sanctos nihil cœlestium promissionum accepisse, vult dicere, nihil illius gloriæ, & earũ dotium, quæ corpori affert resurrectio.

DECIMVS OCTAVVS, OECVMENIVS, in cap. 9. ad Hebræos dicit, Christum non solùm in cœlum ingressum esse, sed etiam secum duxisse genus humanum, id est, multos sanctos Patres, qui sine dubio si in cœlo cum Christo sunt, ibi quoque cum ipso beati sunt, alioqui (vt suprà diximus) parum prodesset spiritibus cœlorum corporalium habitatio.

Habemus ergo, omnes Doctores Græcos pro nobis esse; soli enim remanent Arethas, & Euthymius ex iis, qui nobis obiecti sunt. ex quibus Arethas, cùm dicit Sanctos sperare futuram gloriam, potest commodè intelligi de gloria corporis. Euthymius autem non potest exponi, sed non est hac in re vs-

que adeò magnifaciendus; nam est omnium recentissimus. Scripsit enim circa annum M.C.LXXX. quo tempore Græci Schismatici, & hæretici manifestè esse cœperant.

Ad illam confirmationem, quam afferebamus ex Græcis, qui Deum videri posse negant à creatura, B. Augustinus respondet, auctores illos, cùm dicunt, Deum non posse videri, loqui de visione corporali. Sic enim ipse exponit verba beati Hieronymi in epist. III. dicit enim, Hieronymum voluisse dicere, Angelos non videre Deum oculis corporeis, sed tamen mente videre.

At hæc solutio nõ satisfacit propter tres causas. PRIMO, quia Hieronymus, & cum eo Chrysostomus, Theodoretus & alij citati disertè asserunt Angelos esse spiritus, & non habere corpora aërea, vel ignea naturaliter vnita, vt beatus Augustinus opinatus est, & tamen negant ab Angelis Deum videri.

SECVNDO, quia Hieronymus reddens causam, cur Angeli non possint videre Deum, ait, non enim potest creatura aspicere creatorem suum, & eandem causam reddere solet Chrysostomus. At hæc ratio tam valet in oculis corporis, quàm in oculis mentis, vtrique enim sunt oculi creati.

TERTIO, quia isti Patres dicunt, nec Angelis, nec hominibus Deum esse visibilem, sed soli ipsi Deo. At Deus non videt se corporeis oculis, sed mente. De mente igitur, non de corporeis oculis Patres loquuntur.

Vera ergo solutio est beati Thomæ, 1. p. quæst. 12. art. 1. hos Patres nomine visionis intelligere comprehensionem perfectam; quia enim quod oculis corporis videmus, perfectissimè comprehendimus, quod autem in hoc mundo intelligimus, non ita perfectè intelligimus, non enim habemus species proprias substantiarum, & maximè separatarum; Ideò vocabulum videndi non solent vsurpare pro qualibet cognitione, sed solùm pro perfectissima illa, qua res comprehenditur, quo genere visionis non potest Deum videre, nisi Deus. Præterea etiam error Anomeorum dicentium, Deum posse comprehendi à creatura, illo tempore vigebat, & ideò Patres abhorrebant à vocabulo videndi, cùm de Dei contemplatione loquebantur, ne viderentur admittere comprehensionem.

DICES,

DICES, at Chrysostomus ait, Angelis Deum fuisse inuisibilem vsque ad incarnationem Christi tantùm, non igitur loquitur de comprehensione, alioqui sequeretur post incarnationem Deum posse comprehendi.

RESPONDEO, Deum ante incarnationem nihil fuisse, nisi Deum, & ideò simpliciter incomprehensibilem: at post incarnationem factus est homo, & in quantum homo comprehensibilis est; & hoc vult Chrysostomus.

DICES SECVNDO, Theodoretus loco citato ait, Angelos non aliter videre Deum, quàm viderint olim Abraham, Moyses, & Isaias, & ceteri: at isti non solùm non comprehenderũt, sed nec verè viderũt Deum in se, sed solùm in corpore assumpto ab Angelis, qui Deum referebant, vel in imaginaria reuelatione.

RESPONDEO, Theodoretum non dicere, non aliter, sed tantùm statuere similitudinem inter visionem Angelorum, & Patriarcharum; quæ in hoc consistit, quòd sicut vna est imperfecta, & non comprehensiua, ita & altera, quamuis cum magno discrimine.

CAPVT V.

Idem probatur testimoniis Latinorum.

ADIVNGAMVS nũc Latinorum Patrum consensum, vt hæc fides, totius Ecclesiæ fides fuisse intelligatur. PRIMVS, CYPRIANVS libro de exhortatione martyrij capite vltimo: *Quis*, inquit, *non omnibus viribus elaboret, vt cum Christo statim gaudeat? vt post tormenta & supplicia terrena ad præmia diuina perueniat?* Et infrà: *Clauduntur oculi in persequutionibus terræ, sed patet cœlum; minatur Antichristus, sed Dominus Christus tuetur; mors infertur, sed immortalitas sequitur; occiso mundus eripitur, sed restituto paradisus exhibetur; vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas, & quanta securitas, exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias glorioſum, claudere in momento oculos, quibus homines videbantur, & mundus: & aperire eosdem statim, vt Deus videatur, & Christus; tam velociter migrandi quanta felicitas, vt terris repentè subtraharis, vt in regnis cœlestibus*

reponaris? Similia habet sermone de mortalitate, epist. 1. lib.4. & alibi sæpius.

SECVNDVS, HILARIVS in Psalm.64. *Beati quidem*, inquit, *sunt, qui iam à Deo ad habitandum in tabernaculis eius electi sunt: sed festinare nos in consortium huius beatitudinis congruũ est operationibus id atq; orationibus expetentes, &c.* Et paulò antè dixerat illa tabernacula esse cœlestes mansiones, quas in domo Patris sui esse Christus dixit. Item in Psal. 60. dicit, sanctos esse Reges, & perpetuò cum Deo habitare. Et in Psalm. 124. loquens de Apostolis aliisque Sanctis: *Quomodo possumus*, inquit, *montes non eos significatos esse intelligere, qui super terrenam naturam glorioſi iam in Dei rebus exultant?* Quando ergo idem Hilarius in Psalm. 138. dicit legem esse humanæ necessitatis, vt animæ ad inferos descendant, intelligitur pro eo tempore, quo cœlum erat clausum: nam posteaquam Christus in cœlum ascendens, aditum ad cœlum reserauit, non est amplius necessarium ad inferos descendere.

TERTIVS, AMBROSIVS lib.7. epist.59. ad Thessalonicenses: *Acolius*, inquit, *superiorum incola, possessor ciuitatis æternæ, illius Hierusalem, quæ in cœlo est, vidit illic orbis eius mensuram immensam, purum aurum, lapidem precioſum, lumen sine sole perpetuum, & hæc omnia iam dudum sibi comperta, sed nunc facie ad faciem.* Vide etiam lib. 10. epist. vlt. & in cap.1. epist. ad Philippenses. Quod ergo Ambrosius ait lib. 2. de Cain, cap. 2. animas adhuc ambiguo iudicij suspendi, ad cognitionem temporis referendum est. vult enim dicere, animas etiam beatas non scire, quando iudicium sit futurum. In libro autem de bono mortis, cap. 10. loquitur de retributione mercedis, quæ tam animo, quàm corpori publicè coram toto mundo danda est. Illa enim propriè dicitur corona, quæ datur victoribus publicè, & cum celebritate: sed hinc non sequitur, partẽ eius præmij non esse datam antea per iudicium particulare. neque obstat, quod videatur Ambrosius dicere, omnes animas descendere ad inferos; non enim ipse hoc dicit, sed tantùm approbat, quòd Philosophi veteres hoc dixerint, quia illo tempore verum erat.

QVARTVS est, PRVDENTIVS, qui in carmine de B. Agnete sic cecinit:

O Vir-

O virgo felix, ô noua gloria,
Cœlestis arcis nobilis incola.

Atq; alia eiusmodi passim Prudentius repetit. Quare cùm dicit alibi, animas beatas deduci ad sinum Abrahæ, vel ad paradisum, vnde Adam eiectus fuit, loquitur figuratè, quia tam sinus Abrahæ, quàm paradisus terrestris, typi sunt regni cœlorum, & patet ex ipso loco Prudentij; nam animas dicit esse in sinu Abrahæ, & simul in paradiso, cùm tamen constet loca ista fuisse diuersa secundum proprietatem: sed diuersa non sunt secundum significationem.

QVINTVS est, B. PAVLINVS, qui natali 3. de S. Felice sic ait: *Corpore terris*

Occidit, & Christo superis est natus in astris,
Cœlestem nactus sine sanguine Martyr honorem.

Item:

Ast illum superi sacra gloria luminis ambit,
Florentem gemina belli pacisq; corona.

SEXTVS, B. HIERONYMVS in epist. ad Marcellam de obitu Leæ: *Nunc*, inquit, *pro breui labore æterna beatitudine fruitur; excipitur Angelorum choris, Christum sequitur, & dicit, quæcunq; audiuimus, vidimus in ciuitate Domini virtutum.* Similia habet in epitaphio Nepotiani, Paulæ, Blesillę, & aliorum.

SEPTIMVS, AVGVSTINVS lib. 12. Gen. cap. 34. primum dicit animas Sanctorum esse in paradiso, siue in tertio cœlo, quo raptus fuit Paulus: *Siue*, inquit, *in tertio cœlo, siue vbicunque alibi, quò post tertium cœlum est raptus Apostolus: si tamen non aliquid vnum est diuersis nominibus appellatum, vbi sunt animæ beatorum.* Deinde explicans quid sit hoc tertium cœlum, sic ait: *Tertium est cœlum quod mente conspicitur ita secreta, & remota, & omnino abrepta à sensibus carnis, atque mundata, vt ea quæ in illo cœlo sunt, & ipsam Dei substantiam, verbumq; Deum, per quod facta sunt omnia, in caritate Spiritus sancti, ineffabiliter valeat videre, & audire.* Idem Augustinus lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 13. *Animæ victrices*, inquit, *gloriosorum Martyrum, omnibus doloribus ac laboribus superatis, atq; finitis, posteaquam mortalia membra posuerunt, cum Christo vtique regnauerunt, & regnant, donec finiantur mille anni, vt postea receptis etiam corporibus*

iam immortalibus regnent. Idem in Psal.116. in illud; Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, &c. *Ibi*, inquit, *omnes iusti, & sancti, qui fruuntur verbo Dei sine lectione, sine literis, quod enim nobis per paginam scriptum est, per faciem Dei illi cernunt?* Idem libro meditationum, cap.22. *Felix anima*, inquit, *quæ terreno resoluta corpore libera cælum petit, secura est & tranquilla, non timet hostem, neque mortem*; *habet enim præsentem, cernitq; indesinenter pulcherrimum Dominum, cui seruiuit, quem dilexit, & ad quem tandem lata & gloriosa peruenit.* Et cap.24. *Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam satiamini, de cuius immortalitate iam immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis.* Denique S. Augustinus epistol.111. existimat, Paulum in illo suo raptu vidisse Dei essentiam; quantò ergo magis credendum, eum hoc sentire de animabus beatorum?

Iam pro explicatione locorum contrariorum duo notanda sunt. PRIMVM est, Augustinum aliquando dubitasse, non quidem de ipsa visione Dei, & beatitudine, sed de loco, vbi sint animæ beatorum, & tamen postea re diligenter considerata, id asseruisse, quod nos asserimus; nam in Psalm.36. ait, animas ante diem iudicij non esse in regno cœlorum, sed in sinu Abrahæ, quasi hæc loca distincta sint. In lib.9. Confessionum, cap.3. indicat se dubitare, cùm ait: *Nunc*, inquit, *viuit Nebridius in sinu Abrahæ; quidquid illud est, quod illo significatur sinu, ibi Nebridius meus viuit, dulcis amicus meus, tuus autem, Domine, adoptiuus ex liberto filius, ibi viuit; nam quis alius tali animæ locus? ibi viuit, vnde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. iam non ponit aurem ad os meum, sed spiritale os ad fontem tuum, & bibit quantum potest sapientiam pro auiditate sua, sine fine felix, &c.* Ecce hîc asserit visionem, & fruitionem, & tamen ambigit de loco.

AT lib.2. quæst. Euangelicarum, cap.38. (quos libros posterius scripsit, vt ex Retractationum lib.2. colligitur) sic ait: *Sinus Abrahæ requies est beatorum pauperum, quorum est regnum cœlorum, in quo post hanc vitam recipiuntur.* Et infrà: *Sinus Abrahæ intelligitur secretum Patris, quo post passionem resurgens assumptus est: quò eum portatum ab Angelis ideò*

dictum

dictum puto, quia ipsam receptionem, qua in secretum Patris abscessit, Angeli annunciauerunt discipulis intuentibus. Dicentes enim; Quid statis intuentes in cœlum? quid aliud dixerunt, nisi nullo modo posse oculos hominum vsque in illud penetrare secretum, quò ibat Dominus, cùm in conspectu discipulorum ferretur in cœlum. iam certa secundum superiorem expositionem accipi possunt, quia secretum Patris bene intelligitur, vbi etiam ante resurrectionem iustorum animæ viuunt cum Deo. Quid clarius?

Rursum lib. 20. de ciuit. Dei, cap. 15. clarissimè dicit, Beatos non esse apud inferos, vbi prius erat Lazarus; proinde correxit, quod dixerat in Psal. 36. sic autem ait: *Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret: profectò deinceps boni fideles effuso illo precio iam redempti prorsus inferos nesciunt.* Ex his etiam deducitur apud Augustinum abdita vel secreta receptacula non esse limbum Patrum in inferno; sed secretum Patris in cœlo, & sic explicata remanent tria loca, libro Enchirid. cap. 108. & libro 12. de ciuitate Dei, capite 9. & in Psalmum 36.

Nota SECVNDO, Augustinum existimasse Sanctorum animas videre quidem Deum, sed non ita perfectè, vt videbunt post resurrectionem; propterea quod naturale desiderium recipiendi corpus non sinat animas toto conatu ferri in Deum: & hoc esse discrimen inter Angelos & homines, quòd Angeli, cùm nihil amplius exspectent, toti ferantur in Deum; animæ Sanctorum partim ad Deum, partim ad corpus respiciant. id patet ex lib. 12. de Genes. cap. 35. vbi posita quæstione; Quid opus sit animæ ad beatitudinem resumptione carnis? Respondet, quia non potest anima sine carne sic videre Deum, vt vidēt Angeli. & rationem reddens, ait, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi: quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud summum cœlum, quàm diu non subest corpus cuius administratione appetitus ille conquiescat. Itaque non dicit Augustinus, animam à corpore separatam, non posse videre incommutabilem substātiam, sed non posse videre eo modo,

id est,

id est, tam perfectè, vt Angeli vident, propter causſam iam dictam. Pari ratione, lib. 1. retract. cap. 14. vbi meritò quęri dicit, num Sanctorũ animę sint adhuc in illa possessione beatitudinis, in qua sunt Angeli, explicat seipsum paulò infrà, cùm ait: *Sed vtrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictum est, facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant (quia videlicet carent corpore suo, quod naturaliter appetunt) non hic locus est disputando inquirere, &c.* Non ergo dubitat, an animæ iustorum sint in illa possessione, sed an sint ita, vt nihil eis desit.

Eodem modo respondendum est ad locum illum ex epist. III. ad Fortunatianum: loquitur enim de perfectissima visione, quam non habebimus, nisi cùm æquales Angelis fuerimus, quod erit vtiq; in resurrectione mortuorum: nunc enim Sancti non sunt Angelis æquales, cùm Angeli toti sint viui & immortales, Sancti autem partim viui, partim mortui sint.

Est autem hîc notandum, propter hæc loca B. Augustini Scholasticos quærere, an gloria animæ maior erit post resurrectionem, quàm antea. & quidem conueniunt omnes in duobus. PRIMO, gaudium animæ accidentale futurum maius tam extensiuè, quia erit in anima, & in corpore; quàm intensiuè, quia ipsa anima magis gaudebit, quando videbit suum corpus glorioſum, quàm nũc, cùm illud videt mortuũ iacere.

SECVNDO, gaudium essentiale fore maius extensiuè, quia nunc est in sola anima, postea autem redundabit in corpus, & efficiet ipsum corpus suo modo glorioſum. Non autem conueniunt de incremento essentialis gloriæ intensiuè; nam Magister in 4. sentent. dist. 49. & B. Thomas ibidem, quæst. 1. art. 4. D. Bonauentura ibidem, art. 1. quæst. 1. Richardus ibidem, art. 2. quæst. 7. & Marsilius ibidem quæst. 13. art. 3. dicunt gloriam essentialem fore tunc maiorem etiam intensiuè, & de hoc augmento intelligunt Augustinum.

Rationes præcipuæ sunt duæ. PRIMA, quia anima perfectius esse habet in corpore, quàm extra corpus, ergo & perfectius operabitur. SECVNDA, quia anima separata propter inclinationem ad corpus distrahitur, & impeditur, ne tota intentione feratur in Deum, ergo remoto hoc impedimento, intensius operabitur. At in contrarium D. Thomas 1.2. q. 4. art. 5. & Caietanus ibid. & Durandus in 4. dist. 49. q. 7. dicunt, gloriam

gloriam essentialem non fore maiorem intensiuè, sed extensiuè solùm;& de isto augmento extensiuo exponunt Augustinum; & ratio eorum est, quia si gloria cresceret intensiuè, vel id accideret ratione obiecti, vel luminis, siue habitus gloriæ, vel potentiæ: non ratione obiecti, vel habitus, quia ista non crescunt, nisi crescat gratia; gratia autem non crescet in die iudicij, quia non est locus nouis meritis post hanc vitam: non etiam ex parte potentiæ, quia cùm anima in videndo Deum, non pendeat à phantasmate, non pendet vllo modo à corpore, & proinde tam perfecta esse potest operatio ista videndi Deum, in anima separata, quàm in anima corpori adiuncta.

Ego dico duo; PRIMO, opinionem priorem esse magis ad mentem Augustini, necnon Haymonis in cap. 6. Apocalypsis, & Bernardi, de quo infrà; nam Augustinus clarè dicit, animæ separatę deesse aliquid ad videndum Deum perfectè, dum caret corpore. Dico SECVNDO, opinionem secundam esse simpliciter veriorem, & propterea B. Thomam rectè mutasse opinionem. Vnde ad PRIMVM pro prima opinione dico, animam non habere melius esse in corpore, quàm extra corpus, nisi extensiuè, quia suum esse cõmunicat corpori; nam alioqui in se, esse animæ semper est idem, nec suscipit magis & minus.

Ad SECVNDVM dico, inclinationem ad corpus, non impedire visionem, vel amorem Dei vllo modo, quia ordinatur ad amorem Dei, tanquam ad finẽ: sicut amor medicinæ non impedit amorem sanitatis; alioqui Angeli quando mittuntur ad exteriora, & de illis cogitare coguntur, distraherentur à visione Dei. & ipsa anima quando debebit occupari in administrando corpore, distraheretur etiam magis, quàm nunc in appetendo corpus. ADDE, quod videtur hoc definitum à Benedicto XII. nam in extrauaganti, Benedictus Deus, dicit continuari visionem Dei, quam habent animæ à morte corporis vsque ad resurrectionem, & inde vsque in æternum. vbi videtur dicere eam non crescere, neque minui. & Ioannes Villanus lib.11.hist.cap.19.dicit, Benedictum definiuisse animarum gloriam non augendam post resurrectionem, nisi extensiuè. ita enim testatur se audiuisse à Theologis, qui interfuerunt, cùm illud à Pontifice definiretur. Hæc de S. Augustino.

OCTAVVS Pater Latinus, sit PROSPER, qui lib.1. de vita contemplatiua, cap.1. *Quia secundum Scripturæ*, inquit, *sacræ*

sermo-

sermonem, tota humana vita tentatio est super terram, tunc est tentatio finienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post hanc vitam pugnæ succedet secura victoria, vt omnes milites Christi, qui vsq; in finem vitæ præsentis diuinitus adiuti suis hostibus infatigabiliter restituerunt, laboriosa iam peregrinatione transacta regnent felices in patria; cuius hoc erit totum præmium, vt vitæ contemplatiuæ mel compos effecta inexplebiliter auctorem beatitudinis suæ conspiciat, de illo gaudeat, de illo quod sperauit, obtineat & in eo, ad quod sanctè viuendo peruenerit, sine fine permaneat.

NONVS, MAXIMVS Taurinensis, homil. in S. Eusebium Vercellensem: *Dignè*, inquit, *in memoria vertitur hominum, qui ad gaudium transiit Angelorum.* Et homilia de S. Agnete: *Ille nobis*, inquit, *tribuat indulgentiam peccatorum, qui tibi tuorum omnium laborum tradidit palmam.*

DECIMVS, LEO I. in sermone de S. Laurentio: *Nihil*, inquit, *obtines, nihil proficis sæua crudelitas, subtrahitur tormentis tuis materia mortalis, & Laurentio in cælos abeunte, tu deficis flammis tuis.*

VNDECIMVS, FVLGENTIVS sermone de S. Stephano: *Hodie*, inquit, *miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migrauit ad cœlum. iàm ad cœli palatium perenniter regnaturus ascendit.* Item: *Hodie Stephanus stola est immortalitatis indutus.*

DVODECIMVS, PRIMASIVS in cap. 9. Hebr. *Cœleste regnum inaccessibile erat mortalibus, quoad vsque veniret Christus, qui expleta passione aperiret nobis ianuam patriæ cœlestis, reserato velo, id est, cælo.*

DECIMVS TERTIVS, GREGORIVS Papa in Psalm. 4. pœnitentialem: *Beatitudo & animabus Sanctorum ante resurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus post iudicium conferetur.* Et lib. 4. Dialog. ca. 25. ex professo id probat.

DECIMVS QVARTVS, BEDA in cap. 6. Apocal. *Singulas*, inquit, *modò stolas habent animæ de sua beata immortalitate gaudentes, resurgentibus autẽ corporibus, iuxta Isaiam, in terra sua duplicia possidebunt.*

DECIMVS QVINTVS, HAYMO in eundem locum: *Prima*, inquit, *stola est merces Baptismi, præmium martyrii, merces æternorum, gaudium cœlestis beatitudinis, &c.*

DECI-

DECIMVS SEXTVS, ANSELMVS in 2.Cor.5. *Prædicatores*, inquit, *Ecclesiæ, postquam de corporibus exeunt, nequaquam per morarum spacia, sicut antiqui Patres, cælestis patriæ perceptione differuntur, sed mox vt à carnis colligatione exeunt, in cælesti sede requiescunt.*

DECIMVS SEPTIMVS, SVLPITIVS in epist.ad Aurelium Diaconum, de obitu S.Martini: *Quanquam sciam*, inquit, *virum illum non esse lugẽdum, cui post deuictum, triumphatumq; secùlum nunc demum reddita est corona iustitiæ.*

DECIMVS OCTAVVS, BERNARDVS in epist. ad fratres de Hibernia, quæ habetur post sermones de festo omniũ Sanctorum, & sermonem de S.Malachia: *Absit*, inquit, *vt tua nunc ó anima sancta* (Malachiam defunctum alloquitur) *minus efficax æstimetur oratio, quando præsenti viuidius supplicare est maiestati, nec iam in fide ambulas, sed in specie regnas. absit vt imminuta, nedum exinanita tua illa tam operosa caritas reputetur, cùm ad fontem ipsum caritatis æternæ procumbis pleno hauriens ore, cuius & ipsa prius stillicidia sitiebas.* Quid clarius? dicit Malachiam non ambulare in fide, at fides non euacuatur, nisi per visionem Trinitatis. dicit eum sic frui fonte caritatis, id est, Deo, quomodo fruitur aquis, qui procumbit ad fontem, & pleno haurit ore. Idem in sermone de S. Malachia, qui habetur ad finem vitę eiusdem Malachiæ: *Pari*, inquit, *cum Angelis gloria, & felicitate lætatur. At qui Angeli semper vident faciem Patris, qui in cælis est*, Matth.18.

Idem in epist.266. ad Sugerium Abbatem, qui agebat animam: *Quid tibi*, inquit, *& terrenis exuuiis, qui ad cælum iturus stolam gloriæ mox indui habes?* Et infrà: *Te exspectat pax illa, quæ exuperat omnẽ sensum, te exspectant iusti, donec retribuatur tibi, te exspectat gaudium Domini tui.* Ipse verò idem serm.4.de festo omnium Sanctorum dicit, pacem, quę exuperat omnem sensum, consistere in visione Dei, vt est in seipso.

Præterea in sermone de obitu Vmberti: *Ecce*, inquit, *coram te est, pater dulcissime* (Humberte) *fons ille puritatis, quem tanto ardore animi sitiebas: ecce immersus es in illum diuinæ pietatis abyssum, cuius memoriam abundantiæ suauitatis tam deotè eructare solebas.* Item sermon.5.de festo omnium Sanctorum, tractans illud: *Conuertimini ad me in ieiunio, fletu,*

fletu, & planctu; Quærit, cur Deus in ieiunio & fletu inueniatur potius, quàm in gaudio & exultatione, & respondet interrogando: *An verò iustus eum in lætitia & exultatione: qui verò nondum iustus est, non nisi in ieiunio & fletu reperiet? Ita planè, sed iustus, qui iam conspectum meruerit, non qui adhuc viuat ex fide, &c.* Vbi admittit, aliquos iam Sanctos non viuere ex fide, sed conspectu Dei frui. Vide etiam quæ scribit secundo sermone de S. Victore.

Ad loca igitur in contrarium dico, Bernardum Augustini esse discipulum, & cùm dicit, Sanctos post resurrectionem visuros Deum, & non antea, non loqui de simplici visione, sed de illa perfecta, quam habebit anima, quando toto impetu feretur in Deum. Et hoc patet ex sermone 3. de festo omnium Sanctorum. Nam posteaquam dixerat, animas sanctas in hac vita esse in tabernaculis, post hanc vitam vsq; ad resurrectionem futuras in atriis, post resurrectionem futuras in domo Dei, id est, in beatitudine pergit explicans, & dicit: *Acceperunt iam singulas stolas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos. Stola enim prima ipsa est felicitas, & requies animarum; secunda verò immortalitas, & gloria corporum, &c.*

Vides hîc in resurrectione nihil addi animabus per se, nihil gloriam corporis, & proinde gloriam animæ, quæ est visio Dei, datam esse ante resurrectionem. Dixi autem per se, quia secundum Bernardum addetur etiam gloria animæ, sed non per se. Consequetur enim perfectior visio ex eo, quòd anima nihil amplius desiderans tota feretur in Deum. id quod explicat Bernardus in sequentibus verbis: *Animæ sanctæ*, inquit, *quas propria Deus insigniuit imagine, te* (caro) *desiderant ipsarũ sine te compleri lætitia, perfici gloria, consummari beatitudo non potest. Adeò, siquidem viget in eis desiderium hoc naturale, vt necdum tota earum affectio liberè pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo, & rugam faciat, dum reclinantur desiderio tui.* His adde S. Thomam opusculo contra Græcos & Scholasticos, ad finem 4. sent. dist. 49.

Habemus igitur sententiam Ecclesiæ, fuisse sententiam omnium Patrum Latinorum, excepto Tertulliano, Lactantio, & Victorino, ex quibus Tertullianus hæresiarcha fuit, Lactantius in plurimos errores lapsus est, præsertim circa futurum

turum seculum, cùm esset magis librorum Ciceronis, quàm Scripturarum sanctarum peritus: Victorinus Martyr quidē fuit, sed B. Hieronymo teste in epistola ad Magnum, ei eruditio defuit, licet eruditionis voluntas non defuerit.

CAPVT VI.

Idem confirmatur rationibus, quæ tamē in Scripturis fundamentum habeant.

ADDAMVS postremò argumenta ex ipsa ratione petita. PRIMA ratio sumi potest ex suppliciis damnatorum. Siquidem Deus nō est pronior ad puniendum, quàm ad remunerandum: Quare cùm impij iam nunc in tormentis sint, æquum certè videtur, vt etiam iusti præmia sua percipiant. Esse autem nunc impios in tormentis, Euangelium testatur; nam Luc. 16. legimus: *Dives autem cùm in tormentis esset, &c.* Respondent Græci, illam esse parabolam, & continere futurorum narrationem, sed ad maiorem efficaciam narrari futura tanquam præsentia.

Contrà; PRIMO, non videtur esse parabola, sed historia, tum quia in ea ponuntur nomina propria Lazari & Abrahæ, tum etiam, quia Ecclesia colit Lazarum illum, vt verè sanctum hominem: tum denique, quia historiā esse dicunt Ambrosius in cap. 16. Lucæ, Hieronymus lib. 2. in Iouinianum, Augustinus de cura pro mortuis, cap. 14. Gregorius li. 4. Dialog. cap. 29.

SECVNDO, etiamsi parabola esset, non potest significare res futuras post diem iudicij, sed rem præteritam, vel præsentem; nam dives ait: *Rogo te pater Abraham, vt mittas Lazarum ad fratres meos, &c.* Et Abrahā respondet: *Habent Moysem, & Prophetas, audiant illos.* At post diem iudicij non erunt homines in hoc mundo, nec poterunt Moysem & Prophetas audire. igitur si narratio illa parabolica sit, ostendit tamen iam nunc animas esse in pœnis; alioqui nec vera, nec verisimilis esset.

SECVNDA ratio, tota Ecclesia inuocat Sanctos post Christi aduentū, & omnes Patres Græci & Latini docent, Sanctos esse inuocandos: cùm tamen ante Christi aduentum non le-

gatur id fieri solitum esse. At si Sancti essent etiam nunc sub terra in sinu Abrahæ, nõ differentem statum à statu Sanctorum Testamenti veteris haberent.

TERTIA ratio, vt Basilius notat initio orationis in sanctum Barlaam, ante Christi aduentum Sanctorum mors deflebatur; at post Christi aduentũ summa cum lætitia celebramus dies mortis Sanctorum. Quare hoc? nisi quia tunc mors misera erat, nunc est felicitatis initium. & confirmatur; nam diẽ mortis nunc vocamus diem natalem, quia videlicet sancti morientes in terris, nascuntur in cœlo.

QVARTA ratio, ex visionibus eorum, qui viderũt animas aliquas in tormentis Gehennæ, alias in Purgatorio, alias in paradiso. Vide Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 37. & Bedam lib. 5. hist. cap. 13.

QVINTA ratio, Sancti habent nunc meritum vitæ æternæ, vel si non habent, nunquam habebunt, quia post finem vitę non est locus nouis meritis; & nullum est impedimentũ quò minus vitam æternam nũc habere possint, cùm cœlum antea clausum nunc pateat; igitur fatendum est, eos iam nũc præmium suum accepisse.

SEXTA ratio, Deus Leuit. 19. scribi iussit: *Non morabitur apud te opus mercenarij tui vsq; mane*; ergo ne Deus contrarius sibiipse videatur, non retinebit mercedem Sanctorum vsque ad mundi consummationem.

SEPTIMA, Prouerb. 3. *Spes quæ differtur, affligit animam*, at non conuenit, vt ij affligantur, qui nullum habẽt peccatum.

Ex his soluuntur argumenta opposita. Ad PRIMVM dico, diem iudicij generalis futurum, & tunc reddendum vnicuique secundum opera sua: sed tamen ante illud iudicium præcessisse aliud particulare, in quo etiam redditum est vnicuique secundum opera eius. Neque ista inter se pugnant; nam in priore iudicio redduntur præmia priuatim, in posteriore publicè, & manifestè. quemadmodum dies iudicij generalis dicitur dies Domini, non quòd alij dies non sint Domini, sed quia ille erit manifestè dies Domini, atque adeò manifestus vt nemo Epicuræus, vel Athæus sit, qui tunc nõ sit confessurus, eum esse diẽ Domini. Et quomodo apud mercatores certus quidam dies vocatur dies solutionis, non quod aliis dies

bus non soluantur debita, sed quia ille dies ad hoc tantùm cõstitutus est, vt fiant solutiones: sic etiam quædam dies dicitur dies iudicij & retributionis, nõ quod aliis diebus Deus non iudicet, & retribuat, sed quia illa dies ad hoc tantùm constituta est, vt fiat iudicium & retributio.

DICES; At videtur frustrà futurum iudicium, si iam sunt reddita præmia, quid enim refert, siue palam, siue clam reddita sint?

RESPONDEO, non erit frustrà. sunt enim quinque causæ, ob quas fiet iudicium generale, etiamsi præcesserit iudicium particulare. PRIMA est, vt ostendatur Dei iustitia, & misericordia. omnia enim Deus fecit propter gloriam suam demonstrandam; sed tamen nunc non ita apertè ostendit, quin inueniantur, qui Deum iniustitiæ accusent, vel nullam habere eum prouidẽtiam credant, cùm videant bonos affligi, malos gaudere; ideo Deus elegit sibi vnum diem, in quo coram toto mundo ostendat summã suam iustitiam in impios, & summam misericordiam in pios, & simul ostendat secum summa misericordia erga iustos, nulla vti crudelitate, vel iniustitia in impios: & cum summa seueritate erga impios, nulla vti acceptione personarum, vel iniqua liberalitate erga pios.

SECVNDA causa est, vt clarificetur Filius hominis. pertinet enim ad gloriam Christi, vt qui in primo aduentu, tanquam reus iniustè iudicatus est, iterum appareat gloriosus, & iudex, & impleatur illud Isa. 45. *Viuo ego, quia mihi curuabitur omne genu.* quod Paulus Rom. 4. de Christo iudicaturo exponit.

TERTIA est, ad laudem bonorum, ignominiam verò malorũ. vult enim Deus, vt Sancti, qui in certaminibus suis spectaculum facti sunt mundo, Angelis, & hominibus: sic etiam coram toto mundo, omnibus Angelis, & hominibus victores pronuncientur. Ideo Paulus, vbicunque de iudicio loquitur, istam causam afferre solet, vt Rom. 2. 1. Corinth. 4. & alibi.

QVARTA est, vt totus homo iudicetur, & prẽmium suum recipiat. nunc enim solùm animę iudicantur, & partem prẽmij accipiunt.

QVINTA, quia nondum sunt finita opera bona & mala

defunctorũ: adhuc enim Lutherus malè agit corrumpendo libris suis mentes hominum: & B. Paulus adhuc benè operatur exemplo & scriptis, id quod eleganter deducit Basilius in libro de virginitate, ante medium, ex illis verbis 1. Tim. 5. *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium: quosdam verò subsequuntur.* Quia igitur tunc finientur opera mala & bona, quando finietur mundus, ideo tunc vltima feretur sententia.

Ad SECVNDVM dico, nullam esse iniustitiam, quod animus sine corpore beatificetur; nam animas & corpus nõ sunt duo suppositа, quales sunt duo sodales, ita vt vni fiat iniuria, si prius altero remuneretur; sed sunt vnum suppositum tantùm ex duabus partibus compositum: hoc autem vnum suppositum mauult secundum alteram partem interim beari, quàm secundum neutram, & proinde nulla ei fit iniuria; volenti enim non fit iniuria, sed inuito. Dico SECVNDO, etiãsi animus & corpus duo suppositа essent, tamen adhuc nulla fieret iniuria corpori, dum solus animus beatur; nam ad opera bona & mala, anima concurrit principaliter, corpus solùm instrumentaliter, immò ad ipsam essentiam meriti & demeriti, non concurrit nisi sola anima. cõsistit enim meritum & demeritum in electione voluntatis, quæ electio à sola anima procedit, & in sola anima sedem habet. Dico TERTIO, etiamsi animus & corpus æquè principaliter concurrerent ad opera bona & mala; tamen adhuc non esset iniustum coronari animam ante diem iudicij, & nõ corpus, quia anima separata capax est gloriæ, & coronæ, corpus autem separatum non est capax.

Ad TERTIVM dico duo. PRIMO, Christi animam ante resurrectionem corporis sui non ascendisse quidem ad cœlum corporeum, tamen fuisse in paradiso cœlesti formaliter, id est, fuisse beatam & glorioſam. quod si hoc tribuere vellẽt aduersarij animabus Sanctorũ, non essemus multum soliciti de cœlo isto corporeo. Dico SECVNDO, Christũ moriendo, quiescendo, resurgendo, & ascendendo in cœlũ, fuisse exemplar nostrum quãtum ad corpus; nos enim primò morimur, secundò quiescimus in sepulcro, tertiò resurgemus, vltimò ascẽdemus in cœlum corporaliter, sicut Christus fecit. Quod autem Christi anima descenderit ad inferos, priusquã ascendere

deret in cœlum, non pertinet ad exemplar; non enim Christus ad inferos descendit, vt nobis viam ad inferos demonstraret, vel vt ibi pararet nobis locum, sed vt animas, quæ ibi erant, educeret, ac infernũ destrueret, ne animæ Sanctorum deinceps eò deducerentur.

Ad QVARTAM rationem, quæ sumebatur ex pœna dæmonum, respondeo, dæmones multos nondũ esse demersos in abyssum, sed in aëre hoc nostro caliginoso versari ad exercitationem hominum: vnde Apostolus ad Ephes. 2. eos vocat principes aëris huius: nihilominus tamen omnes dæmones iam nunc puniri, tam pœna damni, quàm pœna sensus; non enim sunt hominibus meliores, & tamen hominum impiorum spiritus iam demonstrauimus luere pœnas Gehennæ. ac propterea, cùm sanctos Angelos, qui in veritate steterunt, ex Euangelio constet semper videre faciem Dei, cur non etiam consequens sit, vt Angeli rebelles iudicium Dei sustineant? Quare rectè BEDA in comment. cap 3. epist. S. Iacobi scribit, quocunque dæmones volitent, eos vbique suam Gehennam circumferre. Et S. Augustinus lib. de corrept. & gratia, cap. 10. ac S. Prosper lib. 1. de vita contemplatiua, dæmones iam iudicatos ac miseros effectos docent.

Sunt tamen plura Sanctorũ testimonia quæ videntur asserere, dæmones non esse torquendos pœna Gehennæ ante diem iudicij. IVSTINVS in Apolog. 1. & 2. sæpius repetit, dæmones igni sempiterno tradendos, nondum tamen traditos. IRENAEVS lib. 5. vltra medium, dicit, Diabolum ante Christi aduentum nunquam blasphemasse Deum, quòd ignoraret adhuc suam damnationẽ, sed à Christo & Apostolis tandem didicisse, ignem æternum sibi esse paratum: quã sententiam idem Irenæus à Iustino se accepisse significat. Eandem tanquam Iustini sequitur Oecumenius in cap. vltimum primæ Petri. Epiphanius in hæresi Sethianorũ affirmat, dæmones non modò damnationẽ suam ignorasse, sed etiam salutem per Christi aduentũ speransse; sed cùm viderent, nihil à Christo pro dæmonibus fieri, tùm demum de salute desperasse, & per hæreticos Deum blasphemare cœpisse.

S. Antonius apud Athanasium in vita eiusdem Antonij: *Non ignorat*, inquit, *dæmon futura tormenta, & æstuantis Gehennæ nouit incendia.* Similem sententiam de futuris tor-

mentis dæmonum habẽt etiam infrà scripti Patres; Ambrosius in comment. cap. 8. Lucæ; Hieronymus, & Chrysostomus in cap. 8. Matthæi; Augustinus lib. 8. ciuit. Dei, cap. 23. & lib. 1. de nup. & concup. cap. 23. Gregorius lib. 4. moralium, cap. 10. & lib. 4. Dialog. ca. 29. Theodoretus in epitome diuinorum decretorum, cap. de dæmonibus, & Bernardus in sermone de sancto Malachia. Sed Iustini, Irenæi, Epiphanij, atque Oecumenij sententiam non video, quo pacto ab errore possimus defendere. Ceteri autem Patres duo quædam affirmant, quæ verissima sunt, dæmones in die iudicij ex hoc aëre in abyssum præcipitandos, & eos adhuc exspectare futura tormenta.

Ceterùm non oportet inde colligere, eos hoc tẽpore non torqueri; nam etsi verè torqueantur, & secum Gehennam portant, vt ait Beda, tamen pœnarum suarum plenitudinem in die iudicij habebunt, quando inferorum carceribus concludentur; quod pœnarũ complementum adeò timent, vt in exorcismis nulla re magis torqueri videantur, quàm comminatione futuri iudicij. quæ etiam causa est, cur exorcismi ferè concludi soleant: *Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem.*

Cur autem adeò trepidẽt illam detrusionem in abyssum, hę causæ esse videntur. PRIMA, quia non poterunt amplius hominibus nocere. SECVNDA, quia non amplius extorquebunt ab vllo, cultum Deo debitum, vt modò faciunt, dum ab Ethnicis, & Necromanticis adorantur. TERTIA, quia tunc patebunt eorum fraudes, & debilitas, cùm omnes intelligẽt, eos à viris, fœminis, pueris, superatos. QVARTA, quia non solùm à Deo, sed etiam ab hominibus iudicabuntur; nam etiam Angelos iudicabimus, teste Paulo, 1. Corinth. 6.

CAPVT

CAPVT VII.

Sanctos rectè ab Ecclesia canonizari.

SEQVITVR nunc altera quæstio, quæ est de Canonizatione, quæ quatuor capitibus continetur. Primùm enim explicandum est, an sint Sancti canonizandi. Deinde, cuius sit officium eos canonizare. Tum, sitné infallibile iudicium eius qui Sanctos canonizat. Postremò, an liceat Sanctos nondum canonizatos colere.

Sed antequam ad ista capita veniamus, explicandum est breuiter, quid sit canonizatio. Igitur canonizatio nihil est aliud, quàm publicum Ecclesiæ testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius hominis iam defuncti: & simul est iudicium ac sententia, qua decernuntur ei honores illi, qui debentur iis, qui cum Deo feliciter regnant. qui quidem honores (vt in sequentibus disputationibus demonstratur) septem esse solent.

PRIMVM enim qui canonizantur, inscribuntur in Catalogo Sanctorum, id est, statuitur, ac iubetur, vt ab omnibus publicè habeantur & dicantur Sancti. SECVNDO, inuocantur in publicis Ecclesiæ precibus. TERTIO, templa, & aræ in eorum memoriam dicantur Deo. QVARTO, sacrificia tam Eucharistiæ, quàm laudum, & precum, quod vulgo officium, siue horæ canonicæ nuncupatur, in honorem eorum Deo publicè offeruntur. QVINTO, dies festi in eorum memoriam celebrantur. SEXTO, pinguntur eorum imagines, addito certo quodam lumine in signum gloriæ, quam habent in cœlis. SEPTIMO, eorum reliquiæ preciosis thecis includuntur, & publicè honorantur.

His ergo præmissis, vtile esse Sanctos canonizari, his argumentis demonstrari potest. PRIMO, quia Deus ipse voluit à Sanctis scriptoribus annotari in particulari glorioſam vitam, & mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt, vt patet de Ecclesiastico, qui cap. 44. & sequentibus canonizauit plurimos Sanctos; vt Henoch, Noë, Abraham, Isaac, Iacob, Moysem, Aaronem, Phinees, Iosue, Caleb, Samuelem, Dauidem, Heliam, Helisæum, &c. Item in Testamẽto nouo

S. Lucas in Actis canonizauit S. Stephanum, & Iacobum maiorem, necnon Petrum, Paulum, Barnabam, Silam, & alios: igitur credibile est, eodem modo Deum velle, vt deinceps fiat.

SECVNDO, tenemur Sanctos honorare, & laudare, tum quia Scriptura hoc iubet, Ecclesiastici 44. *Sapientiam ipsorum*, inquit, *narrent populi, & laudem eorum nuncient Ecclesiæ*: tum quia virtus ipsorum hoc meretur. Est enim quasi naturale præmium virtutis honor: tum deniq; quia id nobis vtile est ad plurima beneficia eorum intercessione promerenda. At nisi sciamus, qui sint verè Sancti, & qui non, nō possumus eos colere, vt oportet.

TERTIO, probatur ex ratione imitationis. Sancti enim sunt exempla quædam virtutū, & norma rectæ vitæ, & quasi lucernæ quædam à Deo accensæ, vt omnibus aliis præluceant. vnde Paulus ad Hebræos 13. *Mementote*, inquit, *præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem.* At non possumus accendi ad imitationem, nisi in particulari sciamus, qui sint imitandi, & quid illi egerint, aut passi sint. Et lucerna in candelabro poni debet, id quod fit per canonizationem.

QVARTO, ex coniunctione, quam cum illis habemus. siquidem sumus membra vnius corporis, & membra inuicem compatiuntur, & congaudent: oportet ergo eos nobis compati, & pro nobis sollicitos esse, quod sine dubio faciunt, etiam in particulari, vt infrà docebimus, & è contrario nos illis cōgaudere, & pro illorum gloria Deo gratias agere, quæ sine particulari notitia fieri non possunt.

QVINTO, ex incommodis; nam nisi iudicio Ecclesiæ certi Sancti proponerentur colendi, facilè fieri posset, vt populus sæpe erraret, & damnatos pro beatis coleret: vt accidit tempore sancti Martini. Scribit enim Sulpitius, quòd cùm populus quidam coleret nescio quem hominem mortuum, pro Martyre, & beato Martino suspecta esset illa religio, quòd nihil certi à maioribus de Sancto illo accepisset, tandem oranti Martino apparuit anima eius, qui ibi colebatur, & confessa est, se animam damnatam esse latronis cuiusdam, qui pro suis sceleribus extremi supplicij pœnas luerat.

Idem

Idem accidit tempore Alexandri III. vt patet ex cap. Audiuimus, extra de reliquiis, & Sanctorum veneratione, vbi reprehendit quosdam, qui hominem in ebrietate occisum pro Martyre venerabantur.

CAPVT VIII.

Cuius sit Sanctos canonizare.

DE SECVNDO, ad quem videlicet pertineat auctoritas Sanctos canonizandi, notandum est, duobus modis posse aliquem canonizari. VNO modo particulariter, ita vt solùm in vna prouincia, aut diœcesi habeatur Sanctus, & colatur pro Sancto. ALIO modo generaliter, ita vt in tota Ecclesia habeatur pro Sancto, nec vlli liceat de eius sanctitate dubitare.

PRIMO modo canonizare poterat quilibet Episcopus, vt docet Thomas VValdensis libro de Sacramentalibus, tit. 14. cap. 122. & patet tum ex Cypriano lib. 3. epist. 6. vbi iubet ad se scribi, cùm aliquis Martyr de hac vita exit, vt statim possit eius memoriam sacrificiis celebrare, & singulis annis postea diem eius natalem colere; tum etiam ex multis Sanctis, quos ita colunt quædam prouinciæ, vt tamen ignoti sint penitus aliis prouinciis. vnde in Concilio Florentino, sess. 7. dicunt Latini, Simeonem Metaphrastem in Ecclesiis Græcorum pro Sancto coli, cuius apud Latinos nulla vnquam memoria exstitit. tamen hoc, quod olim licuit, modò non licet. siquidem Alexander III. & postea Innocentius III. videntes abusus, qui oriebantur circa Sanctorum cultum, prohibuerunt, ne deinceps aliquis pro Sancto coli inciperet, sine Romani Pontificis approbatione, vt patet cap. 1. & 2. de reliquiis, & Sanctorum veneratione.

SECVNDO modo canonizare, id est, ita vt in tota Ecclesia Sancti habeantur, communis sententia est, pertinere ad summum Pontificem: nam id habetur, cap. Audiuimus, & cap. Cùm ex eo, de reliquiis, & veneratione Sanctorum, & cap. Venerabili, de testibus & attestationibus. & patet etiam ratione; nam ad eum spectat proponere toti Ecclesiæ quid sit credendum, & quid agendum in iis, quæ sunt religionis,

qui toti Ecclesiæ præest. Item ex contrario, declarare, qui sint hæretici, ita vt à tota Ecclesia pro talibus habeantur, est summi Pontificis, vt antè ostẽdimus, ergo declarare qui sint Sancti, & colendi, eiusdem erit summi Pontificis.

DICES, plurimi Sancti sunt, qui in tota Ecclesia coluntur, quos non canonizauit summus Pontifex. Primus enim Pontifex (ni fortè fallor) qui Sanctos legatur canonizasse, videtur fuisse Leo Papa III. de quo sic scribit sanctus Ludgerus in epistola de miraculis sancti Suiberti, cap. 9. in 2. tomo Surij: *Tandem deuota instantia Caroli* (Magni) *& Hildebaldi Archipræsulis Coloniensis, venit à Colonia idem Papa VVerdam, & ibi post alias solennitates sanctum Suibertum solenniter Catalogo sanctorum Confessorum adscripsit pridie Nonas Septembris.* Hanc primam legi solennem canonizationem. antequam fortasse fuerunt etiam aliæ, sed non mihi constat. Postea autem Innocentius II. canonizauit sanctum Hugonem Episcopum Gratianopolis, vt patet ex epistola eiusdem Pontificis ad Priorem Carthusiæ datam, apud Surium tom. 2. Inde verò Alexander III. beatum Bernardum in Sanctos retulit, vt habetur ad finem librorum de vita eiusdem Bernardi. à quo tempore omnes alij, qui Sancti sunt habiti, vt Thomas Cantuariensis, Dominicus, Franciscus, & alij, à Pontificibus in numerum Sanctorum relati sunt. Quid ergo dicemus de tot Sanctis, qui ante ea tempora colebantur in Ecclesia?

RESPONDEO, Sanctos veteres cœpisse coli in Ecclesia vniuersali, non tam lege aliqua, quàm consuetudine. Sed sicut consuetudines aliæ vim habent legis ex tacito consensu Principis, & sine eo nullam vim habent, vt patet ex beato Thoma, 1. 2. quæst. 79. artic. 3. ita Sancti alicuius cultus, ex consuetudine Ecclesiarum generaliter introductus, vim habet ex approbatione tacita, vel expressa summi Pontificis.

CAPVT

CAPVT IX.

Credendum esse, Pontificem non errare in Sanctorum canonizatione.

DE TERTIO duæ sunt sententiæ. PRIOR est hæreticorum, posse Pontificem errare in Sanctorum canonizatione. ita Ioannes VViclef, vt refert Thomas VValdensis tomo 3. de Sacramentalibus, cap. 122. vbi dicit, non minus in hac re posse Papam errare, quàm Presbyterum Ioannem Regem Æthiopiæ, vel Turcam, aut Sultanum. Idem sentire Lutheranos, & Caluinistas certum est, cùm in aliis similibus rebus nullam ferè PONTIFICI tribuant auctoritatem.

ALTERA est Catholicorum, asserentium, certum esse Ecclesiam non errare in Sanctorum canonzatione, ita vt sine vlla dubitatione Sancti ab Ecclesia canonizati venerandi sint. Probatur hæc. PRIMO, quia si liceret dubitare, an Sanctus canonizatus sit sanctus, liceret etiam dubitare, an sit colendus: at hoc est falsum. siquidem S. Augustinus in epist. 118. dicit, insolentissimæ insaniæ esse disputare, an sit faciendum, quod tota Ecclesia facit. item ex Bernardo in epistol. 174. ad canonicos Lugdunenses, vbi loquens de colendis festis in honorem Sanctorum, dicit: *Ego quæ accepi ab Ecclesia, securus teneo, & trado.* Præterea omnes veteres sine vlla dubitatione Sanctos coluerunt, & colēdos asseruerunt. Denique tenemur obedire Pontifici indicenti diem festum alicuius Sancti; nec tamen possumus contra conscientiam aliquid agere: ergo non possumus dubitare, an sit colendus ille, qui ab Ecclesia est canonizatus.

SECVNDO, ex incommodis duobus; nam inprimis fraudarentur non Sancti suffragiis viuorum; nam pro canonizatis non licet orare. Vt enim Augustinus dicit serm. 17. de verbis Apostoli: *Iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre.* & idem intelligendum de omnibus Sanctis canonizatis, docet Innocentius, cap. Cùm Marthæ, de celebrat. Missarum: at si in hoc Ecclesia erraret, defraudaret eum, qui habetur Sanctus, & non est, quicunque non oraret pro eo. deinde fraudarentur etiam viuentes intercessionibus Sancto-

Sanctorum, inuocarent enim sæpe damnatos pro beatis, si Ecclesia in hoc erraret. præterea Ecclesia peteret sibi maledictionem pro benedictione, cùm in orationibus Sanctorum petit, vt sicut illos Deus glorificauit in cœlis, sic nobis gratiam largiatur in terris. & quamuis eam maledictionem non peteret, nisi materialiter; tamen hoc ipsum absurdum videtur.

TERTIO, miracula magna, & diligenter examinata faciunt rem euidenter credibilem, vt alibi ostendimus: at Sancti à Pontifice non canonizantur ordinariè, nisi claruerint magnis & certis miraculis. & confirmatur; nam si credimus sine vlla hæsitatione Cæsarem, & Pompeium fuisse, quia id testantur cõmuni consensu historici, qui tamen homines fuerunt, & mentiri potuerunt; cur non credemus sine hæsitatione, quod testatur Deus ipse per miracula, quando nulla est ratio suspicandi contrarium.

QVARTO, probatur ex præparatione; nam antequam Sancti canonizentur, indicuntur ieiunia, & preces publicæ, & tota res diu, & diligentissimè examinatur: non est autem credibile, Deum non adesse Ecclesiæ suæ sic dispositæ, & supplicanti.

VLTIMO, probatur à posteriori, quia in aliis rebus, in quibus Pontifices errare possunt, aliquando reipsa deprehenduntur errores; at in hoc nullus vsquam error deprehensus est.

SED obiiciunt quidam locum Augustini: *Multorum corpora honorantur in terris, quorum animæ torquentur in Gehenna.* RESPONDEO, locum hunc fortasse non esse Augustini; nusquam enim in eius operibus eum reperire potui: præterea intelligi posse de impiis, qui honorantur superbissimis sepulcris, cùm tamen animæ torqueantur in Gehenna; vel de corporibus Sanctorum non canonizatorum; vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus Sanctorum; vel denique de Martyribus Donatistarum, qui honorabantur ab hæreticis vt Martyres, cùm eorum animæ reuera torquerentur in inferno. De huius capitis argumento vide quę habet B. Thom. quodlib. 9. quæst. vlt. art. vlt. Augustinus de Ancona in summa de potestate Ecclesiæ q. 14. artic. 4. Ioannes Driedo lib. 4. cap. 1. de Eccles. dogmatibus.

B. An-

B. Antoninus 3. parte, tit. 12. cap. 8. summæ Theolog. Caiet. tractat. de indulgent. ad Iulium, cap. 8. Syluester verbo, Canonizatio. Canus lib. 5. de locis, cap. penult.

CAPVT X.

Sanctos non canonizatos priuatim posse coli, non publicè.

DE QVARTO, an liceat colere non canonizatum; respondeo, licere priuato cultu, non publico, vt Doctores communiter affirmant in capit. 1. & 2. de reliquiis, & veneratione Sanctorum. siquidem summus Pontifex eo loco prohibet publicum cultum, ergo à contrario priuatum censetur permittere. Vocamus autem publicum cultum, non eum, qui coram aliis exhibetur, sed qui nomine totius Ecclesiæ, & tanquam ab Ecclesia institutus exhibetur.

Ex quo intelligimus, quid sit dicendum de illis septem honorum generibus antea enumeratis. Nam quantum ad PRIMVM, licet non canonizatum credere & vocare sanctum, non tamen prædicare eum tanquam ab Ecclesia inscriptum Sanctorum Catalogo.

Quantum ad SECVNDVM, licet inuocare non canonizatum, etiam aliis audientibus, vt patet ex Hieronymo in vita Paulæ, & Gregorio Nazianzeno in vita Athanasij, & Basilij, vterque enim inuocat quos laudat ante canonizationem. præterea oramus viuentes, etiamsi nesciamus esse sanctos, cur non defunctos, quando maiori ratione confidimus esse sanctos? At non liceret in publicis litaniis, & sacro officio id facere.

Quantū ad TERTIVM, & QVARTVM non videtur licere vllo modo, eos honores sanctis non canonizatis deferre; nam templa, & altaria, & sacrificia sunt ex natura sua publici cultus. nullum est enim sacrificium in Ecclesia nisi commune, & à Deo ipso institutum: templa autem, & altaria ad sacrificium referuntur.

Quantum ad QVINTVM, non licet publicum festum celebrare, liceret tamen in die natali sancti non canonizati peculia-

culiariter lætari, & Deo vacare in memoriam eius. quod fe-
ciſſe etiam veteres cognoſci poteſt ex Ioanne Caſſiano, col-
lat. 19. cap. 1.

Quantum ad SEXTVM, licet imaginem pingere, & vene-
rari, non tamen in templo conſtituere eo modo, quo alio-
rum Sanctorum.

Quoad SEPTIMVM, non licet reliquias non canonizati
hominis in templo conſtituere publicè honorandas: licet
tamen eas habere, & venerari, etiam aliis videntibus, modò
ſcandalum abſit; id enim habet praxis Eccleſiæ. mox enim
Martyres defuncti erant, currebant fideles ad reliquias capi-
endas. & ſimiliter quando moriuntur homines clari ſancti-
tate, multi deuotè oſculantur manus, & pedes, & de veſti-
bus eorum pro reliquiis ſeruant; nec id vnquã prohibitum
fuit. Præterea ſi licet honorare viuentes, quos credimus
ſanctos, cur non mortuos?

Atque hæc pauca de canonizatione ſufficiant: ſi quis plu-
ra videre deſiderat, legat Auguſtinum Triumphum in ſum-
ma de poteſtate Eccleſiæ, & Troilum Maluetium in libro
de canonizatione.

CAPVT XI.

*Proponitur quæſtio de cultu Sanctorum, cum ad-
uerſariorum argumentis.*

EXPEDITIS quæſtionib. de gloria, & canoniza-
tione; ſequitur recto ordine controuerſia de cultu.
Fuit antiqua hæreſis Euſtachij apud Socratem lib.
2. hiſt. c. 33. Eunomij, & Vigilantij apud Hieronym-
mum, Claudij Taurinenſis apud Ionam Aurelianenſem, &
VVicleſi apud Thomam VValdenſem, tom. 3. de Sactamen-
talibus, tit. 13. Sanctos nõ eſſe colendos: quæ rurſum per Cal-
uiniſtas, & Lutheranos renouata eſt. nam Magdeburgenſes
Cent. 1. lib. 2. cap. 4. col. 340. dicunt omnẽ Sanctorum adora-
tionem eſſe idololatriam. pari ratione Caluinus lib. 1. Inſtit.
cap. 11. §. 11. & cap. 12. §. 1. & 2. non patitur vllum cultum exhi-
beri ſanctis Angelis, vel hominibus defunctis, neq; paruum,
neque magnum. Argumenta verò eius hæc ſunt:

PRIMVM,

PRIMVM, duplex est honor: vnus ciuilis, quo honoramus potentes, & sapientes homines: alter religionis, qui Deo soli conuenit: sed Angelis, & sanctis hominibus non conuenit honor ille ciuilis, vt notum est, cùm non versentur nobiscum ciuiliter: honor autem religionis non potest eis tribui, quia religio est cultus Dei. atque hac sua distinctione eludit Caluinus argumenta Catholicorum, cùm probant posse creaturas adorari exemplo Abrahæ, qui adorauit filios Heth; & Iacobi, qui adorauit fratrem suum Esau; & filiorum Israël, qui adorauerunt Ioseph. vult enim istos omnes fuisse ciuiles cultus.

SECVNDVM argumentum: Si Sanctis deberetur cultus aliquis religionis; certè duliæ, non latriæ, vt Catholici docent: at ineptum est dicere, Sanctos coli, & non latria; nam cùm latria significet cultum, colere sine latria, est colere sine cultu. deinde plus est δουλεύειν quàm λατρεύειν; nã δουλεύειν est seruire, λατρεύειν est colere, minus autem est colere aliquẽ, quàm ei seruire, colimus enim pares, vt amicos, & collegas, non autem seruimus, nisi dominis.

Confirmari potest hoc argumentum ex Laurentio Valla, & Theodoro Beza, qui in annotationibus ad capit. 4. Matthæi, docent, latriam, & duliam idem significare, & confundi tam in Scripturis, quàm apud prophanos auctores. nam Leuitici 23. *Opus seruile non facietis*, semper est in Græco ἔργον λάτρευτον οὐ ποιήσετε. & contra Roman. 7. *Vt seruiamus in nouitate spiritus*, est in Græco ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος. Itaque dicitur latria de opere etiam in vsum hominis, & dulia de cultu Dei. Item apud Xenophontem libro 3. Cyropediæ ponitur λατρεύειν, pro obsequio ancillæ erga Dominum, & paulò pòst id ipsum dicitur δουλεύειν: quare Augustinus quæst. 94. in Exodum dicit, tam latriam, quàm duliam Deo tribui, latriam vt Deo, duliam vt domino.

TERTIVM argumentum Caluini ex Scripturis, Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies.* Cui simile est illud Pauli 1. Timoth. 1. *Soli Deo honor & gloria.* Item Matth. 4. cùm Diabolus non meminisset latriæ, sed solùm postu-

postulasset προσκύνησιν, id est, inclinationem aliquam, Dominus eum repulit, dicens: *Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.* vbi ostendit, non posse creaturę inclinationem vllam religionis caussa deferri, quin illa ad idololatriam pertineat. Item Galat. 4. *Iis qui natura non sunt Dij, seruiebatis*, in Græco est, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς. ergo dulia non potest tribui, nisi illi quinatura Deus est.

QVARTVM argumentum ab exemplis Scripturarum, nam Hester 13. Mardocheus noluit se inclinare coram Aman. & rationem reddens, ait: *Timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.* Item Actor. 10. cùm Cornelius adoraret Petrum, prohibuit Petrus, dicens: *Surge, & ego ipse homo sum.* nec tamen credibile est, aut Aman voluisse adorari vt Deum, aut Cornelium voluisse Petrum adorare vt Deum. Item Actor. 14. Paulus, & Barnabas prohibuerunt Licaonibus ne se adorarent. Denique Angelus Apocal. 19. Ioanni adoranti se ait: *Vide ne feceris, conseruus tuus sum, Deum adora.* Etsi men non ignorabat Angelus sibi à Ioanne non latriam, sed duliam exhiberi.

QVINTVM ex Patribus, Athanasius serm. 3. contra Arianos ante medium, docet, neque Angelos, neque homines sanctos adoratione colendos esse. Epiphanius in hæres. Collyridianorum sæpius repetit, Mariam non esse adorandam, sed solùm Deum. Ambrosius in cap. 1. ad Rom. reprehendit eos, qui adorant conseruos. AVGVSTINVS libro de vera religione, cap. 55. *Non sit nobis religio cultus hominum mortuorum: quia si piè vixerunt, non sic habentur, vt tales quærant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes.* Et infrà idem dicit de cultu Angelorum.

Hæc illi.

CAPVT

CAPVT XII.

Explicatur sententia Catholica.

NVNC explicanda est sententia Catholicorum; de quare Theologi tractant in 3. sent. dist. 9. Est autem PRIMO loco obseruandum, adorationem tres actus complecti. PRIMÒ, actum intellectus, quo apprehendimus excellentiam alicuius. SECVNDÒ, actum voluntatis, quo nos illi interiùs inclinamur, & aliquid volumus facere actu interiore, vel exteriore, quo protestemur eius excellentiam, & nostram subiectionem. TERTIÒ, actum exteriorem, quo caput inclinamus, vel genu flectimus, vel aliquid aliud signum subiectionis ostendimus. Ex quibus actibus secundus est maximè proprius, & essentialis; nam primus actus potest esse sine adoratione; tertius etiam cum irrisione.//

SECVNDO obseruandum est, tot esse species adorationis, siue cultus, quot sunt species excellentiæ, vt B. Thomas docet 2. 2. quæst. 103. art. 3. honor enim, siue cultus debetur personæ propter excellentiam eius. Sed, quod ad præsens institutum pertinet, tres sunt species excellentiæ. PRIMA est excellentia diuina, & infinita, cui respondet prima species cultus, qui à Theologis dicitur latria.

SECVNDA est excellentia humana, seu naturalis, quę posita est in humanis virtutibus, dignitatibus, gradibus, &c. Cui respondet secunda species cultus, quæ dici potest cultus ciuilis, & obseruantia quædam humana, quamquam hæc in alias multas species diuidi potest, vt Arist. docet lib. 9. Ethic. cap. 2. nam alius honor debetur patri, alius principi, alius præceptori, alius sapienti, vel erudito, &c.

TERTIA est excellentia quædam media inter diuinam, & humanam, qualis est gratia & gloria Sanctorum; ista enim sunt dona supernaturalia, & excellentissima, & huic excellentiæ respondet tertia species cultus, quam Theologi vocãt duliam; & quia inter sanctas creaturas humanitas Christi, si seorsim consideretur, singulariter excellit propter vnionem ad verbum; & similiter B. Virgo, vt mater filij Dei, ita præstat aliis Sanctis, vt dici possit Domina & Regina nostra,

ſtra, quòd aliis Sanctis non conuenit, niſi admodum imperfectè; ideò Theologi hanc tertiam ſpeciem, quam vocant duliam, diuidunt in duliam proprie dictam, & hyperduliam, tribuentes illam ſanctis ceteris, iſtam ſoli humanitati Chriſti, & matri eius.

TERTIO obſeruandum eſt, has tres adorationis ſpecies non eſſe vniuocas, ſed analogas; vt enim excellentia non dicitur vniuocè de excellentia Dei, & creaturarum, ita cultus debitus ob excellentiam, non poteſt dici vniuocè de cultu Dei, & creaturarum.

Notandum quoque eſt QVARTO, has ipſas ſpecies adorationis, quārum ad actus interiores, optimè diſtingui. nam PRIMA ſpecies, id eſt, latria, eſt quædam ſumma voluntatis proſtratio, & inclinatio cum apprehenſione Dei, vt primi principij, & vltimi finis, atque adeò ſummi boni, qualis adoratio ſoli Deo conuenit.

SECVNDA ſpecies, id eſt, cultus ciuilis, eſt longè minor inclinatio voluntatis, cum apprehenſione certa humanæ excellentiæ.

TERTIA ſpecies, eſt media quædam inclinatio voluntatis cum apprehenſione excellentiæ plus, quàm humanæ, & minus, quàm diuinæ. At quantum ad actus exteriores non eſt facilè ſpecies adorationum diſtinguere; nam omnes ferè actus exteriores communes ſunt omni adorationi, excepto ſacrificio, & quæ ad illud referuntur, templis, altaribus, & ſacerdotibus. voluit enim Deus hunc cultum ſacrificij ſibi ſoli exhiberi, vt Auguſt. docet lib. 10 ciuit. Dei, ca. 4. & Theodoretus lib. 8 ad Græcos, qui eſt de Martyrib. & patet ex illo, Exod. 22. *Qui ſacrificat Diis, eradicabitur, præterquā Domino ſoli.* Ex aliis actibus exterioribus, qui ſunt communes cultui Dei & cultui creaturæ, non poteſt euidenter colligi, an aliquis cultum Deo debitum tribuat creaturis, nec ne; nam Abraham eodem actu incuruationis vſq; ad terrā adorauit Deum Gen. 17. & Angelos Geneſ. 18. & homines Gen. 23.

QVINTO obſeruandum, latriam interdum ſumi pro ipſo actu, quo colitur Deus; interdū pro habitu, quo homo redditur promptus ad colendum Deum. Hunc autem habitum eſſe virtutem quandam ſpecialem & moralem, beatus Thomas docet in lib. 3. ſent. diſt. 9. quæſt. 1. neque obſtat quod B. Auguſt.

August. in Enchirid. 3. cap. & 12. Trinit. cap. 4. dicat, Dei cultum consistere in fide, spe, & caritate; vbi videtur velle, latriã esse generalem virtutem conflatam ex tribus Theologicis. Nam sicut caritas, & prudentia sunt virtutes speciales, quia habent speciale obiectum, & tamen simul sunt aliquo modo generales, quia dirigunt, aut ordinant actus omnium virtutum: ita latria virtus est specialis propter speciale obiectum suum, id est, honorem diuinum; & tamẽ simul est generalis, quia vtitur ad honorandum Deum actib. omnium virtutum, & præcipuè fidei, spei, & caritatis; nam summus honor Deo defertur, cùm per fidem protestamur eum esse primam veritatem; per spem esse potentissimum; per caritatem esse optimum. Itaq; ipsius actus fidei obiectũ, est Deus: actus autẽ ipse fidei est obiectum religionis: & ideò fides est virtus Theologica, quia circa Deum versatur. Religio non est virtus Theologica, quia versatur circa creaturam; actus enim fidei non est Deus, sed quid creatum. idem dici de spe, & caritate potest; obiectum enim earum est Deus, actus verò ipsarum ad obiectum religionis pertinere possunt.

SEXTO obseruandum, quantum ad nomina; in lingua Hebræa nullum esse nomen quo propriè designetur cultus solius Dei, sed omnia esse communia, & idem nomen nunc tribui cultui creaturæ, nunc negari, prout nimirum aliter atq; aliter accipitur; nam quòd Græci verterũt, Deut. 6. *αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, illi soli seruies*, in Hebræo est אֹתוֹ תַעֲבֹד verbum autem עָבַד tam est commune Hebræis, quàm Latinis, seruire. Similiter Exod. 20. *Non adorabis ea*, quod Græci vertunt *οὐ προσκυνήσεις*, in Hebræo est תִשְׁתַּחֲוֶה & ponitur in omnibus locis suprà citatis Genes. 17. 18. & 23. & alibi vbicunque dicuntur vel homines, vel Angeli, vel Deus adorari. In lingua Latina similiter non habemus vllum vocabulum quod solùm dicatur de cultu Dei, vt August. notauit li. 10. ciuit. Dei, cap. 1. & hinc est quòd Patres vocabula adorationis, & religionis nunc concedunt creaturis, nunc negant, prout variè accipiuntur.

B. HIERONYMVS in epist. ad Riparium contra Vigilantium dicit, nec Martyrũ reliquias, nec Angelos, nec aliquid

creatum coli posse, vel adorari; Et tamen ipse in Epitaphio Paulæ in fine dicit: *Vale ô Paula, & cultorem tuum orationibus tuua.* Et libro 2. Apologiæ contra Ruffinum dicit: *Veni Bethlehem, præsepe Domini, & incunabula adoraui.* Sic etiam AVGVSTINVS lib. de vera religione, cap. 55. dicit, religionis cultum nec Angelis, nec sanctis hominibus iam defunctis deberi, sed soli Deo; & tamen lib. 20. contra Faustum, cap. 21. dicit: *Memorias Martyrum populus Christianus religiosa solennitate concelebrat.*

Itaq; aliquando accipiebant nomen religionis & adorationis vt cõuenit principali analogato, id est, virtuti illi speciali, quæ habet pro obiecto cultum Dei, & quę distinguitur specie ab ea virtute, qua colimus Sanctos: aliquãdo verò accipiebant largius pro omni illa virtute qua colimus vel Deũ, vel Dei amicos, aliasq; res sacras, & distinguitur à cultu politico, & merè humano. In lingua Græca vna vox est propria cultui Dei, nempe θεοσέβεια, quæ non multùm est in vsu. Præter istam vocem sunt alia quatuor εὐσέβεια pietas, θρησκεία religio, & λατρεία, & δουλεία seruitus; sed nullũ horum est, quod non interdum attribuatur etiam creaturis.

Sed quamuis ista vocabula non sint propria diuino cultui, secundum primam ipsorum vocabulorum institutionẽ, tamen Schola Theologorum non sine caussa excogitauit illam distinctionem de latria & dulia. Nam cùm in re inueniatur manifesta distinctio inter cultum Dei & Sanctorum, oportebat etiam ad vitandam æquiuocationem inuenire distincta vocabula: optima autem erant ista duo. PRIMO, quia scriptores sacri vocem λατρεία nunquam vsurpant, nisi pro cultu solius Dei, vt patet ex toto nouo Testamento: vocem autem δουλεία vsurpant pro omni seruitute, tam Dei, quàm hominum. Neq; obstat, quod in versione Græca Leuitici habetur semel nomen latrię, pro seruitio humano: nam textus Hebræus & Latinus vulgatæ editionis habent vocem cõmunissimã, quæ ad omne seruitium accommodatur. DEINDE, antiqui Patres nunquam nomen latriæ tribuunt, nisi Deo, cùm tamẽ etiam Sanctos coli dicant, vt patet ex Aug. lib. 10. ciuit. Dei, cap. 1. & lib. 20. contra Faustum, cap. 21. & ex omnibus

bus Patribus Nicæni Concilij II. vt videre est act. 3. 4. 6. & 7. necnon ex Damasc. orat. 1. & 3. de imaginibus. & Iona Aurel. lib. 1. de cultu imag. & Beda in cap. 4. Luc. immò omnes veteres cultum falsorum Deorum ideò vocauerunt idololatriã, non idóloduliam, qui videbant cultum Deo proprium, secundum Ecclesiasticum loquendi modum, vocari latriam, non duliam, vt August. notauit quæst. 61. in Genes.

Neque obstat, quòd isti Patres rarò meminerint nominatim duliæ; nam cùm dicũt, Sanctos & imagines coli debere, & nõ latria; satis indicant, debere coli alia specie cultus; eam nos vocamus duliam, vt eam vocat Beda in ca. 4. Luc. & Magister cum omni Schola lib. 3. sent. dist. 9. Et idem insinuat August. lib. 10. ciuit. Dei, cap. 1. vbi dicit, cultum debitũ creaturæ non vocari Ephes. 6. ab Apostolo latriam, sed alio nomine. Apostolus autem ibi vocat duliam. Itaque non erat opus, vt Martinus Peresius in suo opere de traditionibus, parte 3. consideratione 7. diceret, non sibi multùm probari nomen duliæ sumptũ pro cultu Sanctorum, cùm dulia propriè significet seruitutem, & nos non simus serui Sanctorum, sed conserui. nam in Scripturis dulia non solùm accipitur pro seruitute mancipiorum, sed etiã pro honoraria subiectione, vt Galat. 5. Διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις; *Per caritatem seruite inuicem.* Hoc ergo modo potuerunt Theologi cultum Sanctorum vocare duliam.

CAPVT XIII.

Asseritur argumentis sententia Catholica.

SVPEREST iam, vt probemus cultum aliquem minorem diuino, & maiorem ciuili & merè humano, sacris rebus, sanctis Angelis, & hominibus deberi.

PRIMVM argumentum sumitur ex illo Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est*; vbi ad literam per scabellum pedum Domini, intelligitur arca Testamenti. Nam 1. Paralip. 28. dicit Salomon: *Paraui domum, vbi requiesceret arca Domini, & scabellum pedum Dei nostri.* Nec sine caussa dicebatur arca scabellum pedum Do-

mini; nam supra arcam erat propitiatorium quasi sedes Dei, quæ tenebatur manibus duorum Cherubin, de qua dicitur in principio huius Psal. *Qui sedes super Cherubin, moueatur terra, &c.* Idem habetur Psal. 131. in illis verbis: *Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius*; nam in Hebræo est: *Adorabimus scabellum pedum eius.* Et quòd loquatur de arca, patet, quia præcedit: *Introibimus in tabernaculum eius.* Et statim etiam sequitur: *Surge, Domine, in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.* Et hoc idem clariùs colligitur ex lib. 2. Regum, cap. 6. *Arcam*, inquit, *super quam inuocatum est nomen Domini, sedentis in Cherubin super eam.*

Iam verò quòd in his locis præcipiatur aliquis cultus, patet ex verbo, *adorate*, quod etiã Hebraicè est proprium verbum adorationis חִשְׁתַּחֲוֶה, quòd autem arca sit creatura, nulli dubium esse potest: quod denique iste cultus non sit ciuilis, sed religionis, patet ex ratione Dauidis: *Quoniam*, inquit, *sanctum est*, hoc videlicet scabellum. Cultus enim ciuilis debetur rebus propter ciuilem & humanam excellentiam; at arca dicitur adoranda, non propter ciuilem excellentiam, sed quia sacra & sancta est, cùm sit scabellum pedum Dei.

Bucerus & Caluinus in hunc locum Psalmi, respondent, hîc nomine scabelli intelligi templum, & præcipi, non vt adoretur templum, sed vt adoretur Deus in templo, & probant dupliciter. PRIMO ex verbo Hebræo לַהֲדֹם ad scabellum. SECVNDO ex illo, quoniã sanctus est, nam Hebræum קָדוֹשׁ est ambiguum, sed Græcus exposuit vertẽs ἅγιόν, non ἅγιον.

RESPONDEO, nomine scabelli necessariò intelligi arcam vt suprà ostendimus; & proinde ruit expositio hæreticorum; non enim arca est locus, in quem possent Iudæi intrare ad adorandum Deum. Deinde etiamsi scabellum esset templum, adhuc argumentum nostrum vigeret, quia nõ ait Dauid, adorate in scabello, sed adorate scabellum; & probatur. PRIMO, quia vertit Chald. *Incuruate vos templo.* Itẽ LXX. & Hieronymus: *Adorate scabellum*, verterunt.

SECVN-

SECVNDO, quia in Scriptura ferè vbicunque habemus, adorari aliquem, constructio fit cum ל, vt Genes. 23. *Adorauit Abrahã populis terræ*, id est, filios Chet, אָרֶץ לִבְנֵי חֵת יִשְׁתַּחוּ לְעַם.

TERTIO, quia etiamsi verteretur ad templum, adhuc idem significaretur; nam verbum Hebræum significat: *Incuruate vos ad illam rem.*

QVARTO, quia Hieronymus in epistola ad Marcellam, vt migret in Bethlehem, testatur, ipsam arcam coli solitam: *Venerabantur*, inquit, *quondam Iudæi sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubin & propitiatorium, & arca Testamenti, &c.* & hoc idem ex aliis Scripturis patet, Iosue 3. 1. Regum 6. 2. Reg. 6. Hebr. 9. nam Iosue 3. iubentur in itinere nunquam accedere prope arcam ad spacium duorũ millium cubitorum. 1. Reg. 6. Bethsamitæ quia arcam viderunt sine debita reuerentia, occisi sunt à Deo ad 50000. hominum. 2. Reg. 6 Oza similiter interfectus à Domino est, cùm arcam tetigisset, quod ei non licebat, sed solis Sacerdotibus. Denique propter honorem arcæ nemo poterat ingredi sancta Sanctorum, vbi illa erat, nisi summus Pontifex semel in anno, vt Paulus docet Hebr. 9. At certè arca creatura erat, & iste honor illi exhibitus non ex vrbanitate, sed ex religione aliqua procedebat.

Ad illud; *Quoniam sanctus est*, fateor nõ malè verti, *Quoniam sanctus est*; vt LXX. & Hieronymus verterunt. Sed hoc nihil ad rem. nam siue dicatur scabellum adorandum, quia sanctum est, siue quia est Dei sancti, semper affertur caussa religiosæ adorationis.

SECVNDO, probatur ex adoratione exhibita Angelis ab hominibus piis & prudentibus. nam Gen. 18. Abraham pronus in terram adorauit Angelum. Et similiter fecit Loth, Gen. 19. Sed quia posset responderi, tam Abrahamum quàm Loth non cognouisse Angelos, sed homines putasse initiò, cùm eos adorauerunt, & ciuiliter tantùm adorasse: proferamus loca clariora. Num. 21. *Aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit Angelum stantẽ in via euaginato gladio, adorauitq; eum pronus in terram.* Hic certè non prius adorauit, quàm Angelum agnouit: Angelis autem ridiculũ est dicere,

deberi ciuilem honorem. ITEM Iosue 5. cùm vidisset Iosue virum stantem euaginato gladio, dixit: *Noster es, an aduersariorum?* Ille: *Nequaquam*, inquit, *sed Princeps sum exercitus Domini. Continuò cecidit Iosue pronus in terram, & adorauit.* Hinc apertè videmus adorationem illam mediam, quam quærimus; nam quòd Iosue non putauerit illum, quem adorabat, esse Deum, patet, quia Angelus dixerat, se esse Dei ministrum. Quòd etiam non adorauerit ciuiliter, sed religiosè, patet, quia non prius adorauit, quàm intellexit esse Angelum Dei legatum: quòd denique non malè fecerit adorando, patet, quia Angelus non solùm nō prohibuit eum ab adoratione, sed etiam iussit adhuc maiorem honorem sibi exhiberi, dicens: *Solue calceamenta pedum tuorum; locus enim, in quo stas, sanctus est.* Non erat autem sanctus locus ille, nisi ob Angeli præsentiam; non enim erat tunc Iosue in loco sacro, sed in campestribus Hiericho.

TERTIO, probatur ex adoratione Sanctorum in Scripturis, 1. Reg. 28. Saul adorat animam Samuelis sibi apparentem. Certum autem est, non conuenire ciuilem honorē animabus defunctorum: neque dici potest, in hoc errasse Saulem, quādoquidem nec ipse Samuel, nec Scriptura Saulē reprehendit. Item 3. Reg. 18. Abdias vir sanctus adorat Heliam pronus in terram: neque possumus dicere hunc ciuilem cultum fuisse; nam quantum ad humanam excellentiam, maior erat Abdias quàm Helias; iste enim priuatus homo erat, ille autem vnus ex Principibus regni. Adorauit ergo eum vt Prophetam, ac Dei hominem singulari sanctitate excellentem. Item 4. Reg. 2. Filij Prophetarum cùm audissent spiritum Heliæ requieuisse super Helisæum, accedentes adorauerunt eum proni in terram.

Denique Danielis 2. Nabuchodonosor adorat Danielem. quis autem diceret, aut crederet à Rege summo adoratum ciuiliter vnum ex captiuis, qualis erat Daniel? Adorauit ergo eum religiosè, vt hominem Deo plenum, neque per errorem adorauit, Deum illum existimās; nam adorans ait: *Verè Deus Vester Deus Deorum est, & Dominus Regum, & reuelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc Sacramentum.* Quod etiam fecisse Alexandrum Regem

gem Pontifici Iaddo, scribit Iosephus lib. 11. cap. 8. antiquitatum.

Neque obstat, quòd Nabuchodonosor Danieli iussit offerri sacrificium; nam non loquitur Scriptura de sacrificio, quod soli debetur Deo. Sacrificium enim Deo proprium est immolatio animalium, quod vocat Hebraicè זֶבַח de quo dicitur Exod. 22. *Immolans Diis eradicabitur, praterquam Domino soli.* Ibi enim est Hebraicè זֹבֵחַ. Nabuchodonosor autem obtulit Danieli non זֶבַח, sed מִנְחָה & נִיחֹחִים, hoc est, munera, & odores. quorum vtrumq; tam Deo, quàm homini offerri solet. Nam 1. Reg. 10. vbi legimus, quosdam ex Israëlitis non voluisse agnoscere Saulem Regē, nec ei munera attulisse, pro munere est מִנְחָה. Porrò suaues odores nos etiam in ipsa Ecclesia offerimus imaginibus & reliquiis, cùm tamen asseramus, sacrificium non deberi nisi soli Deo. Immò Dionysius, ca. 3. part. 2. Eccles. hierarch. dicit, Pontificem in sacris mysteriis, vbi adoleri cœpit incensum, primùm suffire aram, deinde totius Ecclesiæ ambitum, quod etiam nunc fieri videmus. Si hoc non placet, dicamus cum Hieronymo & Theodoreto, Nabuchodonosor sacrificium obtulisse Danieli, id est, Deo Danielis.

Argumentum QVARTVM sumitur ex confessione Patrum, qui à temporibus Apostolorum, vsq; ad nostra tempora floruerunt. IVSTINVS in 2. Apologia pag. 2. loquens nomine omnium Christianorum, & fidem totius Ecclesiæ explicans: *Sed*, inquit, *& illum* (Deum Patrem) *& eius Filium qui venit, nosq; hac docuit, & aliorum sequentium, similiumq; bonorum Angelorum exercitum, & spiritum propheticum colimus atq; adoramus, verboq; & re seu veritate veneramur, idq; omnibus qui discere volunt, vt docti institutiq; sumus, copiosè tradimus.*

ORIGENES hom. 3. in diuersos: *Horum*, inquit, *memoria semper, vt dignum est, in Ecclesia celebratur.*

EVSEBIVS lib. 13. præpar. Euang. cap. 7. *Nos*, inquit, *quotidie id facitamus; nam vera pietatis milites, vt Dei amicissimos honoramus.* Idem Eusebius lib. 4. hist. cap. 15. refert ex epistola Ecclesiæ Smyrnensium de martyrio S. Polycarpi, quòd cùm Gentiles metuerent, ne Christiani, relicto Christo, Po-

lycarpum adorarent, veteres illi Christiani dicebant, se non posse vllo modo Martyres pro Christo colere, sed tamen eos diligere & venerari, quòd fidem integrè Magistro & Domino seruauerint.

ATHANASIVS in lib. de virginitate, circa finem: *Si homo iustus ades tuas*, inquit, *intrauerit, cum timore & tremore occurrens illi, adorabis humi ad pedes illius.* At vt ostendat se loqui de religiosa adoratione: *Non enim*, inquit, *eum, sed Deum adorabis, qui illum misit; Dominus enim ait, qui recipit iustum, me recipit.* vbi nota, adorari Deũ in iustis, non quòd adoratio non terminetur ad hominem iustum, sed quia ratio, cur iustus adoretur, est Deus. Quemadmodum qui recipit iustum hospitio, eique eleemosynam facit, Christum recipere, & Christo eleemosynam facere dicitur, quia fit propter Christum, & Christus ita accipit, ac si fieret sibi.

BASILIVS oratione in S. Mamantem: *Ecclesia*, inquit, *per hoc, quòd eos honorat, qui præcesserunt, præsentes impellit.* Et orat. in quadraginta Martyres: *Honor*, inquit, *quem bonis seruis exhibemus beneuolentiæ, erga communem dominum significationem de se præbet.*

Gregorius NAZIANZENVS orat. in Machabæos, initiò conqueritur, quòd sanctos Machabæos non omnes vbique colant, sicut martyrium ipsorum meretur. Et orat. 1. in Iulianum, non procul ab initio, loquens de quodam honore impenso à Iuliano Apostata cuidam Martyri, quem Martyr ille mirabili signo recusauit: *O insignem*, inquit, *Martyrum inter se caritatem, honorem illius, qui multos martyres contemptui habiturus erat, recusarunt.* Et paulò antè dixerat, honorem Martyrum esse perspicuam notam amoris in Christum.

Gregorius NYSSENVS oratione in Theodorum Martyrem, vbi multa dixit de cultu, qui sanctis Martyribus ab Ecclesia exhibetur, ait: *Cui Regum talis honor habetur? Qui ex iis, qui supra modum inter homines excellere & visi sunt, tali memoria celebratur? Quis Imperatorum adeò decantatus, & fama celebratus est, vt hic miles pauper, modò conscriptus Tyro, quem Paulus armauit, quem Angeli vnxerũt, quem Christus coronauit?*

EPIPHANIVS hæres. 79. vbi refellit eorum errorem, qui

Mariæ

Mariæ tanquam Deæ sacrificium offerebant, metuens, ne ista occasione nullus honor B. Mariæ defertetur, vt nunc hæretici faciunt, sæpissimè repetit illa verba : *Sit in honore Maria, Dominus adoretur.*

Ioannes CHRYSOSTOMVS hom. de Sanctis Iuuentino & Maximo: *Non aliter priscos*, inquit, *aliter recentiores colitis Sanctos, sed eadem alacritate omnes.* Et infrà : *Et Martyres*, inquit, *quos hodie colimus, aderant.* Et infrà: *Idcirco sæpe eos inuisamus, tumulos adoremus, &c.*

CYRILLVS Alexandrinus lib. 6. in Iulianum, vltra medium: *Nos*, inquit, *non Deos factos esse diximus sanctos Martyres, sed omni honore dignari consueuimus.*

THEODORETVS lib. 8. ad Græcos: *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Diis vestris induxit, ac illos quidem cassos gloria, vanosq; reddidit, suis autem Martyribus honorem illorum dedit, &c.* vbi notãdum est, honorem Deorum traditum Martyribus, quia vbi colebãtur Dij, nunc coluntur Martyres, nõ autem quòd eodem modo colantur. Subdit enim Theodoretus: *Atqui nos ô Græci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina vlla deferimus, sed vt sanctos homines, Deiq; amicissimos honoramus.*

Denique Ioannes DAMASCENVS de fide Orthodoxa, lib. 4. cap. 16. *Honorare*, inquit, *decet Sanctos, vt amicos Christi, vt filios & hæredes Dei, &c.*

Ex Latinis. TERTVLLIANVS de corona militis, meminit celebrationis festorum in natalitiis Martyrum.

CYPRIANVS lib. 4. epist. 5. *Martyrum*, inquit, *passiones, & dies anniuersaria commemoratione celebramus.*

AMBROSIVS serm. 6. in fine: *Quisquis honorat Martyres, honorat & Christũ, & qui spernit Sanctos, spernit & Dominum.*

MAXIMVS serm. de natali sanctorum Octauij, Aduentoris & Solutoris Martyrum: *Cuncti*, inquit, *Martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi, quorum reliquias possidemus.*

PRVDENTIVS de S. Hyppolito:

Hic corruptelis, animiq;, & corporis ager
Oraui quoties stratus, opem merui.

Nota illud; *Oraui stratus.*

PAV-

PAVLINVS natali primo S.Felicis:

Roma Petro Pauloq; potens rarescere gaudet
Huius honore Dei, &c.

Et natali octaua:

Cuius honore Deus gaudet, quia Martyr honorem
Contempsit proprium.

HIERONYMVS in epistola ad Riparium: *Honoramus*, inquit, *seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominum.* Et in vita Paulæ: *Vale, ô Paula, & cultorem tuum orationibus iuua.* Et ibidem dicit, Paulam cùm inuiseret sanctos Eremitas, singulis ad pedes prouolutam, ita eos venerari solitam, ac si in singulis Christum adoraret. Vbi certè non agitur de cultu ciuili; non enim fœmina nobilissima rusticanos homines ciuiliter honorasset tanta subiectionis significatione.

AVGVSTINVS serm.1. de sanctis Petro & Paulo: *Beatissimum Petrum piscatorem modò genibus prouolutis adorat Gentium multitudo.* Et epist.44. *Ostendatur mihi Roma in tanto honore templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis?* Idem lib.20.contra Faustum, cap.21. obiicienti Fausto, quòd Christiani idola vertissent in Martyres, respondit, à Christianis coli Martyres, sed non latria. Et in Psal.96.obiicientibus Ethnicis, quòd Christiani colerent Angelos, respondit similiter, & addit: *Vtinam & vos illos colere velletis; facilè enim ab ipsis disceretis, non illos colere, id est, non colere vt Deos, sed vt Sanctos.*

GREGORIVS lib.3. Dialog.ca.24.dicit, B.Petrum apparuisse cuidam Theodoro lampades instruēti in Ecclesia ipsi B.Petro dicata, vt ostenderet probare venerationem, quam seruientes sibi exhibent.

BERNARDVS serm.in illud; Signum magnum, &c. *Amplectamur Mariæ vestigia, & deuotissima supplicatione beatæ illius pedibus prouoluamur.* Et serm. sequuenti, qui est de aquæ ductu: *Totis*, inquit, *medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam.*

Argumentum QVINTVM sumi potest ex inuocationē templis,

templis, festis, votis, peregrinationibus, imaginibus, & aliis, de quibus postea: cùm hęc omnia ad cultum Sanctorum non dubium est pertinere.

Argumentum SEXTVM ex eo, quòd semper Ethnici, Iudæi, hæretici accusauerunt Christianos idololatriæ, propter cultum Sanctorum; quod certè non fecissent, nisi vidissent à Christianis Sanctos passim religiosè coli. De Ethnicis testatur Euseb. lib. 8. cap. 6. hist. de Iudæis idem Euseb. lib. 4. cap. 15. De Iuliano apostata Cyril. li. 6. & 10. in Iulian. De Manichæis August. li. 20. cap. 21. contra Faustum; de Porphyrio, Vigilantio, & Eunomio Hieronymus lib. contra Vigilantium.

Argumentum SEPTIMVM ex ratione; nam si honor ciuilis debetur ciuili virtuti, sapientiæ, potentiæ, & nobilitati: Ergo honor plusquam ciuilis debetur supernaturali virtuti, sapientiæ, potestati, nobilitati: sed Sancti quoad virtutes supernaturales, excellunt omnino, cùm ferueant diuina caritate, & peccare non possint: nihil enim inquinatum intrare potest in regnum cœlorum, Apoc. 21. quoad sapientiam, vident ipsam sapientiam increatam, & in ea cognoscũt rerum omnium causas, iuxta illud Matt. 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* quoad potestatem, sunt Reges cœlorum, & participes ipsius throni diuini, vt dicitur in Apocal. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Et Luc. 22. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* quoad nobilitatem, sunt filij Dei, re ipsa iam adoptione confirmata per gloriam. Igitur meritò, iureque optimo religioso cultu prosequendi sunt.

Denique, Deus Sanctis honorem & gloriam promisit, 1. Reg. 2. *Qui honorificauerit me, glorificabo eum.* Ioan. 12. *Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.* Et Rom. 2. *Gloria & honor omni operanti bonum:* ergo debetur eis honor; & certè non ab aliis, quàm à nobis, qui illis inferiores sumus. non conuenit autem mortuis honor ciuilis, ergo religiosus illis debetur.

CAPVT

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta initio proposita.

NVNC aduersariorum argumenta breuiter dissoluamus. Ad PRIMVM. Si Caluinus per cultum religionis intelligit cultum latriæ, fatemur Sanctos nõ debere coli cultu religionis: sed negamus, prçter cultum latriæ nullum esse alium cultum, nisi ciuilem, iam enim ostendimus quendam tertium cultum, qui etiam dicitur religionis, licet secundariò.

Ad SECVNDVM, admitto duliæ cultum deberi Sanctis, & nego id esse absurdum. Ad PRIMAM probationem respondeo, colere sine latria non esse colere sine cultu, sed colere sine tali cultu. nam etiam B. Augustinus, qui tamen non erat ineptus, lib. 20. contra Faustum, c. 21. dicit, Sanctos coli & non latria.

Ad SECVNDAM probationem dico, duliam nõ esse plus quam latriam. nam secundum profanos auctores idem significant: secundũ autem Scripturæ & Ecclesiæ vsum longe maior est latria, quàm dulia: latria enim nõ est quilibet cultus, sed cultus summæ seruitutis: dulia est cultus cuiuslibet seruitutis.

DICES; At non sumus serui Sanctorum, sed conserui, ergo dulia Sanctis non conuenit. Aliqui respondent, cultum Sanctorum non vocari duliam, id est, seruitutem, quia exhibetur eis à seruis; sed quia exhibetur ipsis, qui serui Dei sunt, sed isti timuerunt, vbi non erat timor.

Dicendum igitur, duliam significare quamlibet seruitutem, tam perfectam, quàm imperfectam: est autem perfecta seruitus eorum, qui id, quod sunt, alterius sunt, & operantur moti ab alio, tam efficienter, quàm finaliter, id est, operantur propter Dominum, & ab ipso Domino moti tanquam instrumenta ad operandum, vt Aristot. docet, lib. 1 Polit. cap. 3. Imperfecta seruitus est eorum, qui aliquid horum habent, non tamen omnia, id est, qui mouentur ab alio aliquo modo. vnde infans dicitur nihil differre à seruo, licet sit dominus, Galat. 4. quia mouetur ab alio effectiuè: & contrà, is qui regit, dicitur seruus eórum quos regit. 2. Cor. 4. *Nos autem*

seruos

seruos vestros per IESVM; quia mouetur ab alio finaliter. nos ergo etiamsi non sumus serui Sanctorum perfectè, sumus tamen imperfectè, quatenus illi nos mouent & iuuant ad bene operandum exemplo suo, & intercessione apud Deum. Hinc B. Paulinus natal. 1. 2. & 3. S. Felicis, passim vocat se famulum & seruum S. Felicis. & B. Gregorius lib. 3. Dialogor. cap. 24. non timuit dicere B. Petro, grata esse seruientium sibi obsequia.

Ad confirmationem ex Valla & Beza, fateor secundum vsum profanorum scriptorum idem esse duliam & latriam, tamen secundum vsum Scripturæ, latria ferè nunquam accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturæ: secundum vsum autem Ecclesiæ, nunquam omnino. Et sicut licuit antiquæ Ecclesiæ contra veteres hæreticos noua vocabula inuenire, vt ὁμοούσιον, &c. cur non licuit etiam Ecclesiæ posteriori contra hæreticos posteriores noua aliqua vocabula inuenire, aut certè iisdem in alia significatione vti?

Ad illud Augustini de dulia & latria respectu Dei, respondeo, eum locum esse pro nobis; nam ex eo, quod Augustinus ait, latriam dari Deo, vt Deus est, duliam eidem, vt Dominus est: colligitur latriam nõ posse communicari creaturæ, quia vnus tantùm est Deus: at duliam posse communicari, quia multi sunt verè & propriè domini. quamquam interim fatemur, duliam, qua colitur Deus, esse duliam per excellẽtiam, & specie distingui ab ea, qua coluntur Sancti.

Ad TERTIVM argumentum; ad PRIMVM locum Deut. 6. dico, eum locum debere sic intelligi: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*, ea seruitute, quæ Deo soli cõuenit. nam in Græco est λατρεύσεις. vnde Augustinus quæst. 61. in Genes. annotauit, ideo non esse dictum, solum Deum adorabis, & illi soli seruies: sed, *Deum adorabis, & illi soli seruies*; quia adoratio conuenit etiam creaturis, nõ autem seruitus latriæ, quæ hîc nominatur. Sed prẽterea quamuis esset scriptum, illi soli δουλεύσεις, eodem modo exponi deberet; nimirum, illi soli seruies certo quodã genere seruitutis, non autem absolutè, illi soli seruies. Siquidem in textu Hebraico est תַּעֲבֹד. & tamen inuenimus, non obstante hoc præcepto, dictum Iacobo ab Isaac Gen. 27. *Seruiant tibi populi, & adorent*

rent te filij matris tuæ. vbi sunt illa verba, עֲבֹד & הִשְׁתַּחֲוֶה
Præterea sicut hîc legimus: *Illi soli seruies*, ita legimus 1. Tim. 6. *Qui solus habet immortalitatem;* & tamē scimus, Angelos & animas esse etiam immortales suo quodam modo.

Ad illud 1. Tim. 1. *Soli Deo honor & gloria;* respōdeo similiter intelligendum de certo honore & gloria. nam Rom. 2 lego: *Gloria & honor omni operanti bonum.* Denique arctius dictum est Isa. 44. *Ego primus, & ego nouissimus, & absq; me non est Deus;* & tamen legimus in Psal. 81. *Ego dixi, Dij estis.* nec tamen illud primum est falsum, sed sano modo intelligendum est.

Ad illud Matthæi 4. dico, Diabolum postulasse à Christo προσκύνωσιν, in signum latriæ, & proinde postulasse latriā ac propterea à Domino illi fuisse responsum: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.*

Ad illud Gal. 4. *Iis qui natura non sunt Dij,* ἐδουλεύσατε, respondeo, verbum δουλεύειν, esse commune seruituti Dei & creaturarum, & proinde exponi debere pro loci exigentia. hîc autem sumitur pro cultu solius Dei. id enim circumstantiæ loci necessariò postulant.

Ad QVARTVM argumentum; ad PRIMVM exemplum dico, Aman voluisse adorari vt Deū; id enim ex verbis Mardochæi colligitur.

Ad SECVNDVM de Cornelio dico cum S. Hieronymo libro contra Vigilantium, Cornelium aliquid diuinum in Petro inesse putauisse, & ideo iure correctum. vel cum Chrysostomo in hunc locum Actorum, Cornelium piè Petrum veneratum, sed Petrum ex modestia eum honorem, quia aliqui sibi debebatur, recusasse.

Ad TERTIVM, quid mirum, si Paulus noluit sibi sacrificari? id enim suprà diximus, esse actum externum, soli Deo debitum.

Ad QVARTVM dico, esse pro nobis; nam vel Ioānes putauit eum, qui sibi apparuerat, esse Deum, aut Angelum: si Deum, meritò reprehensus est: si Angelum, & tamen adorauit, cur nos reprehendimur, qui facimus quod Ioannes fecit? num melius Ioanne norunt Caluinistæ, sintné Angeli adorandi?

At cur, inquiunt, reprehensus est? Primo, quia fortè Angelus sic apparuit, vt potuerit existimari Christus. dixerat enim cap. 1. *Ego sum primus & nouissimus, & fui mortuus, & ecce sum viuens, &c.* Itaque poterat existimari Christus, cuius personam gerebat, nisi ipse explicuisset, se non esse Christum, & ideò corrigendus fuit adorator non propter errorem adorationis, sed propter errorem personæ. ita respondet Augustinus quæst. 61. in Genes.

Secundo dico, Ioannem rectè voluisse Angelo cultum debitum exhibere, sicut meminerat fecisse Abraham & Loth, atque alios maiores suos: tamen Angelum prohibuisse ob reuerentiam humanitatis Christi. nam ante Christi aduentum Angeli se ab hominibus adorari patiebantur: at postea quam Deus homo factus est, & omnes Angeli hominem in Christo adorare cœperunt, noluerunt ipsi ab hominibus adorari, & præcipuè ab Apostolis, aliisque summis viris. ita Beda, Anselmus, Richardus & Rupertus in cap. 19. Apocal. & scholia Græca in cap. 22. & ante hos auctores S. Gregorius lib. 27. moral. cap. 11. & homil. 8. in Euangel. nec tamen sequitur, nos malè facere, si Angelos adoremus, nam & nos rectè illos adoramus, & ipsi rectè adorari recusant. Itaque Ioannes ipse cùm cap. 19. semel audiuisset: *Vide ne feceris, &c.* tamen cap. 22. iterum voluit eundem Angelum adorare; intelligebat enim, & se rectè facere adorando, & Angelum rectè facere recusando; nec enim suspicari licet Ioannem aut obliuiosum, aut indocilem fuisse.

Ad Vltimvm ex Patribus, dico eos loqui contra errores Gentilium, qui ex hominibus sceleratis veros Deos faciebant, eisque sacrificia offerebant. nam quòd alioqui sancti Angeli & homines debito cultu prosequendi sint, sexcentis in locis iidem Patres affirmant, quorum locorum iam aliqua suprà retulimus.

CAPVT XV.

Proponitur controuersia de inuocatione Sanctorum.

DEMONSTRAVIMVS Sanctos esse colendos: sed quia peculiaris difficultas est de cultu inuocationis, idcirco nunc recto ordine sequitur, vt tractemus de inuocatione Sanctorum.

Duo sunt de hac quæstione errores extremi, veritas etiam medio, vt ferè semper esse solet. PRIMVS error est, posse et debere S. Mariam, quæ præcipua Sanctorum est, inuocari, non secus ac Deus inuocatur. ita olim quidam, quos Epiphanius refert & refellit hæresi 78. in fine, & hæresi 79. per totum. ALTER est error, nullum Sanctorum post mortem debere inuocari vllo modo, quia vel non possunt orare mortui pro viuentibus; vel si possunt, non nisi in genere orant, quia non possunt cognoscere nostras preces, quas ad illos fundimus. hic error multorum est.

PRIMVS omnium videtur fuisse Vigilantius, qui in hunc lapidem offendit. nam quod Alphonsus de Castro in libro de hæresibus, verbo, Sancti, tribuit hunc errorem Eustathio, qui ante Vigilantium vixit, non facilè probari potest. Siquidem Eustathius Basilicas Martyrum contemnebat, & fortè reliquias etiam: at de inuocatione nihil docuit. vide Socratem lib. 2. cap. 33. & Concilium Gangrense. Igitur Vigilantius, vt est in libro S. Hieronymi contra Vigilantium, docebat, post mortem nullius pro altero exaudiri orationem, & ideò sanctos mortuos non orare pro viuentibus; ex quo sequitur, frustra eos inuocari.

DEINDE inuocationem Sanctorum apertiùs & fortius oppugnarunt tempore B. Bernardi Henriciani, seu Petrobrusiani, & Apostolici, vt refert ipse S. Bernardus serm. 66. in Cantica; & auctor vitę S. Bernardi lib. 3. cap. 5. Idem paulò pòst docuerunt Waldenses, vt auctor est B. Antoninus 4. parte, tit. 11. cap. 7. §. 2. Idem postea quidam nomine Cathari, vt auctor est Turrecremata lib. 4. part. 2. cap. 35. summæ de Ecclesia. Idem postea Ioannes Wiclef, vt scribit Thomas Waldensis tom. 1. tit. 12. cap. 108. & seq. Necnon Taboritæ, qui de familia sunt Ioannis Huss, vt scribit Æneas Syluius de origen. Boëmor. cap. 35

cap. 35. Quanquam Wiclefus non illicitum esse dicebat orare Sanctos, sed solùm inutile & superfluum; dicebat enim videri stultitiam recurrere ad scurras alicuius Principis, quando ipse Princeps est paratissimus per se audire: vel sectari turbidos riuos, quando fons ipse patet: quibus verbis obiter Sanctos scurris, & riuis turbidis conferebat, quod est hæreticorum proprium.

DENIQVE, hæretici nostri temporis, vt Lutherus in libris ad Waldenses; Melanchthon in Apologia, art. 21. Confess. Augustanę; Brentius cap. 24. Confess. Wirtemb. & Caluinus lib. 1. cap. 14. §. 12. & lib. 3. Instit. cap. 20. §. 20. & seq. tria docent de orationibus Sanctorum. PRIMO, ex diuinis literis non haberi, quòd Sancti mortui orent pro viuis, ac proinde hoc non esse certum. SECVNDO, si Sancti orant, eos non orare nisi in genere pro tota Ecclesia electorum, non autem pro isto, aut illo in speciali. TERTIO, inutile & illicitum esse inuocare Sanctos, siue Angelos, siue homines, ac petere, vt pro nobis orent: inutile quidem, quia non habent tam longas aures (ita enim Caluinus loquitur) vt preces nostras audire possint: illicitum autem, quia hinc obscuratur gloria Christi, qui est vnicus mediator & intercessor noster.

CAPVT XVI.

Deteguntur aliquot fraudes & mendacia hæreticorum.

HABEMVS igitur quæ sit sententia aduersariorum; sed antequam eam refellamus, vtile erit cognoscere breuiter, quibus calumniis & mendaciis Melanchthon & Caluinus eam simplicibus persuadeant.

Philippus loco notato tria mendacia dicit. PRIMO, nos tribuere Sanctis diuinitatẽ, id est, vim cognoscendi mentium cogitationes. Mendacium est apertum. nec enim vllus Catholicorum hoc dicit, vel dixit vnquam; asserimus enim eos cognoscere nostras preces, non vt sunt in mentibus nostris, sed vt sunt in Deo, quem vident, & qui eas ipsis ostendit.

SECVNDO, ante tempora S. Gregorij non exstare mentionem inuocationis Sanctorum. Paulò liberalior fuit Mar-

tinus Kemnitius, qui in examine sess. 22. Concilij Tridentini dicit, inuocationem Sanctorum cœpisse post tempora Augustini; & in examine sess. 25. dicit, auctorem inuocationis beatæ Mariæ fuisse Petrum Gnapheum, qui vixit circa annum Domini C D. L XXX. quæ imperitia vel malitia est intolerabilis in tantis Magistris in Israël, cùm sint loca innumerabilia in Ambrosio, Augustino, Hieronymo, Basilio, Athanasio, Irenæo, & aliis, quos postea citabimus, & quæ etiam citantur à Centuriatoribus Cent. 4. cap. 4. & Cent. 5. cap. 4.

TERTIO, Papistas esse asinos, qui docent ex libro S. Hieronymi contra Vigilantium, Vigilantium negasse inuocationem Sanctorum, cùm in toto illo libro Hieronymi non sit vna syllaba de inuocatione Sanctorum, sed solùm de honore reliquiarum. At hoc ipsum ostendit Philippum non quidem asinum, sed certè valde stupidum fuisse; nam etsi Vigilantius non dixit, Sanctos non esse inuocandos, tamen dixit, eos non posse orare pro nobis: hinc autem si non colligeremus, eum negasse inuocationem Sanctorum, tunc verè tardiores asinis essemus. Quis enim inuocaret eum, qui non potest vllum auxilium præbere? Sapientius igitur fecerunt Magdeburgenses Centur. 4. cap. 8. qui videntes non posse negari, quin Vigilantius idem senserit quod ipsi, dicunt eum non fuisse hæreticum, sed sanctum Presbyterum, & cum Hieronymo contendisse, ac vicisse.

Porrò CALVINVS multa etiam dicit mirabilia. PRIMVM affirmat lib. 3. Instit. cap. 20. §. 21. in omnibus hymnis, & litaniis Papistarum nullam vnquam fieri Christi mentionem: & cùm semper oremus Sanctos mortuos, nunquam nobis in precibus Christum occurrere. quod certè tale mendacium est, vt periculum sit, ne Diabolus cognomen mendacis amittat. quid enim? nónne in litaniis dicimus: *Kyrie eleison, Christe eleison, Pater de cœlis Deus, &c.*? Nónne ferè omnes hymni, quos in Breuiario legimus, sunt vel Ambrosij, vel Gregorij, vel Prudentij, vel Sedulij antiquissimorum auctorum? Et nónne omnes diriguntur ad Deum, & terminantur per *Gloria tibi Domine*, vel quid simile? Nónne omnes orationes Ecclesiæ, quæ leguntur in Missa, diriguntuur etiam ad Deum, & terminantur *per Christum Dominum nostrum*?

SECVN-

SECVNDO, Sanctos cum Christo regnantes passim in illo cap. 20. lib. 3. vocat mortuos, larvas, vmbras, colluuiem, quæ incredibilis blasphemia est.

TERTIO dicit, lib. 3. cap. 20. §. 20. solum Christum introisse in sanctuarium cœli, & solum ipsum deferre ad Deum vota populi eminus in atrio existentis. Quibus verbis significat, non solùm sanctos homines, sed etiam sanctos Angelos non posse Deo nostras preces offerre, sed solum Christum: quod est contra apertissimam Scripturam Tob. 12. *Ego*, inquit Raphaël, *obtuli orationem tuam Domino*. Et Apocal. 8. *Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* Et contra ipsum Caluinum, qui infrà sui oblitus admittit Angelos offerre Deo nostras preces.

QVARTO dicit, lib. 3. cap. 20. §. 22. nos inuocare Sanctos planè vt Deos, & habere nos Deos plurimos non pro numero vrbium, vt dicitur Hierem. 2. de Iudæis, sed pro numero capitum multitudinis, quæ est calumnia manifesta, vt ex litaniis apparet. Quis enim Deo dicere auderet, S. Deus, ora pro nobis? Nec noua est calumnia; nam etiam antiqui hostes Ecclesiæ mentiebantur, homines mortuos pro Diis Catholicos habere, vt patet ex Cyrillo lib. 6. in Iulianum, vltra medium, & lib. 10. ante medium. & ex Eusebio lib. 4. hist. cap. 15. & lib. 8. cap. 6. & ex Augustino lib. 20. contra Faustum, cap. 4. & ex Hieronymo contra Vigilantium.

QVINTO ibidem dicit, nos rogare virginem, vt filium iubeat facere quod petimus. At quis nostrûm hoc dicit? cur non probat vllo exemplo? Præterea si Iosue 10. dicitur: *Obediente Deo voci hominis*, cur non posset aliquo modo dici, filium Dei obedire matri aliquid petenti?

SEXTO ibidem dicit, nos ante statuas Barbarę, vel Catharinæ demurmurare Pater noster, & Pastores hunc vsum suo plausu approbare. At fideles etiam simpliciſſimi si interrogentur, respondere solent, se orationem Dominicam dirigere ad Deum, id autem se facere coram imaginibus Sanctorum, sperãtes per auxilium Sanctorum suam orationem ad Deum melius & felicius peruenturam, sed etiam si aliqui tam stupidi essent, vt S. Barbaræ dicerent, Pater noster, num imperitia aliquorum traduci debet, quasi esset dogma Ecclesiasticum? & qui sunt Pastores, qui abusum probant?

SEPTIMO dicit, in Concilio III. Carthaginensi vetitum fuisse, ne in publicis precibus diceretur: *S. Petre, ora pro nobis*, sed istud decretum, nisi in suo codice Caluinus addiderit, nusquam reperitur. Concilium enim solùm definit, vt oratio sacrificantis dirigatur ad Patrem, non ad Filium, vel Spiritum sanctum; de Sanctis nulla mentio. Sed Caluinus per suam Dialecticam, ex eo, quod oratio debet dirigi ad Patrem, deducit non posse inuocari Sanctos, & inde vlterius deduci, Concilium statuisse, vt non dicatur, *S. Petre, ora pro nobis*.

OCTAVO dicit, horrendum esse sacrilegium, Sanctos vocare præsules salutis, & nullo colore defendi, quod quidam Sanctis dicunt, è cœlo nos respice, & adiuua. At priora sunt verba Ambrosij lib. de viduis: posteriora Gregorij Nazianzeni oratione in Cyprianum, in Athanasium, in Basilium: illi autem duobus viris nihil habuit antiquitas sapientius.

CAPVT XVII.

Quomodo Sancti inuocandi non sint.

NVNC vt rei veritas manifesta fiat, ponemus & probabimus aliquot propositiones.

PRIMA propositio. *Non licet à Sanctis petere, vt nobis tanquam auctores diuinorum beneficiorum gloriam, vel gratiam, aliaq; ad beatitudinem media concedant.* Hæc est contra primum errorem, & contra calumniam Caluinistarum. Probatur PRIMO Scriptura, Psal. 63. *Gratiam, & gloriam dabit Dominus.* Et Psal. 120. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terrã.* Montes sunt homines sancti, vt exponit Augustinus in hunc Psalmum, & fusiùs tract. 1. in Ioannem, & libro de Pastoribus, cap. 8. iubemur ergo leuare oculos ad montes, id est, ad Sanctos, & ab eis auxilium exspectare, sed vt intelligamus ab eis auxilium exspectandum esse, non vt ab auctoribus, sed vt ab impetratoribus, ideò statim subditur: *Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.* Item Iacobi 1. *Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est descendens à Patre luminum.*

SECVN

SECVNDO probatur ex vsu Ecclesiæ; nam in orationibus, quæ leguntur in Missa, vel in officio in celebritatibus Sanctorum, nihil vnquam aliud petimus, quàm vt eorum precibus à Deo nobis beneficia concedantur.

TERTIO ratione; nam ea quibus indigemus, superant vires creaturæ, ac proinde etiam Sanctorum: Ergo nihil debemus à Sanctis petere, nisi vt à Deo impetrent, quæ nobis vtilia sunt.

QVARTO ex Augustino lib. 8. de ciu. Dei, cap. vlt. & lib. 22. cap. 10. & ex Theodoreto lib. 8. ad Græcos, qui disertè docent, Sanctos non esse inuocandos vt Deos, sed vt qui à Deo impetrare possunt, quod volunt.

Est tamen notandum, cùm dicimus, non debere peti à Sanctis, nisi vt orent pro nobis, nos non agere de verbis, sed de sensu verborum; nam quantum ad verba, licet dicere; S. Petre miserere mei, salua me, aperi mihi aditum cœli; item, da mihi sanitatem corporis, da patientiam, da mihi fortitudinem, &c. dummodo intelligamus, salua me, & miserere mei orando pro me, da mihi hoc, & illud tuis precibus, & meritis. sic enim loquitur Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum & in Basilium, & alij multi veterum: necnon Ecclesia vniuersa, cùm in hymno ad Virginem dicit:

MARIA mater gratiæ,
Mater misericordiæ,
Tu nos ab hoste protege,
Et hora mortis suscipe.

Et in hymno Apostolorum.

Quorum præcepto subditur
Salus, & languor omnium,
Sanate agros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Et sicut Apostolus de se dicit Rom. 11. *Vt saluos facerem aliquos ex illis.* Et 1. Cor. 9. *Vt omnes facerem saluos,* non vt Deus, sed iuuando concionibus, precibus, &c.

SECVNDA propositio. *Sancti non sunt immediati intercessores nostri apud Deum, sed quidquid à Deo nobis impetrant, per Christū impetrant.* Nota tres personas posse considerari, quando nos Deum oramus; vnam ipsius Dei, à quo

petimus beneficia; alteram Christi, per cuius meritum ea cupimus nobis dari; tertiam eius, qui petit beneficia per Christum. ex his tribus personis non potest prima Sanctis tribui, vt iam probauimus; nec secunda, vt nunc ostendemus, sed solùm tertia.

Itaq; Sanctos inuocamus ad hoc solum, vt faciant id, quod nos facimus, quia melius & efficacius ipsi facere possũt quam nos, & melius illi & nos simul, quàm nos soli. Probatur iam conclusio; Solus Christus est, qui mundum reconciliauit Deo, & qui meruit nobis gloriam & gratiam, & omnia necessaria ad salutem; vt patet Coloss. 1. *Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia, pacificans per sanguinem crucis eius, quæ in terris, & quæ in cœlis sunt.* Et 1. Ioan. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.*

Atque hinc Christus dicitur *ostium* Ioan. 10. & *via* Ioan. 14. quia, vt ipse ait, *nemo venit ad Patrem*, nisi per ipsum. Hinc etiam dicit Ioan. 16. Petite in nomine meo. Hinc dicitur mediator Dei & hominum, 1. Tim. 2. & 1. Ioan. 2. dicitur aduocatus apud Patrem: ergo nihil à Sanctis petere possumus, nisi vt intercedant apud Deum, quo nobis Christi meritum applicetur, & per Christum gratiam & gloriam consequamur.

SECVNDO probatur ex verbis Sanctorum. AMBROSIVS libro de Isaac, cap. 8. *Ipse Christus*, inquit, *est os nostrum, per quod Patri loquimur; oculus noster, per quem Patrem videmus; dextera nostra, per quam nos Patri offerimus.* AVGVSTINVS Psalm. 108. exponens illud, oratio eius fiat in peccatum: *Oratio*, inquit, *quæ non fit per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit peccatum.* BERNARDVS sermone de B. Virgine, qui incipit, Signum magnum: *Opus est*, inquit, *mediatore ad mediatorem istum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria.* Quibus verbis docet Christum esse intercessorem immediatum, qui per se impetrat, Sanctos esse mediatos, qui non nisi per mediatorem, Christum impetrant.

TERTIO probatur ex orationibus Ecclesiæ. Omnes enim, quæ de Sanctis sunt, illam formam habent: *Concede nobis Deus intercessione huius Sancti tale beneficium, per Christum Dominum nostrum.*

CAPVT

CAPVT XVIII.

Sanctos pro nobis orare.

HABEMVS igitur, quomodo Sancti inuocandi nō sint. nunc, vt intelligamus quomodo inuocandi sint, accedat TERTIA propositio. *Sancti orant pro nobis saltem in genere, secundū Scripturas.* Probatur ex iis Scripturis, quæ agunt solùm de sanctis hominibus. Primus est Hierem. 15. *Dixit Dominus ad me, si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Ergo Moses, & Samuel iam mortui poterant & solebāt orare pro populo Iudæorum; ergo falsum est, in Scripturis non haberi quòd Sancti mortui orent pro viuis.

RESPONDET Caluinus duobus modis. PRIMO, ex hoc loco colligi potius cōtrarium; cùm enim dicitur, *si steterint*, nimirum ad orandum, significatur eos nec stetisse, nec orasse. & si isti præcipui Prophetæ non orabant, quantò minus alij?

AT contrà, quia etsi fortè significetur, eos tunc non orasse, quia intelligebant rem esse iam desperatam, tamen significatur eos alias orare consueuisse, quādo se impetrare posse putabant, alioqui inepta esset hæc Dei loquutio; nam si quis diceret, si iumentum meum orauerit pro te, nihil impetrabit: ineptè loqueretur. Quare? Quia iumenta non possunt orare. & similiter si quis diceret, si venerit huc Cicero, vel Demosthenes, nō persuadebunt mihi, ineptè loqueretur, quia mortui huc venire non solent. Ita ergo & Deus (quod absit) ineptè loquerētur, cùm dicit: *Si steterint coram me Moses, & Samuel.* Si illi non possent, vel non solerent Deum interpellare. Aliud esset, si Scriptura diceret, si starent, id est, si per impossibile nunc viuerent, & orarent. at nunc ait: *Si steterint*, & Græcè ἐὰν στῇ non ἐὰν ἱστᾷ. & Hebraicè יַעֲמֹד si stabit Moses.

SECVNDO respondet, sensum huius loci hunc esse, si nunc steterint coram me duo aliqui insignes viri, quales olim erāt Moses, & Samuel, tamen nihil obtinebunt. At contrà opponimus grauissimos auctores, Chrysostomum homil. 1. in epist. 1. ad Thessal. & Hieronymum in hunc locum, & Gregorium

rium lib. 9. moral. cap. 12. qui docēt, Deum loqui de ipso vero Moſe, & Samuele.

SECVNDVS locus eſt 2. Machab. vlt. vbi Iudas in viſione quadam vidit Oniam Pontificem, & Hieremiam Prophetā qui iam obierant, orantes pro populo Iudæorum. ad quem locum nihil habet, quod reſpondeat Caluinus, niſi hunc librum non eſſe Canonicum. at nos probamus eſſe Canonicum argumento quod Caluinus non poteſt reiicere, ſi vult ſibi conſtare; ipſe enim contra inuocationem Sanctorum affert tanquam argumentum potiſſimum teſtimonium Concilij III. Carthaginenſis, vt videbimus in ſolutione argumentorum: in illo autē eodem Concilio, cap. 47. ſic dicitur: *Item placuit, vt præter Scripturas canonicas nihil legatur in Eccleſia ſub nomine diuinarum Scripturarum. ſunt autem canonicæ Scripturæ, Geneſis, Exodus, &c.* Et infrà: *Eſdræ libri duo, Machabæorum libro duo, &c.* Vel igitur Caluinus recipiat libros Machabæorum, vt canonicos, & diuinos, vel non deterreat nos huius Concilij auctoritate à Sanctorum inuocatione. nec enim dicendum eſt, eos Patres in vno ſapere, & in altero delirare.

TERTIVS locus eſt Apocal. 5. vbi deſcribuntur XXIV. ſeniores in cœlo procidiſſe coram throno Dei, habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. quem locum exponētes Primaſius, Richardus, ſcholia Græca apud OEcumenium, & Gagneus, dicunt orationes illas eſſe interceſſiones pro infirmorum ſtabilitate.

QVARTVS locus eſt 2. Petri 1. *Dabo autem operam & frequenter habere vos*, nimirum commendatos, ſiue in animo, *poſt obitum meum, vt horum memoriam faciatis.* Vt enim exponunt ſcholia Græca apud OEcumenium, aliqui veteres nō ineptè hinc colligebant, Sanctos poſt obitum gerere curam viuentium. Et quamuis hoc non ſit euidens argumentum, tamen eſt probabile.

QVINTVS locus eſt Lucæ 16. vbi diues Epulo orat pro fratribus ſuis, ergo multò magis orant iuſti pro tota Eccleſia.

SEXTVS eſt Apocal. 6. animæ ſanctorum Martyrum magno clamore petunt vindictam de interfectoribus ſuis, ergo multò magis miſericordiam petunt fratribus ſuis. RESPONDET Brentius iſtas orationes intelligi figuratè; dicūtur enim

Sancti

Sancti mortui clamare ad Dominum, quia preces, quas viuentes effuderunt, adhuc resonant in auribus Dei. AT CONTRA; nam diues Epulo dum viueret, non orauit pro fratribus suis. Sancti etiam Martyres dum hîc viuerent, non petebant à Deo vindictam de persequutoribus, sed potius vt eis ignosceretur; ergo oratio, qua petunt vindictam, noua est; nam dum viuerent, quia peccare poterant, & periculum erat ne si vltionem peterent, id facerent ex cupiditate, non petebant: nunc autem eam petunt intuitu, & amore iustitiæ, vt rectè exponit Beda.

Accedat VLTIMO, quòd Scripturæ apertè docent communionem Ecclesiæ triumphãtis cum militante; nam Hebr. 12. Apostolus dicit, nos accessisse ad Ecclesiam primitiuorum, qui sunt in cœlis, id est, ciues illorum esse, Ephes. 2. & Galat. 4. dicit, matrem nostram esse Hierusalem, quæ est in cœlis. & Coloss. 1. & Ephes. 4. dicit, Christum esse caput super omnem Ecclesiam, & certè non excluditur Ecclesia cœlestis: at communio ista exigit necessariò, vt membra pro inuicem solicita sint, & inuicem se iuuent. hæc enim est natura membrorum sub vno capite viuentium, vt Apostolus docet Rom. 12. & 1. Corint. 12. hinc apparet quàm falsum sit, quod Caluinus dicit lib. 3. Instit. cap. 20. §. 24. Deum voluisse, vt nullum nobis esset commercium cum Sanctis mortuis, sed nec illis nobiscum. At quomodo hæc vera esse possunt, si sumus vna Respublica, vnus populus, vnum corpus? Vide Augustinum, lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 9. vbi hoc ipsum probat.

QVARTA propositio. *Sancti, qui regnant cum Christo, pro nobis orant, non solùm in genere, sed etiam in particulari.* Probatur PRIMO, Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt, etiam in speciali, vt patet Tob. 12. Zachar. 1. Apocalyp. 8. Daniel. 10. Psalm. 90. & Matth. 18. ergo multò magis id spiritus hominum beatorum faciunt; nam inprimis nihil eis deest eorum, quæ Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet, cùm sint præditi intelligentia & voluntate, & adsint semper Deo, & nos vehementer diligant, ac demum sint æquales Angelis, vt dicitur Lucæ 20. deinde aliquid habent præ Angelis, quod sunt membra corporis Ecclesiæ nobis

bis magis coniuncta, quàm sint Angeli, & experti sunt miseriarias, & pericula nostra, quæ Angeli non sunt experti.

RESPONDET Caluinus, hoc argumentum concludere, si possimus ostendere, sicut Angeli præsunt hominibus, eosque custodiunt, atque eorum rebus intersunt, ita etiam sanctorum hominum spiritus facere. Existimat enim ipse (vt olim Vigilantius) Sanctos omnes in atrio quodam quasi in libera custodia inclusos esse, nec inde vnquam egredi, aut vllam de nobis solicitudinem gerere.

Nos autem facilè ostendemus non solùm ab Angelis, sed etiam à spiritibus beatorum hominum regi, & gubernari fideles viuentes: Et sit hoc argumẽtum SECVNDVM, id enim promisit Christus Apoc. 2. *Qui vicerit*, inquit, *& custodierit vsq; in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tãquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo.* Et cap. 3. *Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei.* Et infra: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in throno meo, sicut & ego vici, & sedeo cum Patre meo in throno eius.* Hîc loquitur Ioannes de spiritibus mortuorum, vt patet ex illis verbis, *(& custodierit vsq; in finem opera mea)* & loquitur de tempore ante resurrectionem, vt patet ex eo, quod dicit: *Reget eas in virga ferrea.* nam regere in virga ferrea, non significat, punire, quod etiam post resurrectionem fiet, sed significat regere virga pastorali, quod solùm fit ante resurrectionem; dicitur autẽ virga ferrea, quia inflexibilis est ad iniustitiam, vt Psal. 44. *Virga directionis*, id est, virga rectissima, *virga regni tui*, & etiam sempiterna; nã regni eius non erit finis. quod autem sequitur: *Et tanquã vas figuli confringet eos*, non significat homines perdendos, sed peccatores, Christo peccata conterente, & delente: vt exponit Augustinus in Psal. 2. iuxta illud Actor. 10. *Occide & manduca.* Vel reguntur, siue pascuntur electi in virga ferrea, reprobi autem tanquam vas figuli confringuntur.

Quòd verò hoc significet, regere in virga ferrea, patet PRIMO ex verbo Hebræo, quo vtitur Dauid Psalm. 2. רָעַם, Et ex Græco Ioannis Apocal. 2. 12. & 19. quod est ποιμανεῖ, id est, pasces, siue pastoraliter reges.

SECVNDO ex eo, quod dicitur Apocal. 12. *Peperit filium, qui*

qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: Christus autem non punit omnes gentes, sed regit pastoraliter.

TERTIO, quia Psal. 2. vnde Ioannes verba sua desumpsit, dicitur Christus totam suam hæreditatem regere in virga ferrea. *Postula à me, &c.* nec tamen suspicari possumus totam Ecclesiam à Christo esse destruendam.

QVARTO, quia sic exponunt, regere in virga ferrea, Hilarius, Augustinus, & Theodoretus in Psal. 2. & Primasius, ac Beda, & Rupertus in cap. 2. Apocalypsis. Habemus igitur, spiritus hominum beatorum post mortem ante diem resurrectionis accipere potestatem in gẽtes, & regere, & pascere eas; necnon esse columnas in templo Dei, id est, sustentare Ecclesiam, q propriè sanctis Martyribus conuenire docet Chrysostomus in fine sermonis de Iuuẽtio, & Maximo, ac demum sedere in throno Christi, id est, cùm illo præsidere toti mundo, & Ecclesiam regere, & gubernare.

Idem colligitur ex illo Matth. 24. *Beatus ille seruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit sic facientem; amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum.* Bona enim Domini Ecclesia est, vt Hilarius docet, quod etiam apertè legimus in prefatione de Apostolis, quam vnam esse ex nouem antiquissimis testatur Pelagius Papa II. quia S. Gregorium præcessit, in epist. 4. decretali. In ea præfatione dicitur: *Gregem tuum pastor aterne non deseruis, sed per beatos Apostolos tuos continua protectione custodias, vt iisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contuliſti præesse pastores.* Id q & Patres disertè docent.

BASILIVS oratione in quadraginta Martyres, dicit: *O cuneum inexpugnabilem: ô communes generis humani custodes, optimi curarum socij, &c.* Et GREGORIVS Nazianzenus oratione in Cyprianum: *Tu,* inquit, *ab alto nos respice, nostrumq; sermonem, ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce, aut simul vnà rege, &c.*

HILARIVS in Psal. 124. *Neq; desunt stare volentibus Sanctorum custodiæ, neq; Angelorum munitiones.*

AMBROSIVS lib. 8. in Lucam, in fine: *Sicut Angeli præsunt,* inquit, *ita & hi, qui vitam meruerint Angelorum.*

Item LEO serm. 2. de anniuersario suæ assumptionis: *Petrus,* inquit, *nunc plenius, & potentius ea, quæ sibi commissa sunt,*

sunt, peragit, & omnes partes officiorum, atq; curarum, in ipso, per quem est glorificatus, exequitur. Et similia habet serm. 1. & 3. eiusdem argumenti. Item MAXIMVS in sermone de Martyribus Tauricis: *Cùm his,* inquit, *nobis familiaritas est, semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt.*

Denique THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, circa finem: *Qui peregrè,* inquit, *aliquò proficiscuntur, petunt Martyres sibi comites esse in via, aut potius itineris duces; qui verò incolumes redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes.* Habemus igitur ex Scripturis secundum Patrum explicationem, Sanctos orare pro nobis.

Idem probatur SECVNDO testimoniis Patrum. CYPRIANVS lib. 1. epist. 1. *Si quis hinc nostrum,* inquit, *prior diuinæ dignationis celeritate præcesserit, perseueret apud Deum nostra dilectio, pro fratribus, & sororibus nostris, apud misericordiã patris non cesset oratio.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione 14. quæ est de obitu Gregorij patris sui: *Nunc magis,* inquit, *proficit nobis presbytes, quàm antea doctrina, quantò etiam Deo propinquior est, postquam vincula deposuit corporalia.*

IOANNES Chrysostomus in sermone de S. Iuuentio, & Maximo, tomo 3. *Etenim sicut milites,* inquit, *vulnera in præliis sibi inflicta regi monstrantes fidenter loquuntur, ita & illi abscisa capita gestantes, & in medium afferentes, quæcunque voluerint apud Regem cælorum impetrare possunt.*

HIERONYMVS hanc ipsam conclusionem ex instituto probat libro contra Vigilantium, & in epist. ad Paulam de obitu Blesillæ: *Pro te,* inquit, *Dominum rogat, mihiq; veniam impetrat peccatorum.*

AVGVSTINVS lib. 7. de Baptismo cõtra Donatistas, cap. 51. *Adiuuet,* inquit, *nos Cyprianus orationibus suis, in istius carnis mortalitate tanquam in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantum possumus, bona eius imitemur.*

LEO serm. 3. de anniuersario suæ assumptionis: *Nunc,* inquit, *mandatum Domini pius pastor* (Petrus) *exsequitur, confirmans nos cohortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur.* Et in serm. 1. de SS. Petro & Pau-

& Paulo: *Sicut*, inquit, *nos experti sumus, & nostri probauêre maiores, credimus, atq; confidimus inter omnes labores istius vitæ ad obtinẽdam misericordiam Dei semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos.* His accedant omnia testimonia, quæ afferemus pro sequenti conclusione; nam qui dicunt Sanctos inuocandos, sine dubio fatentur eos orare pro nobis.

Probatur VLTIMO ex apparitionibus Sanctorum, qui apertè testati sunt, se orare pro nobis etiam in particulari. Scribit EVSEBIVS lib. 6. hist. cap. 5. S. Patamienam carnifici promisisse, se cùm ad Dominum peruenisset, aliquid ei boni impetraturam: deinde post tres dies à consummato martyrio carnifici per quietem apparuisse, atque eius capiti coronam imposuisse, paulóque pòst iuxta Martyris prædictionem, & ipsum ex impio carnifice pium Christi Martyrem effectum.

AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis, cap. 16. *Non solùm*, inquit, *beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectibus Confessorem apparuisse Felicem, cùm à barbaris Nola oppugnaretur, audiuimus non incertis rumoribus, sed testibus certis.* Alia id genus plurima vide apud Basilium in oratione de S. Mamante; Gregorium Nazianzenum oratione prima in Iulianum, & oratione de S. Cæsario; Gregorium Nyssenum in vita Gregorij Neocæsarienſis; Theodoretum lib. 5. hist. cap. 24. Euodium, & Lucianum de inuentione, & miraculis S. Stephani; Ambrosium in serm. de SS. Gerualio, & Protasio, & serm. 90. de S. Agnete; Prudentium hymno de S. Fructuoso; Paulinum natali octauo S. Felicis; Sulpitium in vita S. Martini; qui omnes auctores ante mille annos floruerunt.

CAPVT XIX.

Sanctos esse inuocandos.

SEQVITVR QVINTA, ac postrema propositio. *Sancti, siue Angeli, siue homines piè, atq; vtiliter à viuentibus inuocantur.* Probatur PRIMO Scriptura, Genes. 48. Iacob sic ait, benedicens filiis Ioseph: *Angelus*, inquit, *qui eruit me de cunctis malis, benedicat*

dicat pueris istis. Hîc apertè S. Iacob Angelum inuocauit. Item Iob 5. *Voca si quis est, qui tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum conuertere.* Vbi nomine Sanctorum intelligit Angelos, vt D. Augustinus exponit in annotationibus in Iob, qui etiam illud, cap. 19. *Miseremini mei amici mei,* ad Angelos dici existimat, iuxta quod dicitur, cap. 33. *Si fuerit Angelus loquens pro eo vnus de millibus, miserebitur eius, & dicet, libera eum.* Sicut etiam cap. 15. cùm dicit: *Ecce inter Sanctos eius nemo immutabilis.* Nomine Sanctorum intelliguntur Angeli; nam idem habetur, cap. 4. his verbis: *Ecce, qui seruunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem.* Quamuis autem hæc verba non videantur conuincere, quia non sunt ipsius scriptoris libri, sed Eliphaz amici Iob, tamen ideò conuincunt, quia indicant tunc fuisse consuetudinem inuocandi patrocinium sanctorum Angelorum.

Item Exod. 32. Moses ita orat: *Recordare, Domine, Abraham, Isaac, & Israël seruorum tuorum.* In quem locum scribens Theodoretus quæst. 67. in Exod. dicit sanctum Mosem, cùm se non existimaret sufficientem ad placandum *Deum,* adhibuisse etiam patrocinium Patriarcharum. Vbi notàdum est, quia ante Christi aduentum Sancti, qui moriebantur, nó intrabant in cœlum, nec Deum videbant, nec cognoscere poterant ordinariè preces supplicantium, ideò non fuisse consuetum in Testamento veteri, vt diceretur; Sancte Abraham ora pro me, &c. sed solùm orabant homines eius temporis Deum, & allegabant merita Sanctorum, qui iam obierant, vt illis ipsorum orationes iuuarentur.

Respondet Caluinus, non peti eiusmodi verbis auxilium à meritis Sanctorum, sed solùm commemorari pactum, quod Deus cum Patriarchis fecerat de protegendis, & adiuuandis eorum posteris.

At solutio non satisfacit; nam & pactum Dei, & iustitia Sanctorum simul commemorabantur, vt patet ex Psalm. 13. *Memento, Domine, Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Et infrà: *Propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui.* Quæ verba Salomonis sunt orantis Deum per merita patris sui Dauidis iam defuncti, vt cõstat ex lib. 2. Paralipom. cap. 6. Vnde etiam lib. 3. Reg. cap. 15. dicitur: *Propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Hierusalem, vt susci-*

scitaret

scitaret filium eius post eum, eo quod feciſſet Dauid rectum in oculis Domini. Et Daniel 3. *Ne auferas miſericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuũ, & Iſraël ſanctum tuum.* Et Moſes Exod. 34. Hieremias cap. 32. & alij, cùm orabant Deum, initio dicere ſolebant: *Deus, qui facis miſericordiam in millibus his, qui diligunt te,* id eſt, qui propter iuſtitiam Patrum miſereris ſæpe filiorum. quod erat implorare merita veterum iuſtorum. vnde etiam B. AVGVSTINVS quæſt. 149. in Exodum, ſic ait: *Admonemur,* inquit, *cùm merita noſtra nos grauant, ne diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorum meritis poſſe, quos Deus diligit.* Idẽ docet Chryſoſtomus homil. 42. in Geneſ. & 27. in Matth.

Præterea in vtroque Teſtamento ſæpe legimus viuentes à viuentibus inuocatos; nam lib. 1. Reg. caput 7. dicunt filij Iſraël ad Samuelem: *Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, vt ſaluet nos de manu Philiſtinorum.* Itẽ Iob vltimo: *Ite ad ſeruum meum Iob, ille orabit pro vobis.* Rom. 15. Paulus ait: *Obſecro vos, fratres, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum.* Idem repetit Epheſ. 6. 1. Theſſal. 5. 2. Theſſ. 3. Coloſ. 4. & Hebr. 13. ergo licebit etiam nunc inuocare eoſdem Sanctos cum Chriſto regnantes. Nam ſi nunc non licet, vel quia nolunt; & hoc non, cùm ſint maiori caritate prædíti, quàm antea, & (vt loquitur Cyprianus ſermone de mortalitate) de ſua immortalitate ſecuri, & de noſtra incolumitate ſolliciti: vel quia non poſſunt; & hoc non, quia ſi poterant cũ hîc eſſent peregrini, quantò magis nunc poterunt in patria? vel quòd non ſciant quid oremus; & hoc non, quia vnde ſciũt Angeli conuerſionem peccatorum, pro qua tantoperè gaudẽt in cœlis, vt dicitur Lucæ 15. inde ſciunt Sancti noſtras preces: vel demum quia fit iniuria Deo, aut Chriſto, ſi alius, quã ipſe, inuocetur; & hoc non, quia tunc non liceret viuentes inuocare.

Atque hoc argumentum aduerſarij nunquam ſoluere potuerũt. Caluinus enim ſolùm reſpondet, aliam eſſe rationem inuocationis viuorum & mortuorum, quia viui omnes ſubnixi vna Chriſti interceſſione tã pro ſe, quàm pro aliis Deũm rogant, quia ſunt inuicem membra; & quia Scriptura hortatur, vt oremus pro inuicem, Iacobi 5. at hoc idem de mortuis dici poteſt; nam & illi ſunt membra eiuſdem Eccleſiæ, & vna

Christi intercessione nituntur; quidquid enim nobis petunt, à Deo per Christum petunt.

Probatur TERTIO ex Conciliis, ac primùm in epist. Episcoporum Europæ scripta ad Leonem Imperatorem, quæ habetur post Concilium Chalcedonense, sic dicitur: *Sanctissimum verò Proterium in choro, & ordine sanctorum Martyrum ponimus, & eius intercessione misericordem, ac propitium Deum habere postulamus.* Et act. II. Concilij Chalcedonensis, dicunt Patres: *Flauianus post mortem viuit, Martyr pro nobis oret.* Deinde in VI. Synodo generali, cap. 7. ex canonibus recens editis, sic dicitur: *Solo Deo creatore adorato nemo audeat Christianus Sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignetur.* Item VII. Synodus generalis act. 6. in fine: *Cum timore*, inquit Synodus, *omnia agamus postulantes intercessiones incontaminatæ Deiparæ, item sanctorum Angelorum, omniumq; Sanctorum.* Item in Concilio Gerundensi cap. 3. Aurelianensi I. can. 29. Moguntino sub Carolo Magno cap. 33. Toletano V. cap. 1. & Toletano VI. cap. 2. & Bracarensi II. cap. 9. indicuntur litaniæ recitandæ vel triduo ante ascensionem, vel aliis temporibus. sunt autem ista Concilia ferè omnia celebrata ante annos ferè mille. His accedat factum Gregorij, qui litanias indixit tempore pestis. lib. I. vitæ eius, cap. 42. & Walfridus Strabo, cap. 28. testes sunt.

SED fortè obiicient, litanias hîc vocari solùm Kyrie eleyson, Christe eleyson; id enim vocant litaniam Græci, vt patet ex Basilio epist. 63. & ex liturgia ipsius Basilij, & Chrysostomi.

RESPONDEO, in Conciliis prædictis litanias vocari illas ipsas inuocationes Dei, & Sanctorum, quas nos modò vocamus litanias; nam inprimis Walfridus Strabo libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 28. declarans, quid sit litania, de qua agitur in his Conciliis, & nominatim in Concilio I. Aurelianensi dicit esse Sanctorum inuocationem. Deinde tunc dicebantur litaniæ triduo ante ascensionem, & dicebantur non stando sed ambulando, & circumeundo aliqua loca: at nũc videmus seruari idem tempus, & eundem ritum; ergo eædem sunt litaniæ omnino.

Probatur QVARTO testimoniis Græcorum & Latinorum Patrum. Ex Græcis primus prodeat S. DIONYSIVS Areopagita, qui cap. 7. Eccles. hierarch. *Nam profectò*, inquit,

idem

idem sit, ac si quis sole suos radios sanis largiente oculis, sibi oculos eruens, solaris luminis particeps fieri postulet. sic impossibilium superflua spe ille suspensus est, qui Sanctorum flagitat preces, & naturæ ipsorum consentaneas sacras operationes abigit, &c.

S. IRENAEVS lib. 5. contra hæreses vltra medium: *Et sicut illa* (Eua) *seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc* (Maria) *suasa est obedire Deo, vt Virginis Euæ, Virgo Maria fieret aduocata.* Quid clarius?

EVSEBIVS lib. 13. præparationis Euangelicæ, cap. 7. *Hæc nos*, inquit, *quotidie facitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoq; illorum accedimus, votaq; ipsis facimus, tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum non parum iuuari profitemur.*

ATHANASIVS sermone in Euangelium de sanctissima Deipara, id est, de annũciatione, circa finem: *Inclina*, inquit, *aurem tuam* (Maria) *in preces nostras, & ne obliuiscaris populi tui.* Et infrà: *Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima Virgo.* Et infrà: *Intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.*

BASILIVS oratione in 40. Martyres: *Qui aliqua*, inquit; *premitur angustia, ad hos confugiat; qui rursum lætatur, hos oret, ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis.* Idem oratione in Psal. 33. in illud; Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: *Sanctæ*, inquit, *spirituales virtutes* (Angeli) *aliquæ, oculi dicuntur, quod curam susceperint nostri interuisendi: nonnullæ aures, vt quæ nostras excipiunt preces.*

GREGORIVS Nazianzenus oratione in Cyprianum, in ipso medio, loquens de quadam sancta Virgine, quam Cyprianus tunc Ethnicus, & magus per dæmonem ad stuprum sollicitabat: *Virginem Mariam*, inquit, *rogauit, vt periclitanti Virgini opem ferret.* Et infrà: *Vicit Virgo, vincitur dæmon, &c.* Idem in fine Cyprianum inuocat; sicut etiam fecit in fine orationis in Basilium, & in fine orationis in Athanasium, vbi sic ait: *Tu autem è supernis propitius nos respice, & populum hunc sanctum dirige, & nos in pace quidem foue & compasce, in certamine autem dirige, & suscipe, & cum teipso statue, & iis qui tales sunt vt tu, etiamsi magna sit petitio:*

CHRYSOSTOMVS homil. 66. ad populum, circa finem: *Nam*, inquit, *& ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulcra, & fastu deposito stat Sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedãt, & scenarum fabrum, & piscatorem vt protectores orat qui diademate redimitus incedit.* Idem hortatur ad supplicandum Sanctis homil. 5. & 8. in Matth. homil. 43. in Genes. homil. 1. in priorem Thessal. serm. in Iuuentium, & Maximum, & alibi.

GREGORIVS Nyssenus oratione in S. Theodorum, circa finem: *Intercede*, inquit, *ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum. Timemus afflictiones, exspectamus pericula. non longè absunt scelesti Scythæ bellum aduersum nos parturientes. vt miles propugna pro nobis, vt Martyr pro conseruis vtere libertate loquendi.* Et infrà: *Quòd si maior etiam opus fuerit deprecatione & aduocatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vna deprecare admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum, ac discipulum dilectum, &c.*

S. EPHRAEM in sermonibus de laudibus sanctorũ Martyrum: *Precamur*, inquit, *beatissimi Martyres, qui pro Domino saluatore, proq; illius caritate sponte & impigrè tormenta sensistis, atq; ideo familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & de negligentia squalore sordentibus, Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi, &c.*

CYRILLVS catechesi 5. mystagogica: *Cùm hoc sacrificium offerimus, facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt, primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum suscipiat preces nostras, &c.*

THEODORETVS in historia sanctorum Patrum, singulas vitas ita concludit: *Ego autem huic narrationi finem impono rogo & quæso, vt per horum intercessionem diuinũ consequamur auxilium.* Multa item habet de inuocatione Sanctorum lib. 8. ad Græcos, qui est de Martyribus.

DAMASCENVS lib. 4. de fide, cap. 16. *Per eos* (Sanctos iam defunctos) *dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leprosi mundantur, tentationes & tristitiæ soluuntur. omne*

don

dorum bonum à patre luminum per eos, iis qui inhæsitabili fide petunt, descendit.

THEOPHILACTVS in cap. 11. ad Hebræos: *Iam nunc*, inquit, *arrabonem, & pignus honoris habent* (Sancti in cœlo) *Vnde aliás eis potestas esset, vt succurrere queant inuocantibus se? Vnde ipsis, quod fiduciam habent intercedendi.*

Iam ex Latinis. S. CORNELIVS Papa in epist. 1. quæ est de translatione corporum Apostolorum: *Orãtes*, inquit, *Deum & Dominum nostrum Iesum Christũ, vt intercedentibus sanctis suis Apostolis maculas vestrorum purget peccatorum, &c.*

S. HILARIVS in Psal. 129. *Intercessione*, inquit, *Angelorũ non natura Dei indiget, sed infirmitas nostra. missi enim sunt propter eos, qui hæreditabunt salutem, Deo nihil ex his quæ agimus ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum & promerendum spiritualis intercessionis ministerio indigente.* Similia etiam dicit de intercessione sanctorum Apostolorũ, & Prophetarum in Psal. 124.

AMBROSIVS libro de viduis, vltra medium: *Obsecrandi sunt Angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt, Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare. possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri præsules, speculatores vitæ actuumq; nostrorum. non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent, cognouerunt.* Item lib. 10. in Lucam exponẽs, cap. 21. *Mortuis Regibus*, inquit, *in perpetuum Martyres regnum cœlestis gratia honore succedunt, & illi fiunt supplices, hi patroni.*

S. HIERONYMVS in epitaphio Paulæ circa finem: *Vale*, inquit, *ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationibus iuua. fides, & opera tua Christo te sociãt, præsens facilius, quod postulas, impetrabis.*

S. MAXIMVS in serm. de S. Agnete: *Itaque*, inquit, *ô splendida Christo, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis, & Archangelis grata, vt nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus exoramus.*

RVFFINVS lib. 2. hist. cap. 33. *Circuibat* (Theodosius) *cum sacerdotibus & populo omnium orationum loca, ante Martyrum,*

rum, & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat.

S. PAVLINVS in fine carminis Panegyrici de S. Celso:

Celse tuua fratrem socia pietate laborans,
Vt vestra nobis sit locus in requie.

Et in epistola 12. ad Seuerum inserens quædam carmina de S. Claro, sic ait:

Qualibet in regione poli situs aut paradisi,
Clare sub æterna pace beatus agis.
Hæc peccatorum bonus accipe vota rogantum,
Vt sis Paulini, Therasiæq; memor.

PRVDENTIVS eodem tempore plurima scripsit carmina de Sanctis, in quibus eos inuocari à viuentibus docet. Proferamus loco exempli pauca. In carmine de S. Laurentio, sic ait:

Quod quisq; supplex postulat,
Fert impetratum prospere.
Et tristis haud vllus redit.
Ceu præsto semper adsies,
Tuosq; alumnos vrbicos
Lactante complexus sinu
Paterno amore nutrias.

Item in Hymno de S. Cassiano:

Audit, crede, preces Martyr prosperrimus omnes,
Ratasq; reddit quas videt probabiles.

Item de S. Hippolyto:

Hippolyto scio me debere, Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

S. AVGVSTINVS tractat. 84. in Ioan. *Ideò quippe ad ipsam mẽsam*, inquit, *non sic eos* (Martyres) *commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis, vt ipsi pro nobis orent.* Item serm. 17. de verbis Apostoli: *Habet*, inquit, *Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitant ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro ceteris autem defunctis oretur. Iniuria est enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.* Item libro de cura pro mortuis, cap. 4. *Non vero deo*, inquit, *quod sit adiumentum mortuorum prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, nisi ad hoc*

& dum recolunt & ubi sint reposita eorum, quos diligunt corpora, eisdem Sanctis illos tanquam patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent.

S. VICTOR Vticensis lib. 3. de perseq. Wandalica, circa finem: *Adestote*, inquit, *Angeli Dei, deprecamini Patriarchæ, orate S. Prophetæ, estote Apostoli suffragatores, præcipuè tu Petre beate, quare siles pro ouibus, & agnis à communi Domino magna tibi cautela, & solicitudine commendatis? Tu S. Paule Gentium magister cognosce quid VVandali faciunt Ariani, & filij tui gemunt lugendo captiui, & uniuersi ingemiscite simul pro nobis Apostoli.*

S. FVLGENTIVS in sermone de laudibus B. Mariæ: *Ideò*, inquit, *omnes cursus natura Virgo Maria in Domino nostro Iesu Christo suscepit, & omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret.*

S. LEO serm. 5. de Epiphania: *Confirmate*. inquit, *amicitias cum S. Angelis, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribusq; sociamini. horum diuitias concupiscite, & per bonam æmulationem ipsorum ambite suffragia.* Vide eundem in sermonibus de anniuersario suæ assumptionis, & de sanctis Petro & Paulo, & Laurentio.

S. GREGORIVS lib. 2. Dialogorum, cap. vlt. in fine: *Vbi*, inquit, *in suis corporibus SS. Martyres iacent, dubium Petre non est, quod multa valeant signa demonstrare, sicut & faciunt, & pura mente quærentibus innumera miracula ostendunt. sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, utrum ne ad exaudiendum ibi præsentes sint, ubi constat, quia in suis corporibus non sint, ibi necesse est eos maiora signa ostendere, ubi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare. quorum verò mens in Deo fixa est, tantò maius habet fidei meritum, quantò illic eos nouit, & non iacere corpore, & tamen non deesse ab exauditione.*

S. GREGORIVS Turonensis lib. 1. de gloria Martyrum, cap. 94. *Cyprianus*, inquit, *beatissimus Carthaginensis & antistes, & Martyr, salutem sæpius infirmis supplicantibus præstat.*

S. BEDA lib. 4. in Cantica, circa finem: *Sed & cauernam maceriæ*, inquit, *cito volatu petamus, id est, Sanctorum vel Angelorum, vel hominũ crebras pro nobis intercessiones apud*

misericordiam pij conditoris quæramus. hæc sunt etenim firmissima, ac tutissima S. Ecclesiæ præsidia. Idem habet lib. 3. in Matth. in illud cap. 15. Qui non respondit ei verbum: *Sanctorum*, inquit, *sunt petenda suffragia, vt ipsi supplicent pro Ecclesia.*

S. ANSELMVS in libro de excellentia B. Virginis Mariæ cap. vlt. *Rogamus*, inquit, *te domina per ipsam gratiam, quæ te pius, & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum nobis impetres, & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis operetur, quo participium beati præmij nobis misericorditer quandoq; donetur.*

B. BERNARDVS serm. 2. super Euangelium, Missus est: *In periculis*, inquit, *in angustiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam inuoca. non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragium, nõ deseras conuersationis exemplum. ipsam sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitãs non erras. ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in temetipso experiris, quàm meritò dictum sit, & nomen Virginis Maria.*

Ex his 30. antiquis, & doctissimis Patribus, soli sunt quinque Gregorio posteriores; ex quo apparet, quàm illustre fuerit mendacium Philippi, qui ante Gregorium ignotam fuisse scripsit Sanctorum inuocationem.

Probatur QVINTO ex miraculis B. Bernardi factis contra hanc hæresim. scribitur enim lib. 3. vitæ eius, cap. 5. quòd cùm S. Bernardus apud Tholosam contra hanc ipsam hæresim prædicaret, populorum turbis offerentibus panes, vt eis vir sanctus benediceret, benedicebat ille signo crucis edito his verbis: *In hoc scietis vera esse quæ à nobis, falsa quæ ab hæreticis suadentur, si infirmi vestri gustatis panibus istis, adepti fuerint sospitatem.* Et cùm Episcopus Carnotensis, qui aderat, diceret: *Si bona fide sumpserint, sanabuntur.* B. Bernardus addidit: *Non hoc ego dixi, sed verè quicunq; gustauerint, sanabuntur, vt veros nos & veraces Dei nũcios esse sciatis.* Et subiungit auctor: *Tam ingens multitudo languentium gustato illo pane conualuit, vt per totam prouinciam verbum hoc diuulgaretur.*

NOTA.

NOTA, miracula ista non esse facta propriè ad probanda merita B. Bernardi; nam ipse disertè dixit, vt sanarentur ęgroti, si vera erant, quæ prædicauerat: & ne fortè tribuerentur fidei, & deuotioni populorum, addidit, omnes sanandos qui inde gustassent, siue cum fide, siue sine fide, vt nimirum totum miraculum referretur tanquam ad finem, ad confirmationem veritatis: Ergo cùm sint facta innumerabilia miracula ad hanc nostram sententiam confirmandam, aut ipsa vera est, aut Deus testis fuit falsitatis.

Accedant POSTREMO infinita miracula, quibus Sancti sæpissimè demonstrarunt, se audire preces viuentium, & posse ac velle eos iuuare, à quibus inuocantur. Vide de his miraculis epistolam Nili recitatam in VII. Synodo, act. 4. Theodoretum in historia lib. 5. cap. 24. & lib. 8. ad Græcos. Ambrosium serm. 90. qui est de S. Agnete. Augustinum lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. Gregorium Turonicum in libris de gloria Martyrum & Confessorum. Gregorium Romanum libro 3. Dialogorum, cap. 22. 24. 25. & 37. Bonauenturam in vita sancti Francisci.

Ex his colligi potest, quàm sint leues hæreticorum responsiones, quas adhibent ad loca Patrum à nobis citata; nam Magdeburgenses Centur. 4. cap. 4. inconstantissimè loquuntur; nunc enim agnoscunt esse Patrum testimonia, sed dicunt eos errasse, nunc verò dicunt à maligno spiritu esse inserta in operibus tantorum virorum, quod tamen non aliter probant, quàm quia Ambrosius lib. 3. de Spiritu sancto, cap. 12. & Epiphanius in hæresi Colliridianorum, dicunt solum Deum esse adorandum. Nec aduertere volunt eos Patres loqui de adoratione, quæ soli debetur Deo, in quo sensu etiam nos fatemur, solum Deum adorandum, cum quo tamen bene cohæret, quod dicimus, Sanctos non vt Deos, sed vt amicos Dei inuocandos.

Porrò Brentius, cap. 24. Confessionis Wirtembergensis, omnia conatur eludere per figuram prosopopeiæ. dicit enim Patres in concionibus inuocare solitos esse nomina mortuorum, ac si viuerent, sicut interdum inter declamandum alloquimur cœlum, vel terram, vel mortuos homines, quos tamen certè scimus non audire. AT hoc figmentum inprimis, si vllum haberet locum, solùm haberet in testimoniis Basilij,

Nazianzeni, & quorundam aliorum, qui inter concionandum Sanctos inuocauerunt. nullum autem haberet in testimoniis Dionysij, Irenęi, Hilarij, Ambrosij, Chrysostomi, Augustini, & aliorum, qui vel docent Sanctos inuocandos, vel narrant, à quibus sint inuocati. Sed quod nec in testimoniis Basilij, & Gregorij locum habeat, inde patet, quòd isti Patres ibidem pollicentur sibi, & aliis auxilium ex illa inuocatione, & miracula quæ facta sunt, satis ostendunt, non inanem prosopopeiam, sed petitionem efficacem esse inuocationem Sanctorum.

Iam Caluinus lib. 3. cap. 20. Instit. respondet, Patres voluisse quidem prohibere hanc superstitionem, sed non potuisse frangere impetum vulgi, id quod ostendit ex Concilio Carthaginensi III. cap. 23. vbi prohibetur, ne in precibus, quæ ad altare funduntur, oratio dirigatur ad alium, quàm ad Patrem. Ex quo vult Caluinus colligi, voluisse Patres eius Concilij saltem impedire, ne mysterium cœnę profanaretur inuocatione mortuorum. Quod etiam confirmatur ex S. Augustino lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 10. vbi dicit, Sanctos non inuocari à sacerdote sacrificante.

Sed nimis infirmum est Caluini refugium; nam, quòd Patres non cupiuerint prohibere inuocationem Sanctorum, patet ex verbis ipsorum iam citatis, vbi ipsi suadent, hortantur, docent, Sanctos inuocandos, & ipsi eos passim inuocauerunt, & in Conciliis à se celebratis eos inuocari præceperunt. Neque in Concilio Carthaginensi habetur vnum verbum de inuocatione Sanctorum, sed solùm præcipitur, vt oratio sacerdotis sacrificium offerentis dirigatur ad personam Patris, non Filij aut Spiritus sancti, quòd etiam modò seruamus, quamuis toti sacrificemus Trinitati.

Beatus etiam AVGVSTINVS solùm docet, ipsa prece, qua sacrificium offertur, non inuocari Sanctos, sed Deum, cui soli sacrificatur; nam quod in ipso sacrificio memoria fiat Martyrum, & inuocentur, vt pro nobis orent, idem Augustinus disertè docet tract. 84. in Ioan. & serm. 17. de verbis Apostoli, & Cyrillus catechesi 5. mystagogica, vt suprà citauimus, & idem patet ex liturgia Chrysostomi, & aliorum veterum; nam in omnibus Sancti inuocantur.

CAPVT

CAPVT XX.

Soluuntur argumenta aduersariorum.

SVPEREST nunc argumenta aduersariorum proponere, & soluere.

Argumentum PRIMVM. Inuocatio Sanctorum in iniuriam Dei cedit; nam Rom. 10. dicitur: *Quòmodo inuocabunt, in quem non crediderunt?* Ergo ille solus inuocatur, in quem credimus, non autem credimus nisi in Deum, ergo vel solum Deum inuocabimus, vel Sanctos faciemus Deos.

His accedant duo loca Patrum. AMBROSIVS in 1. cap. ad Rom. *Solent*, inquit, *pudore passi neglecti Dei, miseram excusationem dicentes: Per istos posse ire ad Deum, sicut per comites peruenitur ad Regem. Age, nunquid ita demens est aliquis, aut salutis suæ immemor, vt honorificentiam Regis vendicet comiti, cũ de hac re si qui etiam tractare fuerint inuenti, iure vt rei damnentur maiestatis? & isti se non putant reos, qui honorem nominis Dei deferunt creaturæ, & relicto Domino conseruos adorant. quasi sit aliquid plus, quod seruetur Deo; nam ideò ad Regem per tribunos aut comites itur, quia homo vtiq; est Rex, & nescit, quibus debeat Remp. credere. ad Deum autem (quem vtiq; nihil latet, omnia enim merita nouit) promerendum, suffragatore non opus est, sed mente deuota.*

Item THEODORETVS lib. 8. ad Græcos, in fine: *Suos*, inquit, *mortuos Dominus Deus noster in templa pro Diis vestris induxit; ac illos quidem cassos gloria, vanosque reddidit, suis autem Martyribus honorem illorum dedit. Pro Pandiis enim Diasiisque, ac Dionysiis, hoc est, Iouis, Liberique patris solennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, Sergio, Marcello, Leontio, Antonino, Mauritio, aliisque sanctis Martyribus solennitates populari epulo peraguntur.* His verbis fatetur Theodoretus nos habere Sanctos pro Diis.

RESPONDEO, quemadmodum non fit iniuria, sed honor Regibus, quando eorum amici honorantur, & ad eos legati mittuntur, ita Deo non iniuriam, sed honorem deferri, quando Sancti non vt Dij, sed vt amici Dei honorantur, & tanquam patroni apud Deum accipiuntur. Alioqui etiam faceret Deo iniuriam, qui à viuentibus orationes postularet, vt fe-

vt fecit Apostolus Rom.15.& alibi.& Centurio iniuriam Christo fecisset, qui (vt dicitur Luc.7.) non per se, sed per seniores Iudæorum à Christo auxilium petiit.

Ad PRIMVM autem locum dico, ibi agi de inuocatione, qua aliquis inuocatur vt Deus, & primus auctor bonorum; præcedit enim: *Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.* Dico præterea, reuera sicut Deum non potest inuocare vt Deum, qui in eum non credit, id est, qui non credit eum esse Deum, & qui ei non credendo in eo non sperat, nec eum diligit: ita etiam non posse eum Sanctos inuocare, vt Sanctos, & amicos Dei, qui suo modo in eos non credit, id est, non credit esse Sanctos, nec in eis sperat, vt in patronis, nec eos vt tales diligit, nec nomen inuocationis, vel fidei in Scripturis soli Deo tribuitur. Dicit enim Iacob Genes.48. *Inuocetur nomen meum super pueros hos, & nomina Patrum meorum.* Et quo loco docet B.Augustinus libro loquutionum de Genes, numer.200. inuocationem non solùm Dei, sed etiam hominum esse. Et in epistola ad Philemonem dicit Apostolus: *Gratias ago Deo meo, audiens caritatem tuam & fidem, quam habes in Domino Iesu, & in omnes Sanctos.* In quem locum B.Hieronymus prolixè ostendit, etiam in Sanctos haberi debere fidem.

Ad locum Ambrosij dico, eum agere contra Ethnicos, qui astrorum cursus colebant, contra quos ibidem Apostolus agit. Vnde etiam dicit, eos colere conseruos, id est, creaturas, non secus ac Deum; quomodo faceret, qui comiti honores regios deferret. Quod autem in fine addit: *Ad Deum promerendum non esse opus suffragatore*; intelligitur, ex parte Dei, quasi dicat, Deus non eget interpretibus, cùm ipse per se omnia videat, & intelligat: tamen ex parte nostri opus esse suffragatoribus, vel saltem id esse vtilissimum, idem Ambrosius clarissimè docet in lib.de viduis, vt suprà ostendimus.

DICES, hoc idem poterant respondere Gentiles. RESPONDEO, negatur; nam illi putabant, summum Deum non esse immediatè accessibilem, nec aliter ad eum veniri, nisi per cultum inferiorum virtutum, vt clariùs docet Theodoretus in cap.1.ad Coloss.

Ad locum Theodoreti dico, eum significare voluisse, gloriam Deorum translatam in Martyres, quia templa & festa

Deo-

Deorum conuersa sunt in templa & festa Martyrum, sed tamen eorum, quos religio vera permittit, vt Martyres non pro Diis habeamus, sicut illi habebant Iouem & Liberum, & alios, sed pro viris sanctis & amicis Dei, qui nos exemplis, precibus, & meritis suis plurimùm iuuant. de qua re suprà diximus.

Argumentum SECVNDVM. Inuocatio Sanctorum iniuriam facit Christo; nam 1. Timoth. 2. dicitur: *Vnus est mediator Dei, & hominum, homo* CHRISTVS IESVS. Si ergo solus ipse est mediator, iniuriam ei facit quicunque per alium ad Deum accedit. Quare Augustinus lib. 2. contra Parmenianum, cap. 8. *Si Ioannes*, inquit, *ita diceret, hæc scripsi vobis, vt non peccetis, & si quis peccauerit, mediatorem me habetis apud Patrem, ego exoro pro peccatis vestris: sicut Parmenianus quodam loco mediatorem posuit Episcopum inter populum, & Deum; quis eum ferret bonorum atque fidelium Christianorum? quis sicut Apostolum Christi, & non sicut Antichristum intueretur?* Et infrà: *Si esset mediator Paulus, essent vtique & ceteri coapostoli eius, ac sic multi mediatores essent, nec ipsius Pauli constaret ratio, qua dixerat, vnus Deus, vnus mediator Dei & hominum.*

Præterea Coloss. 2. dicitur: *Nemo vos seducat, volens in humilitate & religione Angelorum, qua non vidit ambulans, &c.* In quæ verba sic scribit Theodoretus: *Qui legem*, inquit, *defendebant, eos etiam ad Angelos colendos inducebant, dicentes legem per eos datam mansit autem diu hoc vitium in Phrygia, & Pisidia. Quocirca Synodus quoque quæ conuenit Laodiceæ, quæ est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit, ne precarentur Angelos, & in hodiernum vsque diem videre licet apud istos, & eorum finitimos oratoria S. Michaëlis: illi ergo hoc consulebant vtique humilitate vtentes, dicentes vniuersorum Deum nec cerni, nec comprehendi, nec ad eum posse peruenirì, & oportet per Angelos diuinam sibi beneuolentiam conciliare.*

RESPONDEO, nullam iniuriam Christo fieri per inuocationem Sanctorum. neque enim inuocamus Sanctos, vt fungantur vice Christi, vel Christum adiuuent, sed vt adiuuent nos, quo faciliùs à Deo per Christum impetremus, quæ poscimus. & si argumentum aliquid valeret, etiam concluderet,

non

non esse petendas viuorum orationes, quod tamen esse contrarium Scripturis etiam hæretici concedunt.

Ad PRIMVM ergo locum respondeo, tribus de caussis dici Christum vnum, & solum mediatorem Dei, & hominum. PRIMO, quia solus ipse fuit mediator per modum redemptionis. notandum enim est posse tribus modis vnum mediatorem reconciliare duos dissidentes; vno modo declarando, vter iustum petat; altero modo soluendo creditori pro debitore; tertio modo orando creditorem, vt debitum remittat.

PRIMVS modus, qui est declarando, vter iustum petat, inter Deum, & hominem, locum non habet, quia constat Deum ab homine esse offensum.

SECVNDO modo solus Christus est mediator Dei, & hominum, & hoc modo loquitur Apostolus, vt patet tum ex eo, quod subdit: *Qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis*; tum etiam, quia scribit ad Timotheum Episcopum Ephesi in Asia, vbi tunc vigebat hæresis Simonis, quæ Angelos loco Christi introducebat. vnde etiam in epistola ad Ephesios, & ad Colossenses, qui sunt populi Asiæ, passim inculcat Christum esse caput totius Ecclesiæ, & per eum solum reconciliatum esse mundum Deo.

POSTREMO modo etiam Sancti dici possunt mediatores inter Deum, & eos pro quibus orant. neque est, cur timeamus, nomen mediatoris transferre ad Sanctos, sicut ad eos transferimus nomen aduocati, & intercessoris, quæ Christo tribuuntur Rom. 8. & 1. Ioan. 2. nam S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Gregorium Nyssenum, Martyres mediatores inter nos, & Deum appellat, & S. Cyrillus lib. 12. thesauri, cap. 10. dicit, Prophetas & Apostolos omnes fuisse mediatores. & Moses ipse Deuteronom. 5. dicit de se: *Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos, in tempore illo.* Quibus verbis alludens Apostolus Galat. 3. dicit, legem veterem ordinatam fuisse per Angelos, *in manu mediatoris*, id est, Mosis. & Hebr. 9. & 12. vocat Christum mediatorem noui Testamenti, ad distinctionem Mosis qui fuit Mediator Testamenti veteris.

Hinc soluitur argumentum ex testimonio Augustini; nam quia Donatistæ putabant à sacerdote pendere gratiam Sacramenti, ita vt sacerdos bonus baptizans sanctificaret, sacer-

dos

dos malus baptizans pollueret, & proinde faciebant sacerdotem mediatorem quodammodo redemptionis. ideò Augustinus docet, plebem esse securam siue à bono, siue à malo baptizetur, quia vnus est mediator Dei, & hominum Christus. Quòd autem non neget Augustinus sacerdotem posse dici mediatorem orando, patet, quia ibidem dicit, Christianos rectè facere, cùm se inuicem orationibus commendant.

ALTERA caussa, cur Christus dicatur vnus mediator, est, quia Christus non solùm est mediator ratione officij, quia conciliat Deum homini, sed etiam ratione naturæ, quia est medius inter Deum, & hominem, cùm ipse & Deus, & homo sit: id quod erat necessarium ad reconciliandum hominem Deo. Hanc rationem reddunt ferè omnes Patres, vt Ambrosius, Chrysostomus, Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius, & alij in hunc locum Pauli, necnon Epiphanius in Ancorato ante medium; S. Cyrillus lib. 12. thesauri, ca. 10. & lib. 1. de Trinitate, ante medium; Hilarius lib. 9. de Trinitate, non procul ab initio; Augustinus lib. 9. de ciuit. Dei, cap. 17. & Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 2.

TERTIA caussa est, quia solus Christus ita est mediator omnium hominum, vt ipse nullo mediatore indigeat. nam Sancti ceteri etsi mediatores sunt inter Deum, & nos, quia Deum suis precibus nobis propitium reddunt: tamen & ipsi indiguerunt reconciliari Deo per mediatorem Christum, & nunc etiam quidquid nobis impetrant, à Deo per Christum impetrant: Christus autem nec pro se, nec pro nobis vllo mediatore indiguit, vel indiget, sed vt dicitur Hebr. 7. *Accedit per semetipsum ad Deum semper viuens ad interpellandum pro nobis.*

Hanc rationem sequutus est B. AVGVSTINVS lib. 2. contra Parmenianum, cap. 8. *Homines*, inquit, *omnes Christiani inuicem se commendant orationibus suis. pro quo autem nullus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic vnus, verusque mediator est.* Et hinc patet alia solutio ad argumentum ex verbis B. Augustini; non enim negat, quin sacerdos possit esse mediator orando pro populo, nisi in eo sensu, quo mediator Dei & hominum dicitur, qui pro omnibus interpellat, & ipse nullo eget, qui pro se interpellet, aut per quem interpellet.

VRGET

VRGET Caluinus hunc locum Augustini, qui ait: *Pro quo nullus interpellat, & ipse pro omnibus, hic vnus, verusq; mediator est.* Sed Sancti, per nos, orant pro nobis, & nemo pro illis. RESPONDEO, B. Augustinum, cùm ait, Christum pro nobis interpellare, velle dicere, Christum esse per quem omnes interpellant, vt omnium mediatorem, siue illi pro se, siue pro aliis orent. hoc modo Christus interpellat nunc pro beato Petro, non quòd oret pro eius salute, sed quia interpellat pro salute mea, quam etiam B. Petrus postulat. Alioqui etiam Angeli essent mediatores eo modo, quo Christus; nam Angeli orant pro omnibus, & nemo pro illis. Sed ideò non sunt mediatores eo modo, quo Christus, quia ipsi egent Christo, per quem impetrent nobis à Deo beneficia.

Ad TERTIVM locum, qui est ex epistola Coloss. dico, ibi Apostolum damnare hæresim Simonis Magi, qui Platonicos sequutus docuit, quosdam Angelos adorandos quasi minores Deos, qui & mundum fabricarunt, & per Prophetas loquuti sunt, nec posse vllum placare summum Deum qui inuisibilis est, nisi per hos Angelos. Vide de hac hæresi Irenæum *lib.1. cap.20.* Tertullianum in libro de præscriptione, & Epiphanium in hæresi Simonis. De hac idololatria, siue magia, qua adorantur Angeli loco Dei, vel Christi, exponunt hunc locum omnes interpretes. IOANNES Chrysostomus homil.3. in epist.ad Coloss. *Sunt nonnulli*, inquit, *qui dicunt, non oportere per Christum reconciliari, & ad Patrem accedere, sed per Angelos. Propterea* (Paulus) *sursum ac deorsum, quæ de Christo sunt, vertat.* Ita etiam exponit Oecumenius & Theophylactus, Ambrosius in hunc locum putat eos notari, qui adorant stellas.

Hieronymus q.10.ad Algasiam, & Haymo in hunc locum docent, reprehendi eos, qui sacrificabant Angelis; nec ab his dissentit Theodoretus, immò ipse clarissimè omnium docet notari hîc Simonianos, qui dicebant, Deum apprehendi non posse, sed per Angelos esse placandum: & ex illo ipso Concilio, quod ipse citat, apparet, idololatriam esse, quam Paulus reprehendit. Sic enim ait Concilium Laodicenum, cap.35. *Non oportet Christianos, derelicta Ecclesia, abire, & ad Angelos idololatriæ abominandæ congregationes facere, quæ omnia interdicta sunt. Quicunq; autem inuentus fuerit occultè hunc idololatriæ*

idololatria vacans, anathema sit, quoniam derelinquens Dominum nostrum IESVM *Christum accessit ad idola.* Vbi, vt vides, Concilium non damnat quamlibet venerationem Angelorum, sed eam, quæ Deo propria est.

Quod verò Theodoretus dicit de oratoriis S. Michaëlis, duobus modis potest intelligi. VNO modo, quòd velit dicere, hæreticos ædificasse oratoria S. Michaëli, vt eum ibi colerent secundum hæresim Simonis, ei sacrificando, &c. ALTERO modo, quòd significare voluerit, templa ab hæreticis exstructa ad sacrificandum malis Angelis, esse conuersa à Catholicis in oratoria S. Michaëlis, & ex multitudine talium locorum colligi, quàm multũ hæresis Simonis ibi olim grassata fuerit.

Quòd enim templa idolorum olim conuersa sint in basilicas Martyrum, & aliorum Sanctorum, certum est ex ipso Theodoreto libro 8. de Martyribus, & adhuc Romæ videtur templum omnium Deorum conuersum in templum omniũ Sanctorum, & templum Castoris & Pollucis in templum Sanctorum Cosmæ & Damiani. & Gregorius lib. 2. Dialogorum, cap. 8. scribit à S. Benedicto conuersum fuisse fanum Apollinis in oratorium S. Martini, & ipse B. Gregorius lib. 19. epist. 71. ad Mellitum, præcipit Augustino Episcopo Anglorum, vt fana idolorũ non destruat, sed aqua benedicta aspergat, & reliquiis Sanctorum ornet, ac demum in templa Dei veri conuertat.

Argumentum TERTIVM. Sancti iam defuncti non cognoscunt viuẽrium preces, igitur frustrà inuocantur. Quòd autem Sancti non cognoscant preces viuentium, his argumentis probatur. PRIMO, Scriptura soli Deo tribuit scrutari renes, & corda, & scire cogitationes hominum. 3. Reg. 8. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* SECVNDO, Iob. 14. dicitur: *Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget.* TERTIO, Eccles. 9. dicitur: *Viuentes sciunt se morituros, mortui verò nihil nouerunt amplius.* QVARTO, Isa. 63. dicitur: *Tu es enim pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israël ignorauit nos.* QVINTO, 4. Reg. 22. dicitur Iosiæ Regi à Deo: *Colligam te ad patres tuos, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus sum in locum istum.* SEXTO, B. AVGVSTINVS libro de cura pro

mortuis, cap. 13. *Si parentes*, inquit, *non interſunt, qui ſunt alij mortuorum, qui nouerũt quid agamus, quidue patiamur? Iſaias Propheta dicit; Abraham nos neſciuit, & Iſraël non cognouit nos.* Si tanti Patriarchæ quid erga populum ex ipſis procreatum ageretur, ignorauerunt, quomodo mortui viuorum rebus, atque actibus cognoſcendis, adiuuandisque miſcentur?

Item GREGORIVS Nazianzenus in fine orationis in Gorgoniam ſororem ſuam: *Si tibi*, inquit, *aliqua noſtri ſermonis eſt ratio, & hoc ſanctis animis à Deo munus, vt talia reſciſcant, ſuſcipe noſtrum ſermonem multorum epitaphiorum loco.* Vides certè Gregoriũ dubitaſſe, an Sancti cognoſcant noſtras preces. Qualem etiam dubitationem legimus in Auguſtino libro de vera religione, cap. 55. *Quiſquis*, inquit, *Angelorum vel hominum diligit hunc Deum, certus ſum quòd etiam me diligit: quiſquis in illo manet, & poteſt humanas preces ſentire, in illo me exaudit.* Vbi videtur dubitare, vtrum omnes Sancti poſſint humanas preces ſentire.

Similem etiam dubitationem legimus in ORIGENE lib. 2. in epiſtola ad Romanos, non procul à principio: *Si extra corpus*, inquit, *poſiti, vel ſancti qui cum Chriſto ſunt, agunt aliquid & laborant pro nobis ad ſimilitudinem Angelorũ, qui ſalutis noſtræ miniſteria procurant, vel rurſum peccatores etiam ipſi extra corpus poſiti, agunt aliquid ſecundum propoſitum mentis ſuæ, Angelorum nihilominus ad ſimilitudinem miniſtrorum; habeatur hoc quoq; inter occulta Dei, neq; charitula committenda myſteria.*

RESPONDEO, huius argumenti nec bonam eſſe conſequutionem, nec verum id, quod aſſumitur. Itaque primùm conſequutio negari poteſt; nam cùm certum ſit ex tot Patrum teſtimoniis, & tot miraculis à Deo oſtenſis, eos qui inuocant Sanctos, exaudiri & impetrare quod petunt. Certè non fruſtrà inuocantur Sancti, etiamſi demus eos non audire, neq; cognoſcere noſtras preces, nam aliquis alius eorum vice fungitur; ſicut non fruſtrà ſupplicat Regi, qui certè ſcit Regem non lecturum ſupplicationem, ſed aliquem alium ex aula eius, & nihilominus ita ſe impetraturum quod petit, ac ſi Rex legiſſet ſupplicationem.

DEINDE,

Deinde, non est verũ quod assumitur, Sanctos ignorare quid ab illis petamus. nam etsi dubitatio esse possit, quemadmodum cognoscant absentia, & quæ solo cordis affectu interdum proferuntur; tamen certum est, eos cognoscere, cùm, vt ostendimus, præsint nobis, & rerum nostrarum curam gerant. Et certè melior est hæc consequentia, Sancti rectè inuocantur, ergo sciunt quid petamus; quàm illa, non sciunt quid petamus, ergo non rectè inuocantur. nam antecedens primi argumenti habetur ex consensu totius Ecclesiæ: antecedens secundi, non probatur vllo solido fundamento.

De modo autem, quo cognoscunt, quatuor sunt Doctorum sententiæ; quidam dicunt, eos cognoscere ex relatione Angelorum, qui nunc ad cœlos ascendunt, nunc inde ad nos descendunt. Quam rationem innuit B. Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 15.

Alii dicunt, Sanctorum animas, sicut etiam Angelos, mira quadam celeritate naturæ quodammodo esse vbique, & per se audire preces supplicantium, quam rationem videtur habere B. Hieronymus in libro contra Vigilantium. Sed neutra est sufficiens; nam neq; Angeli, neque animæ beatæ, etiamsi præsentes sint, possunt cognoscere naturaliter preces nostras, quando sola cogitatione oramus. Et præterea, ad cognoscendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diuersissimis locis, non sufficit celeritas, sed requiritur vera vbiquitas, quam nec Angelorum, nec hominum spiritibus conuenire credimus.

Alii dicunt, Sanctos videre in Deo omnia à principio suæ beatitudinis, quæ ad ipsos aliquo modo pertinent, & proinde etiam orationes nostras ad se directas. Ita docent B. Gregorius lib. 12. moral. cap. 13. & B. Thomas 3 par. quæst. 10. art. 2. & 2. 2. quæst. 83. art. 4. & Caietanus ibidem. estq; probabilis hæc sententia.

Alii postremò dicunt, Sanctos non videre in verbo orationes nostras à principio suæ beatitudinis, sed solùm tunc reuelari eis à Deo orationes nostras, quando eas fundimus. Sic enim Prophetæ, Deo reuelante, cognouerunt futura, & multi Sanctorum hîc in terris donum à Deo habuerunt, quo cognoscerent cogitationes hominum, & facta etiam occul-

tissima, vt de Samuele 1. Reg. 9. Item de Elisæo narratur lib. 4. Reg. cap. 5. & de Petro Actor. 5. & idem de S. Benedicto scribit B. Gregorius lib. 2. Dialog. cap. 20. Et idem legimus de S. Bernardo, Francisco, aliisque permultis : Quantò magis credendum est, Sanctos in cœlo hoc dono pollere? hæc est aperta sententia B. Augustini libro de cura pro mortuis, cap. 15.

Atq; ex his duabus prior videtur simpliciter probabilior, quia si indigerent Sancti noua reuelatione, Ecclesia non diceret ita audacter omnibus Sanctis: *Orate pro nobis*; sed peteret aliquando à Deo, vt eis reuelaret preces nostras. Deinde non posset reddi ratio tam facilè, cur Sancti nunc inuocentur, & ante aduentum Christi non inuocarentur: tamen posterior sententia est magis idonea ad conuincendos hæreticos; rationem enim superiorem Caluinistæ non recipiunt, quippe qui putant Sanctos non videre Deum ante diem iudicij, hanc autem reiicere non possunt; nam etiamsi Sancti non viderent Deum, adhuc possent eis reuelari preces nostræ, sicut hîc in terris reuelabantur.

SED DICES; Quid respondebimus hæreticis secundum hanc vltimam sententiam, si petant, cur Patribus in limbo non reuelarentur preces viuentium, si nunc reuelantur in cœlo? RESPONDEO, Patribus im limbo non fuisse ordinariè reuelatum quid hîc agebatur, quia non erant beati; nam ad perfectam beatitudinem pertinet scire ea, quæ ad se pertinent, & præcipuè quæ faciunt ad honorem & gloriam. Præterea, quia Sancti in limbo non ita gerebant curam rerum nostrarum, nec erant præpositi Ecclesiæ, vt Sancti in cœlo sunt, vt suprà ostendimus, & ex diuinis literis manifestè deduximus.

Ex his ad PRIMVM dico, solum Deum cognoscere cogitationes omnes omnium cordium, idque naturaliter & propria virtute: Sanctos autem solùm cognoscere eas, quæ à Deo ipsis manifestantur, siue beatifica visione, siue etiam noua reuelatione.

Ad SECVNDVM respondet Gregorius lib. 12. moralium, cap. 13. eum locum exponens, S. Iob voluisse dicere, naturaliter non cognoscere defunctos, quid agant viui, sicut nec viui cognoscunt, quid agant mortui; tamen Sanctos, qui Dei claritate

ritate fruuntur, omnia in Deo videre; quæ nimirum ad eos pertinent.

Ad TERTIVM, eadem solutio est.

Ad QVARTVM, Hieronymus in eum locum exponit de cognitione approbationis, vt sit sensus; Abraham nesciuit nos, id est, non habet nos pro filiis, non diligit nos, contemnit nos, quia intelligit nos à te recessisse. & hæc videtur literalis expositio. Quia tamen B. Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. 13. exponit de cognitione propriè dicta, ideo responderi etiam potest, Abrahamum & Israëlem, & alios Patres veteris Testamenti non cognouisse posteros suos viuentes, quia nondum beati erant, & naturaliter mortui non sciunt quid viuentes agant.

Ad QVINTVM, eadem solutio est.

Ad SEXTVM dico, Augustinum loqui in eo capite de cognitione & conuersatione naturali. Id enim solum contendit, mortuos non versari nobiscum, nec esse solicitos de rebus nostris, nec eas cognoscere, sicut faciebant, cùm hîc viuerent. nam quod supernaturaliter diuina reuelatione sciant, quæ hîc aguntur, docet apertè ibidem cap. 15. Et quod diuina virtute possint huc venire, & nobis opem ferre, docet ibidem cap. 16. vbi sic ait: *Non igitur*, inquit, *ideo putandum est, viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdam sanandis vel adiuuandis Martyres adsunt, sed ideo potius intelligendum est, quòd per diuinam potentiam Martyres viuorum rebus interfint, quoniam defuncti per naturam propriam viuorum rebus interesse non possunt.*

DICES; Augustinus putabat, matrem suam beatam esse, vt ipse dicit de cura pro mortuis, cap. 13. & tamẽ ibidem probat, mortuos non scire quid agamus, quia mater sua nunquam ad eum consolandum veniebat. RESPONDEO, Sanctos cognoscere preces nostras, & posse ad nos venire quando volunt; tamen non propterea scire omnia nostra, nec interesse assiduè rebus nostris, more humano, vt Augustinus eo loco probat exemplo matris suæ.

Ad locum Nazianzeni dico, illud *(Si)* non esse dubitantis, sed affirmantis, vt cùm dicit Apostolus ad Philemonem: *Si habes me socium, suscipe illum.* Nam Gregorius Nazianze-

nus passim asserit, Sanctos videre quid hîc agatur; vt oratione in Athanasium: *Ab alto*, inquit, *rectè nouit, res inspicit nostras, manumq; porrigit iis, qui laborat pro bono, & tanto amplius, quanto magis à vinculis est liberatus.*

Ad alterum locum B. Augustini dico, eum rectissimè dicere: *Quisquis in illo manet, & potest humanas preces audire*, quia multi manent in Deo, qui non possunt humanas preces audire, videlicet illi omnes, qui sunt in caritate, & tamen nondum sunt beati; nam omnis qui manet in caritate, in Deo manet, 1. Ioan. 4 & tamen non omnis, qui manet in caritate, iam est in cœlo beatus.

Ad locum Origenis dico, eum ibi agere de naturali conuersatione & notitia; non enim ambigit, an Sancti videant quid agamus, & nos iuuent orationibus suis, quod diserte verbis docet lib. 8 contra Celsum, circa finem. & hom. 26. in libr. Numeri. & homil. 16. in Iosue, & alibi, sed solùm, virtute sancti hominum spiritus, sicut Angeli & Dæmones, qui vtiq; semper nobis adsunt, illi vt ad bonum, isti vt ad malum pertrahant, nobiscum assiduè versentur.

Argumentum QVARTVM. Deus paratissimus est nos audire, & magis nos diligit, quàm vllus Sanctorum, ergo frustrà inuocantur Sancti; immò signũ diffidentiæ est, Sanctos inuocare. ait enim Dominus Lucæ 11. *Petite, & accipietis.* Et Ioan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Et Paulus ad Hebr. 4 *Accedamus cum fiducia ad throonum gratiæ eius.* PRAETEREA Ioannes Chrysostomus in hom. de profectu Euangelij, tomo 3. sic ait: *Ceterùm, inquit, non opus tibi patronis apud Deũ, neq; multo discursu, vt blandiare aliis, sed licet solus sis, patronoq; careas, & per temetipsum Deum preceris, omnino tamen voti compos eris. neq; enim tam facilè Deus annuit, cùm alij pro nobis orant, vt cum ipsimet oramus, etiamsi plurimis pleni simus malis.* Idem habet præfatione in Psal. 4.

RESPONDEO, nihil ex hoc argumento colligi, alioquin enim etiam frustrà & ex diffidentia peteremus preces viuentium; & præterea licet Deus sit paratus audire, & magis nos diligat, quàm vllus Sanctorum, tamen magis paratus est audire Sanctos, quàm nos, & magis diligit Sanctos, quàm nos, quia oratio, vt impetret, requirit dispositionem in orante, quæ-

quam non habemus semper; ideo vtilius est, vt ad Deum cum Sanctis eamus, quàm soli. Vnde Iob vltimo dicit Deus: *Ite ad seruum meum Iob, & oret pro vobis.* Et Gen. 20. Abimelech non nisi per Abrahę preces à Deo sanari potuit. Et Ezech. 20. Deus ipse quærebat virum, qui opponeret se iræ ipsius; volebat enim ignoscere populo, sed per Sancti alicuius preces. Denique, quis nescit prædestinationem ipsam iuuari precibus Sanctorum, quòd statuerit Deus vti Sanctorum precibus ad salutem alicuius exequendam?

Ad loca Scripturæ dico, esse impertinẽtia; nèc enim cùm oramus Sanctos, tunc nihil à Deo petimus, vel non petimus cum fiducia; immò contrà; ideo Sanctorum preces imploramus, vt maiori cum fiducia ad Deum accedere possimus, & faciliùs impetremus, quod petimus.

Ad locum Chrysostomi dico, inprimis eum loqui de iis, qui preces mortaliũ implorant, non de iis, qui Sanctos cum Christo regnantes inuocant; vt patet ex illis verbis (*Non est opus multo discursu, vt blandiare aliis, etc.*) Dico prętera, eum reprehendere illos, qui pro se nõ orant, sed tantùm aliorum orationes petunt, vt faciunt multi diuites, qui nolunt laborare in oratione, & idcirco solùm largiuntur eleemosynas pauperibus, vt orẽt pro se: quibus meritò anteponit eos qui pro se orant, etiamsi aliorum orationes habere fortè non possint. Quibus tamen vtrisq; anteponendi illi, qui & pro se orant, & simul aliorum preces implorant, vt ipse idem Chrysostomus passim docet, vt homil. 5. in Matth. *Non igitur*, inquit, *quasi oscitantes & desides ex aliorum meritis pendeamus; habent enim vim pro nobis, & quidem maximam, orationes, supplicationesq; Sanctorum, sed tunc profectò, cùm nos quoque idipsum per pœnitentiam postulamus.* Et homil. 1. in 1. epistol. ad Thessal. *Quid mihi opus est*, inquit, *aliorum precibus, quando ipse sedulus fuero? nunquam hoc dixeris homo; necesse est, & multa prece necesse est.* Et infrà: *His itaque cognitis, nec Sanctorum preces contemnamus, neq; totum in illas proiiciamus, &c.* vide etiam homil. 8. in Matth. & homil. 43. in Genes.

Argumentum QVINTVM. Quis sit inuocandus, Christus verbo & exemplo nos docuit. nam Matth. 6. & Lucæ 11. *Orantes*, inquit, *dicite, Pater noster qui es in cœlis.* ipse etiam

Christus aliquoties Patrem compellat, Ioan. 12. *Pater clarifica me.* Ioan. 17. *Pater, venit hora, &c.* Non igitur Angeli, vel homines mortui inuocandi sunt. ita colligunt Magdeburgenses Cent. 1. lib. 1. cap. 4. col. 139.

RESPONDEO, orationem Dominicam ad solum Patrem referri volunt iidem Magdeburgenses ibidem. sic enim habent: *Non Angelum, vel Patriarcham, aut Prophetam mortuum, sed Patrē tantùm iubet inuocari.* Quæro igitur, licere Filium & Spiritū sanctum inuocare, an non? Respondeant licere. sic enim infrà docent: *Quod etiā Filius possit ac debeat inuocari, exempla docent.* Et infrà: *Spiritum sanctum quoq; posse ac debere inuocari, vel ex Baptismi verbis colligi potest.* Hæc illi. Non igitur concludit illud argumentum; Christus verbo & exemplo solum Patrem inuocari docuit, ergo sancti homines, aut Angeli inuocandi nō sunt. Nam si hoc concluderet, concluderet etiam illud, Christus verbo & exemplo solum Patrem inuocari docuit, ergo Filius Dei & Spiritus sanctus inuocandi non sunt. ADDO præterea, Christum cum Apostolos docuit orare, non de eo, qui orandus est, sed de rebus, quæ petēdæ sunt, admonere voluisse discipulos. Nam enim constabat, Deum esse orandum, & solum etiam Deum, cùm auctor donorum quæritur, sed de modo orandi, siue de petendis rebus Apostoli ambigebant, cùm dicerent Luc. 11. *Doce nos orare.*

Argumentum SEXTVM. Nullum exstat Scripturæ mandatum, vel exemplum, vel promissio de inuocatione Sanctorum: non igitur sancti inuocandi sunt. Ita colligit Confessio Augustana, artic. 21. & omnes alij hoc argumento vti solent.

RESPONDEO, si hoc argumentum concluderet, efficeret etiam, Sanctos non orare pro Ecclesia, nec in genere, nec in particulari, quod tamen Apologia Confessionis Augustanæ apertè concedit. Sic enim loquitur: *De Sanctis, etsi confidimus, quòd sicut viui orant pro Ecclesia vniuersa in genere, ita in cœlis orent pro Ecclesia in genere, tametsi testimonium nullum de mortuis orantibus exstat in Scriptura, præter illud somnium sumptum ex libro Machabæorum posteriore.* Hæc Apologia. DEINDE, quod ad mandatum attinet, nullum certè mandatum requiritur, quando ipsa necessitas non impe-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

lit. Exempla plurima sunt in vtroq; Testamento, vt suprà demonstrauimus. Promissio deniq; minimè desideratur, cùm innumerabilia signa & prodigia ad inuocationē Sanctorum facta satis testētur, Deum audire eos, qui Sanctorum patrocinia ad impetrandum aliquid à Deo adhibent, quanquā in libro Iob, cap. vlt. particulare mandatum, exemplum, & promissionem habeamus, ex quibus de toto genere inuocationis iudicari potest: *Ite ad seruum meum Iob*; en mandatum: *& ipse orabit pro vobis*; en exemplum: *& ego suscipiam faciem eius, vt non vobis imputetur stultitia*; en promissio.

At, inquiunt, Iob erat viuus & præsens, Sancti verò mortui sunt & absentes. Sed non ita est; Sancti enim nunc maximè viuunt ea parte sui, qua preces audire, & pro supplicibus interpellare Deum possunt. Nec sunt absentes, quoad exauditionem, licet loco absentes videātur, vt suprà satis probatum est. Et patet de Angelis ex illo Psal. 137. *In conspectu Angelorum psallā tibi.* Et 1. Cor. 4. *Spectaculum facti sumus mūdo, Angelis, & hominibus.* De sanctis item hominibus patet ex Apocal. cap. 11, & 19. vbi describuntur Sancti in cœlo vidētes ea, quæ fiunt in terra. Vnde Basilivs in libro de virginitate ante medium: *Reuereatur*, inquit, *ipsum spōsum vbiq; præsentē, & huius Patrem ac sanctum Spiritum. & quid singula dico? Angelorum innumerabilem multitudinem, & cum his Patrum sanctos spiritus; nullus enim horum est, qui non vbiq; omnia videat.* Et Gregorivs lib. 12. moral. cap. 13. *Quæ animæ intus claritatem omnipotentis Dei cernunt, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent.*

Spiritus non sunt absentes.

Argumentum Septimvm. Nemo audet causidici partibus apud terrenum Principem fungi, nisi à Principe ipso admissus: *Vnde ergo vermibus*, inquit Caluinus lib. 3. Instit. cap. 20. §. 23. *tanta licentia, vt Deo patronos obtrudāt, quibus munus intunctum non legitur?*

Respondeo, non facimus Sanctos causidicos, siue patronos eius generis, cuius illi sunt hîc in terris qui iure agūt; causasq; defendunt, quiq; non misericordiam, sed iustitiam petūt; hos enim à magistratu admitti necesse est. Tribuimus autē Sanctis illud solum munus, quod hîc in terris tribuere solemus amicis & familiaribus Principū, qui sæpe pro miseris intercedunt, nec vlla noua facultate ad id faciendū egent.

Argumentū Octavvm. Multi inuocantur, qui non modò nō sancti, sed nec homines fuerunt, vt Christophorus, Georgius, Catharina; superstitiosa igitur inuocatio est. Ita ratiocinatur Philippus in Apolog. art. 21. Confess. Augustanæ, & Caluinus in libro de ratione veræ reformationis Ecclesiæ, vbi etiam pro solita sua modestia S. Dominicum, carnificem; S. Medardum & quosdam alios, bestias; Sanctos verò generatim, monstra appellat.

Respondeo, Sanctorum quorundam historias apocryphas quidem, & incertas esse: non tamen propterea Sanctos ipsos nunquam fuisse. Nam si ita argumentari liceat, pleriq; Apostoli inter Sanctos numerari non poterunt. nam historiæ, quæ feruntur vel ex Abdia, vel ex aliis, vt plurimùm non sunt prorsus indubitatæ. Habemus quidem in Euangelio vocationem Apostolorum, & pauca quædam ex vita ipsorum, necnon felicem dormitionem S. Iacobi maioris Act. 11. & S. Petri prædictam mortem gloriosam à Domino Ioann. 21. At aliorum Apostolorum finem ex diuinis literis non habemus. Quocirca Gelasius Papa Canon. Sancta Romana, distinct. 15. historiam S. Georgij inter apocryphas numerat, & tamen sanctum ipsum Georgium colendum esse affirmat, quia etsi apocrypha erat historia, quæ tunc extabat, non tamen apocrypha est consuetudo vniuersalis Ecclesiæ, quia semper Georgij, Christophori, & Catharinæ memoria celeberrima fuit.

Adde præterea, quòd si apocryphæ sunt historiæ trium vel quatuor Sanctorum, innumerabilium aliorum certissimæ atq; indubitatæ sunt; quorundam etiam sanctitas & gloria in ipsis diuinis literis prædicatur; vt Mariæ, Ioannis Baptistæ, Petri, Stephani, & aliorum. Quocirca si ideò nolunt aduersarij Georgium, Christophorum, aut Catharinam colere, quòd eorum historiæ incertæ sint, cur Mariam, Ioannem, Stephanum, Petrum, Iacobum, non colunt, quorum historias negare non possunt? cur etiam in suis ipsi Calendariis eos ponūt, quos perditissimos homines fuisse, interdum etiam diuersæ religionis à sua, fateri cogerentur, si ad rem attendere paulò diligentiùs vellent. de qua re vide Dialogū sextum Alani Copi Angli.

Argumentum Nonvm. Si Sanctorum inuocatio superstitiosa,

stitione, & ethnica imitatione careret; certè non peteretur ab vno Sancto vnum, ab alio aliud, cùm Deus vnus sit auctor omnium donorum, & iis æquè possit per intercessionem vnius, ac per intercessionem alterius quidlibet concedere: at Catholici vnum inuocant cõtra pestem, alium contra oculorum dolorem, alium contra dolorem dentium.

RESPONDEO, hoc argumentum passim inculcant Magdeburgenses, Caluinus, & alij. sed antiquam renouant querimoniam Iuliani Apostatæ apud Cyrillum libro 6. in Iulianum; Manichæorum, apud Augustinum libro 2. contra Faustum, capit. 4. & Vigilantij apud Hieronymum libro in Vigilant. Omnes enim isti queruntur quòd verterimus idola in Martyres, & eos similibus votis colamus, quod argumentum est, maiores nostros esse Cyrillum, Augustinum, Hieronymum, & reliquam Ecclesiam, quæ cum illis communicabat: maiores autem Caluini & Magdeburgensium esse Iulianum Apostatam, Faustum Manichæum, Vigilantium, ac ceteros apostatas, vel hæreticos, qui cum eis communicabant.

Sed vt ad rem propiùs accedam, dico, Deum posse, si voluerit, per quemlibet Sanctorum omnia concedere, & sine Sanctis etiam multa, vel omnia dare: interdum tamen velle vnius intercessione, miraculum aliquod operari; aliud verò intercessione alterius operari. Quis autem nouit consilium Dei? aut quis ei dicere potest, cur ita facis? sicut etiam per vnum operatur Deus multa miracula, & per alterũ fortassè maiorem nulla. cuius rei caussam solus ipse nouit; vt B. AVGVSTINVS docet in epist. 137. ad Clerum & populum Hipponens. *Vbique quidem*, inquit, *Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia. Veruntamen quis potest eius consilium perscrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiãt, in aliis non fiant? multis enim notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui vt pergerent (duo Clerici) quia inde nobis facilius fideliusque scribi potest, quidquid in eorum aliquo diuinitùs fuerit propalatum. Nunquid non & Africa sanctorum Martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim dicit Apostolus* (1. Corinth. 12) *non omnes Sancti habent dona curationum: ita nec in omnibus*

memo-

memoriis Sanctorum ista fieri voluit ille, qui diuidit propria vnicuiq; sicut vult. His accedat, quod etsi quidam Sancti aliquo genere miraculi interdum magis clarent, quàm alij, tamen ab omnibus omnia petimus, nec putamus ita ab vno vnum esse petendum, vt non etiam existimemus alterius intercessione obtineri posse.

Argumentum DECIMVM. Sancti in cœlo nihil sibi mereri, vel impetrare possunt, ergo multò minus aliis. RESPONDEO, Sanctos non posse mereri, nec sibi, nec aliis; omnem ex meritis precedentibus posse impetrare & sibi & aliis, id quod orando petunt; petunt enim sibi gloriam corporis, nobis autem omnia, quibus indigemus.

SED obiicies, iam præmium acceperunt meritorum suorum, ergo nihil amplius eis debetur. RESPONDEO, eos quidem accepisse præmium, sed ad præmium eorum hoc etiam pertinere, vt semper sint amici Dei, & vt amici impetrent à Deo quidquid ab illo petunt. Sicut etiam hîc in terris, si aliquis, qui diu militauit Regi, omnia stipendia sua acceperit, poterit tamen pro aliis supplicare, & iure amicitiæ obtinebit multò faciliùs, quàm alius, qui nunquam Regi seruiuit.